

การประเมินโครงการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง : กรณีศึกษา
บ้านสีมม หมู่ที่ 6 ต. สีมม อ. เมือง จ. นครราชสีมา

นางสมศรี บัวอุไร

สารนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรประกาศนียบัตรบัณฑิต

สาขาวิชาเทคโนโลยีการจัดการ

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี

ปีการศึกษา 2544

สมศรี บัวอุไร : การประเมินโครงการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง : กรณีศึกษา

บ้านสีมูม หมู่ที่ 6 ต.สีมูม อ.เมือง จ.นครราชสีมา

อาจารย์ที่ปรึกษา : ผู้ช่วยศาสตราจารย์ อรชุน ไชยเสนาะ , 69 หน้า

ในการประเมินโครงการกองทุนหมู่บ้านครั้งนี้ ผู้ทำสารนิพนธ์มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ทราบกระบวนการดำเนินงานของกองทุนหมู่บ้านแห่งนี้ เพื่อให้ทราบปัจจัยด้านบวก ปัจจัยด้านลบ และตัวชี้วัดความเข้มแข็งของหมู่บ้าน เพื่อให้สามารถประยุกต์ใช้ข้อมูลที่ได้จากการประเมิน ในการวางแผนเพื่อพัฒนาหมู่บ้าน ซึ่งมีขอบเขตของการประเมินคือ บ้านสีมูม หมู่ที่ 6 และกองทุนหมู่บ้านแห่งนี้ โดยมีวิธีการประเมินด้วยการเก็บข้อมูลตามแบบ บร. ต่างๆ โดยการสังเกต , สัมภาษณ์ , ใช้แบบสอบถาม , ใช้ข้อมูลมือสอง รวมถึงการจัดประชุม (AIC) ด้วยการเชิญชาวบ้านมาทำการประชุมแล้วชี้แจงวัตถุประสงค์เพื่อให้ชาวบ้านแสดงความคิดเห็น เพื่อสรุปเป็นข้อมูลความต้องการของหมู่บ้าน ประชากรในการประเมินคือ ชาวบ้านสีมูม หมู่ที่ 6 จำนวน 515 คน ซึ่งมีกลุ่มตัวอย่างดังนี้ คือ คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้าน , สมาชิกผู้กู้แยกตามกลุ่มอาชีพ , สมาชิกผู้กู้แต่ละราย , ชาวบ้านจำนวนห้าสิบเปอร์เซ็นต์ของจำนวนครัวเรือนทั้งหมด 133 ครัวเรือน

ผลการประเมินพบว่า กองทุนหมู่บ้านเป็นสื่อในการพัฒนาหมู่บ้าน เช่น ส่งเสริมให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นมากขึ้นจากเดิม เกิดเวทีการเรียนรู้เพิ่มขึ้น และจากปัจจัยด้านบวก คือ ชาวบ้านส่วนใหญ่มีอาชีพหลักที่มั่นคง มีที่ดินทำกินเป็นของตนเองและมีปัจจัยนำเข้าที่ดี มีความตั้งใจในการประกอบอาชีพ มีระดับการศึกษาอยู่ในเกณฑ์ดี รวมทั้งมีการใช้ประสบการณ์ที่ล้มเหลวมาก่อนเป็นบทเรียน และแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อรวมตัวกันเป็นกลุ่มในการประกอบอาชีพ ซึ่งเป็นศักยภาพและความเข้มแข็งที่จะส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาหมู่บ้านได้ดียิ่งขึ้น แต่ควรมีการปรับปรุงด้านต่างๆ คือ ต้องมีผู้นำที่มีคุณธรรม และเสียสละมีการระดมความคิดเห็นแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เกิดการพัฒนาอาชีพให้มั่นคงยิ่งขึ้น และลดภาระหนี้สินเดิมลง รวมถึงสร้างจิตสำนึกของสมาชิกในหมู่บ้าน ให้มีสำนึกรักบ้านเกิด เพื่อเป็นสื่อให้เกิดความร่วมมือร่วมใจกันในการพัฒนาหมู่บ้าน

ผลการประเมินในครั้งนี้สามารถประยุกต์ใช้กับหมู่บ้านที่มีลักษณะใกล้เคียงกันได้ เช่น ในบ้านสีมูม หมู่ 2 หมู่ 4 หมู่ 5 หมู่ 7 ต.สีมูม อ.เมือง จ.นครราชสีมา

สาขาวิชาเทคโนโลยีการจัดการ

ปีการศึกษา 2544

ลายมือชื่อนักศึกษา.....

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา.....

ลายมือชื่ออาจารย์ร่วมปรึกษา.....

หน้าอนุมัติ

อาจารย์ที่ปรึกษา และกรรมการสอบ ได้พิจารณาสารนิพนธ์ฉบับนี้แล้ว เห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรประกาศนียบัตรบัณฑิตสาขาการจัดการและการประเมินโครงการของสำนักวิชาเทคโนโลยีสังคม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี ได้

อาจารย์ที่ปรึกษา

(ผศ.ดร. อรชุน ไชยเสนะ)

กรรมการสอบ

(นาย อาทิตย์ คุณศรีสุข)

อนุมัติให้สารนิพนธ์ฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตรประกาศนียบัตรบัณฑิต สาขาการจัดการและการประเมินโครงการ

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี

(
คณบดีสำนักวิชาเทคโนโลยีสังคม

- 7 ๓๑๑ ๒๖๖

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

กิตติกรรมประกาศ

สารนิพนธ์นี้สำเร็จลุล่วงด้วยดี ผู้ทำสารนิพนธ์ขอกราบขอบพระคุณ บุคคล และกลุ่มบุคคล ต่างๆ ที่ได้กรุณาให้คำปรึกษา แนะนำ ช่วยเหลือ อย่างดียิ่ง ทั้งในด้านวิชาการ และด้านการ ดำเนินงาน อาทิเช่น

- ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อรชุน ไชยเสนะ อาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์
 - คุณอาทิตย์ คุณศรีสุข ที่ให้คำแนะนำปรึกษาทางด้านวิชาการ
 - กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำชุมชน ประธานกองทุนหมู่บ้าน ที่ให้ข้อมูล, และอำนวยความสะดวก และขอขอบคุณ ชาวบ้านในหมู่บ้าน ที่ได้ให้ความอนุเคราะห์
- ทำยนี้ ขอกราบขอบพระคุณ บิดา มารดา ที่ให้การเลี้ยงดูอบรม และส่งเสริมการศึกษาเป็น อย่างดีตลอดมา จนทำให้ผู้ทำสารนิพนธ์ประสบความสำเร็จในชีวิต

สมศรี บัวอุไร

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ	ก
หน้าอำนวยการ	ข
กิตติกรรมประกาศ	ค
สารบัญ	ง
บทที่ 1 บทนำ	1
1 หลักการและเหตุผล	1
2 วัตถุประสงค์ของการประเมินโครงการ	2
3 กรอบความคิดทฤษฎี	3
4 วิธีดำเนินการ	4
5 ผลที่คาดว่าจะได้รับจากการประเมินโครงการ	4
บทที่ 2 ปรัชญ์นัวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	6
1 นโยบายหลักการ และวัตถุประสงค์ของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ	6
2 ระเบียบต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง	7
3 หลักเกณฑ์และแนวทางปฏิบัติในการดำเนินการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง	8
4 หลักการประเมินโครงการ รูปแบบการประเมินแบบชีพพ์โมเดล	10
5 เอกสารหลักวิชาอื่น ๆ	11
บทที่ 3 วิธีการดำเนินการประเมินโครงการ	32
1 วิธีการประเมินโครงการ	33
2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	33
3 ดัชนีและดัชนีวัดที่ใช้ในการประเมินโครงการ	34
4 เครื่องมือที่ใช้ในการประเมินโครงการ	38
5 การเก็บรวบรวมข้อมูล	40

6 การวิเคราะห์ข้อมูล	40
บทที่ 4 ผลการติดตามการประเมินโครงการ	42
1 ผลการประเมินบริบทชุมชน	42
2 ผลการประเมินโครงการโดยภาพรวม	50
3 ผลการทดลองวิธีการใหม่	59
4 ผลการประมวลเทคนิควิธีทำธุรกิจของผู้รู้	59
5 ผลอื่น ๆ ที่เกิดขึ้นจากโครงการกองทุนหมู่บ้าน	62
6 สรุปการบรรลุวัตถุประสงค์ของการประเมินโครงการ	63
บทที่ 5 สรุปอภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	66
1 สรุปและอภิปรายผล	66
2 ข้อเสนอแนะ	68
บรรณานุกรม	
ภาคผนวก	

บทที่ 1

บทนำ

1. หลักการและเหตุผล

ความล้มเหลวที่เกิดจากการพัฒนาตามแนวคิดของระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมเสรี ได้สร้างวิกฤติให้แก่หมู่บ้านในชนบทไทยซึ่งเป็นพื้นที่ส่วนใหญ่ของประเทศ ในลักษณะของการล้มละลายทางเศรษฐกิจ คือทำให้สถาบันครอบครัวล่มสลาย ครอบครัวแตกแยกกันไปรับจ้างเป็นกรรมกรเป็นคนรับใช้ ไปทำงานที่ต่างประเทศ ไปเป็นโสเภณี มีการขายลูกเป็นโสเภณี เป็นกรรมกรเด็ก ซึ่งเป็นการทำลายชีวิตชุมชนลง เพราะผู้คนต่างประอยู่แบบตัวใครตัวมัน ตะเกียกตะกายเอาตัวรอดทอดทิ้งคนแก่ เด็ก คนป่วย ชาวบ้านที่ยากจนเป็นหนี้สินยอมตกอยู่ในสภาพที่ทำได้ทุกอย่าง แม้แต่การเผาป่า ทำลายป่าไม้ บุกรบึกเข้าไปปลูกมันสำปะหลัง ปลูกอ้อย เกิดการทำลาย สิ่งแวดล้อม และระบบนิเวศน์ จากความล้มเหลวของการพัฒนาได้สร้างความทุกข์ยากให้แก่ชาวชนบทพร้อมกับได้จุดประกายให้ชาวบ้านในหมู่บ้านหลายแห่ง ที่เคยวิ่งตามทิศทางเศรษฐกิจแบบผลิตเพื่อขาย ให้เริ่มหันมามองสภาพความเป็นจริง รู้จักประมาณตนเอง โดยหวนนึกถึงสภาพความเป็นอยู่ของรุ่นพ่อ แล้วเริ่มต้นสร้างฐานการผลิตของตัวเองภายในหมู่บ้าน รวมถึงการรวมการรวมตัว เพื่อดำเนินกิจกรรมสาธารณะในรูปแบบของประชาคม ที่นำมาสู่ขบวนการขับเคลื่อนในการทำแผนพัฒนา ฯ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545 – พ.ศ. 2549) การมีส่วนร่วมที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญฉบับปี พ.ศ. 2540

จากสภาพปัญหาของการพัฒนาประเทศดังที่กล่าวมา จำเป็นต้องมีการรวมพลัง สร้างสรรค์สังคมใหม่ ด้วยความสมัครสมานโดยการสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการวางแผนพัฒนา ฯ อย่างกว้างขวางโดยการพัฒนาสังคมให้เข้มแข็ง และเกิดดุลยภาพ 3 ด้านคือ สังคมแห่งคุณภาพ สังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้ สังคมสมานฉันท์และเอื้ออาทร ด้วยปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งมีวัตถุประสงค์ เพื่อฟื้นฟูเศรษฐกิจให้มีเสถียรภาพและภูมิคุ้มกัน เพื่อวางรากฐานการพัฒนาประเทศให้เข้มแข็ง ยั่งยืน สามารถพึ่งตนเองได้อย่างเท่าทันโลก เพื่อให้เกิดการบริหารจัดการที่ดีในสังคมทุกระดับ และเพื่อแก้ปัญหาความยากจน รวมถึงเพิ่มศักยภาพของคนไทยในการพึ่งตนเอง (ชูวิชากรวิจัยชุมชน 2545 : 127)

กองทุนหมู่บ้าน เป็นนโยบายของรัฐบาลซึ่งมี พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร เป็นนายกรัฐมนตรี ได้เปลี่ยนนโยบายที่เป็นนามธรรมให้เป็นรูปธรรมโดยการจัดตั้งกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง กองทุนละ 1 ล้านบาท สำหรับเป็นแหล่งเงินทุนหมุนเวียนในหมู่บ้าน พร้อมทั้งเสริมสร้างและ

พัฒนาหมู่บ้านให้มีขีดความสามารถในการจัดระบบบริหารจัดการเงินกองทุนในหมู่บ้านกันเอง เพื่อแก้ปัญหาความยากจน ตามนโยบาย “ คิดเอง บริหารจัดการกันเอง โดยประชาชน เพื่อประชาชนในหมู่บ้าน ” ซึ่งเป็นการสร้างศักยภาพในการเสริมสร้างความเข้มแข็งด้านสังคม และด้านเศรษฐกิจของประชาชนในหมู่บ้าน ผู้การพึงพาตนเองอย่างยั่งยืนอันเป็นการกระตุ้นเศรษฐกิจฐานรากของประเทศ รวมทั้งเสริมสร้างภูมิคุ้มกัน ทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศของประเทศไทยในอนาคต เพราะกองทุนหมู่บ้านมีปรัชญาดังนี้

1. เสริมสร้าง สำนักความเป็นชุมชนและท้องถิ่น
2. ชุมชนเป็นผู้กำหนดอนาคตการจัดการหมู่บ้านด้วยคุณค่าและภูมิปัญญาของตนเอง
3. เกื้อกูลประโยชน์ต่อผู้ด้อยโอกาสในหมู่บ้านและชุมชน
4. เชื่อมโยงกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างชุมชน ราชการ เอกชนและประชาสังคม
5. กระจายอำนาจให้ท้องถิ่นและพัฒนาประชาธิปไตยพื้นฐาน (คู่มือเตรียมความพร้อม

สำหรับจัดตั้งกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ 2544 : 10)

พร้อมกันนี้ มีโครงการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้าน โดยให้ผู้ทำสารนิพนธ์ในฐานะที่เป็นนักศึกษาบัณฑิตกองทุนหลักสูตรประกาศนียบัตรบัณฑิต สาขาการจัดการและการประเมินโครงการเข้าไปศึกษาทำการวิจัยชุมชน ด้วยกระบวนการศึกษาวิจัยเชิงปฏิบัติการและติดตาม ประเมินผล รวมถึงส่งเสริมพัฒนากองทุนหมู่บ้าน ซึ่งผู้ทำสารนิพนธ์ ต้องทำความเข้าใจกับปัญหาและภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้วยกระบวนการวิจัยที่เป็นตัวชี้้นำในการศึกษา เพื่อการพัฒนาที่เป็นระบบให้มากขึ้น ให้สามารถนำการวิจัยไปเป็นเครื่องมือสำคัญในการแก้ปัญหาของท้องถิ่นได้อย่างตรงจุด ผู้ทำสารนิพนธ์จึงต้องมีการประเมินกองทุนหมู่บ้านสีมูม หมู่ที่ 6 ตำบลสีมูม อำเภอเมือง จันทครราชสีมา โดยเขียนเรียบเรียงรายงานการประเมินในรูปแบบ “ สารนิพนธ์ ” (Substantive Report) เพื่อแสดงให้เห็นถึงความสำเร็จตลอดจนจุดอ่อนของกองทุนหมู่บ้านแห่งนี้ ที่ควรปรับปรุงแก้ไขเพื่อการพัฒนา รวมทั้งเป็นการหล่อหลอมให้ผู้ทำสารนิพนธ์มีจิตสำนึก ในการมีส่วนร่วม ในการแก้ปัญหา เพื่อพัฒนาท้องถิ่นให้ยั่งยืนต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของประเมินโครงการ

2.1 เพื่อทราบว่า กระบวนการดำเนินงานของกองทุนหมู่บ้านสีมูม หมู่ที่ 6 ตำบลสีมูม อำเภอเมือง จันทครราชสีมา บรรลุวัตถุประสงค์กองทุน 5 ข้อ ที่กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง แห่งชาติกำหนดไว้หรือไม่ มากน้อยเพียงใด ในด้านต่างๆ ดังต่อไปนี้

2.1.1 เป็นแหล่งเงินทุน หมุนเวียนในหมู่บ้านสำหรับการลงทุนเพื่อการพัฒนาอาชีพ สร้างงาน สร้างรายได้ บรรเทาเหตุฉุกเฉินและความจำเป็นเร่งด่วน และนำไปสู่การสร้างกองทุนสวัสดิการที่ดีแก่ประชาชนในหมู่บ้าน หรือไม่ อย่างไร

2.1.2 ส่งเสริมและพัฒนาหมู่บ้านให้มีขีดความสามารถในการจัดระบบและบริหารจัดการเงินกองทุนของตนเอง หรือไม่ อย่างไร

2.1.3 เสริมสร้าง กระบวนการพึ่งพาตนเองของหมู่บ้านในการเรียนรู้ การสร้างและพัฒนาความคิดริเริ่ม เพื่อแก้ไขปัญหา เสริมสร้างศักยภาพและส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียงในหมู่บ้าน หรือไม่ อย่างไร

2.1.4 กระตุ้นเศรษฐกิจในระดับฐานรากของประเทศ รวมทั้งเสริมสร้างภูมิคุ้มกันทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศในอนาคต หรือไม่ อย่างไร

2.1.5 เสริมสร้างศักยภาพและความเข้มแข็งทั้งทางด้านเศรษฐกิจ และสังคมของประชาชนในหมู่บ้าน หรือไม่ อย่างไร

2.2 เพื่อทราบว่าปัจจัยด้านบวก ที่ส่งผลให้การดำเนินการกองทุนหมู่บ้านสีมูม หมู่ที่ 6 สัมฤทธิ์ ผลตามวัตถุประสงค์ รวมถึงศักยภาพที่เอื้ออำนวยต่อโครงการจัดตั้งกองทุนหมู่บ้านสีมูม หมู่ที่ 6 ว่ามีด้านใดบ้าง มากน้อยเพียงใด อย่างไร

2.3 เพื่อทราบปัจจัยด้านลบที่ก่อให้เกิดปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินการกองทุนหมู่บ้านสีมูม หมู่ที่ 6 แล้วเสนอแนวทางในการแก้ปัญหารวมทั้งแนวความคิดที่เป็นประโยชน์ต่อกองทุนหมู่บ้านแห่งนี้

2.4 เพื่อให้ทราบตัวชี้วัดความเข้มแข็งของชุมชนในทัศนะของประชาชนในหมู่บ้านสีมูม หมู่ที่ 6 เอง และเพื่อทราบข้อมูลระดับความเข้มแข็งของชุมชนตามตัวชี้วัดที่ทางกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติกำหนด

2.5 เพื่อให้สามารถประยุกต์ใช้ข้อมูลที่ได้จากการประเมินในการวางแผน เพื่อพัฒนาหมู่บ้านสีมูม หมู่ที่ 6 ให้สอดคล้องกับความต้องการที่แท้จริงของชาวบ้านแห่งนี้

3. กรอบความคิดทฤษฎี

กรอบความคิดทฤษฎี หรือต้นแบบทางความคิดที่ใช้ในการประเมิน โครงการกองทุนหมู่บ้านครั้งนี้ ได้แก่แนวคิดตามรูปแบบการประเมินของสตัฟเฟิลบีม (Stufflebeam) ที่เรียกว่า ชิฟฟ์โมเดล (CIPP Model) ซึ่งมีอักษรย่อที่มีความหมายดังนี้

C ย่อมาจาก Context คือบริบทรายบุคคล และบริบทหมู่บ้าน

I ย่อมาจาก Input คือปัจจัยนำเข้า

P ย่อมาจาก Process กระบวนการ

P ย่อมาจาก Product ผลผลิต

4. วิธีดำเนินการ

การดำเนินการประเมินโครงการกองทุนหมู่บ้านสีมูมหมู่ที่ 6 มีขั้นตอนดังนี้

ขั้นที่ 1 การวางแผนเพื่อการประเมินโครงการกองทุนหมู่บ้านแห่งนี้ เพื่อจะนำมาเขียนสารนิพนธ์เป็นเอกสาร ซึ่งแสดงถึงผลการดำเนินงานในการประเมินโครงการ ต้องประกอบด้วย

- บทนำ
- วัตถุประสงค์วรรณกรรม และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- วิธีการดำเนินการประเมินโครงการ
- สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ
- บรรณานุกรมและภาคผนวก

ขั้นที่ 2 ศึกษาให้เข้าใจวัตถุประสงค์ และเป้าหมายของกองทุนหมู่บ้าน

ขั้นที่ 3 ศึกษาบริบทชุมชน โดยรวมของกองทุนหมู่บ้านสีมูม หมู่ที่ 6 ตำบลสีมูม อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา

ขั้นที่ 4 ศึกษาสภาพการดำเนินงานของกองทุนหมู่บ้านแห่งนี้

ขั้นที่ 5 ใช้ CIPP Model วิเคราะห์กองทุนหมู่บ้านนี้ และกำหนดตัวบ่งชี้ ตลอดจนตัวแปรที่จะทำการเก็บข้อมูล

ขั้นที่ 6 เก็บข้อมูลด้วยแบบ บร, ต่าง ๆ และบางส่วนทำการเก็บข้อมูลเพิ่มเติม เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครบถ้วนสมบูรณ์

ขั้นที่ 7 ประมวล สังเคราะห์ข้อมูลตามประเด็นที่วางแผนไว้ในขั้นที่ 1 และเขียนสารนิพนธ์ให้ตรงกับวัตถุประสงค์ในการประเมินโครงการกองทุนหมู่บ้านแห่งนี้

5. ผลที่คาดว่าจะได้รับจากการประเมินโครงการ

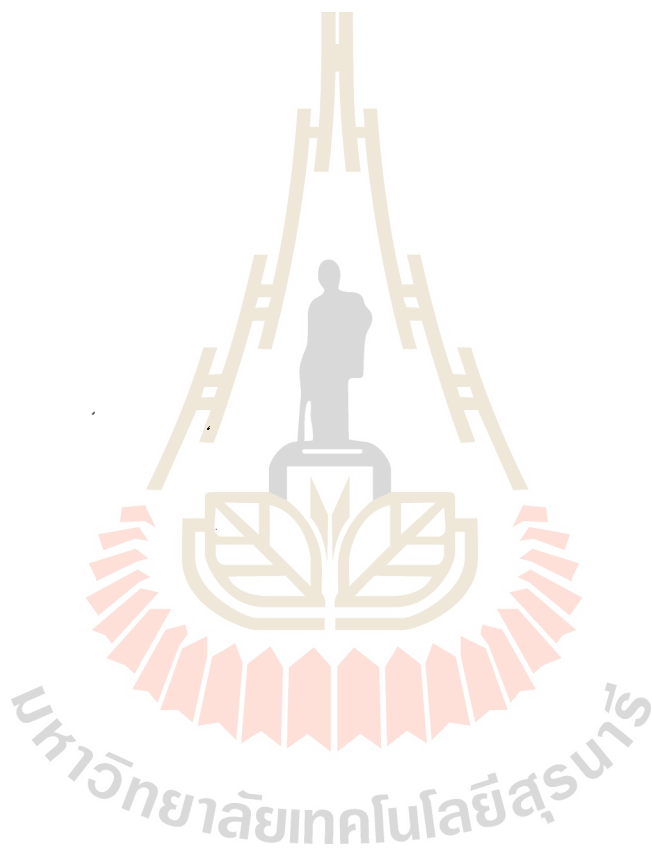
5.1 ได้ทราบและมีความรู้ความเข้าใจกระบวนการดำเนินงานและการจัดการกองทุนหมู่บ้านสีมูม หมู่ที่ 6

5.2 ได้ทราบและมีความรู้ความเข้าใจปัจจัยด้านบวกที่ส่งผลให้การดำเนินงานของกองทุนหมู่บ้านนี้สัมฤทธิ์ผลตามวัตถุประสงค์รวมทั้งทราบถึงศักยภาพที่เอื้อต่อการจัดตั้งกองทุนหมู่บ้านแห่งนี้

5.3 ได้ทราบและมีความรู้ความเข้าใจปัจจัยด้านลบที่ก่อให้เกิดปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินการกองทุนหมู่บ้านแห่งนี้ พร้อมทั้งได้เสนอแนวทางในการแก้ปัญหาพร้อมทั้ง แนวคิดที่เป็นประโยชน์ต่อกองทุนและหมู่บ้าน

5.4 ได้ตัวชี้วัดความเข้มแข็งของการบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้านสีมูม หมู่ที่ 6 นี้ รวมทั้งแนวทางวัดความสำเร็จในโครงการพัฒนาต่าง ๆ ระดับหมู่บ้านและชุมชน

5.5 สามารถประยุกต์ใช้ข้อมูลที่ได้จากการประเมินในการวางแผน เพื่อพัฒนาหมู่บ้านแห่งนี้ให้สอดคล้องกับความต้องการที่แท้จริงของชาวบ้าน

บทที่ 2

ปรัทัศน์วรรณกรรม และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้ทำสารนิพนธ์ได้ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการประเมินโครงการกองทุนหมู่บ้าน และชุมชนเมือง กรณีศึกษานานาชาติ 6 ค. สิบม อ.เมือง จ.นครราชสีมา ทั้งที่เป็นนโยบาย หลักการระเบียบต่างๆ รวมทั้งแนวคิดทฤษฎีการประเมิน และเอกสารหลักวิชาที่เกี่ยวข้องกับกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง สรุปได้เป็น 5 ด้าน ดังนี้

1. นโยบาย หลักการ และวัตถุประสงค์ ของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ
2. ระเบียบต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง
3. หลักเกณฑ์และแนวปฏิบัติในการดำเนินการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง
4. หลักการประเมินโครงการ รูปแบบการประเมินแบบชีพท์โมเดล
5. เอกสารหลักวิชาอื่นๆ

1. นโยบาย หลักการ และวัตถุประสงค์ ของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ

1.1 นโยบายกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง

กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง เกิดขึ้นตามนโยบายของรัฐบาลซึ่งได้แถลงต่อรัฐสภาในการตั้งกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งละ 1 ล้านบาท โดยรัฐบาลเป็นผู้จัดสรรเงินอุดหนุนในลักษณะเงินอุดหนุนเวียน เพื่อเป็นแหล่งเงินทุนในการลงทุน สร้างงาน สร้างอาชีพ เสริมและสร้างรายได้ให้แก่ประชาชน และวิสาหกิจขนาดเล็กในครัวเรือน โดยมีหลักสำคัญเพื่อเสริมสร้างสำนึกของชุมชนและท้องถิ่น ซึ่งชาวบ้านจะเป็นผู้กำหนดอนาคต และจัดการหมู่บ้านด้วยคุณค่าและภูมิปัญญาของตนเองมีการถือคุณประโยชน์ต่อผู้ด้อยโอกาสในหมู่บ้าน มีการเชื่อมโยงและกระจายอำนาจให้ท้องถิ่น และพัฒนาประชาธิปไตยพื้นฐานด้วยกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของชุมชน และราชการ เอกชน และประชาสังคม ซึ่งเป็นมาตรการหนึ่ง ในการแก้ปัญหาเศรษฐกิจและสังคมอย่างชัดเจนเพราะจะช่วยลดความยากจน และนำไปสู่การสร้างงาน และกระจายโอกาสแก่ประชาชน รวมทั้งให้ประชาชนมีโอกาสใช้ภูมิปัญญาและศักยภาพของหมู่บ้าน ในการบริหารจัดการกันเอง สำหรับก้าวเข้าสู่เศรษฐกิจใหม่ซึ่งเป็นเศรษฐกิจที่ใช้ความรู้เป็นพื้นฐานของการหารายได้อีกด้วย

1.2 หลักการสำคัญของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ

นโยบายดังกล่าวจะประสบความสำเร็จได้ ควรประกอบด้วยหลักสำคัญ 4 ประการคือ

- 1) ความพร้อมของหมู่บ้านและชุมชนเมือง
- 2) การบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง
- 3) การปฏิรูประบบบริหารราชการแผ่นดิน ตามแนวทางให้หมู่บ้านเป็นศูนย์กลางในการ

พัฒนา

4) การติดตามและประเมินผล โดยมีตัวชี้วัดประสิทธิภาพของกองทุน เพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งมีการใช้กระบวนการการศึกษา และเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้านเข้าไปช่วย

1.3 วัตถุประสงค์ในการจัดตั้งกองทุนหมู่บ้าน และชุมชนเมือง มีดังนี้

1) เป็นแหล่งเงินทุนหมุนเวียนในหมู่บ้านและชุมชนเมือง สำหรับกองทุนเพื่อการพัฒนาอาชีพ สร้างงาน สร้างรายได้ การลดรายจ่าย การบรรเทาเหตุฉุกเฉิน และความจำเป็นเร่งด่วนและการนำไปสู่การสร้างกองทุนสวัสดิการที่ดีแก่ประชาชนในหมู่บ้านและชุมชนเมือง

2) ส่งเสริมและพัฒนาหมู่บ้านและชุมชนเมืองให้มีความสามารถในการบริหารจัดการการเงินกองทุนของตนเอง

3) เสริมสร้างกระบวนการพึ่งพาตนเองของหมู่บ้านและชุมชนเมืองโดยการเรียนรู้ การสร้างและการพัฒนาความคิดริเริ่มเพื่อแก้ไขปัญหาของตนเอง มีการเสริมสร้างศักยภาพของตนเอง และส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียงในหมู่บ้านและชุมชนเมือง

4) กระตุ้นเศรษฐกิจในระดับรากฐานของประเทศ รวมทั้งเสริมสร้างภูมิคุ้มกันทางเศรษฐกิจและสังคมของแต่ละชุมชน ซึ่งจะส่งผลต่อประเทศในอนาคต

5) เสริมสร้างศักยภาพและความเข้มแข็งทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคมของประชาชนในหมู่บ้าน

ในการทำสารนิพนธ์ครั้งนี้ ผู้ทำสารนิพนธ์จะใช้แนวนโยบาย หลักการ และวัตถุประสงค์ของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ เป็นหลักในการประเมินโครงการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ เป็นหลักในการประเมินโครงการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองด้วย

2. ระเบียบต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง

2.1 ระเบียบคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ ว่าด้วยการจัดตั้งและบริหารกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ พ.ศ.2544 ซึ่งมีสาระสำคัญดังนี้

หมวดที่ 1 ข้อความทั่วไป

หมวดที่ 2 กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง

หมวดที่ 8 การทำบัญชีและการตรวจสอบ

2.2 ระเบียบกองทุนหมู่บ้าน สิบม หมู่ที่ 6 ค.สิบม อ.เมือง จ.นครราชสีมา ซึ่งมีสาระสำคัญดังนี้

วัตถุประสงค์

- ระเบียบหมวดที่ 1 ข้อความทั่วไป
- ระเบียบหมวดที่ 2 สมาชิก
- ระเบียบหมวดที่ 3 คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้าน
- ระเบียบหมวดที่ 4 การกำหนดวันเวลาการประชุมกรรมการกองทุนหมู่บ้าน
- ระเบียบหมวดที่ 5 การจัดสรรผลกำไร
- ระเบียบหมวดที่ 6 การกู้ยืมเงินไปประกอบอาชีพ
- ระเบียบหมวดที่ 7 การทำบัญชีกองทุนหมู่บ้าน

3. หลักเกณฑ์และแนวทางปฏิบัติในการดำเนินการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง

3.1 แบบติดตามการคัดเลือกคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง มีส่วนสำคัญในการประเมินความพร้อมของกองทุนหมู่บ้านสีมูม หมู่ 6 แห่งนี้ เนื่องจากกระบวนการเลือกคณะกรรมการกองทุน จะต้องเป็นไปตามข้อที่ 41 ของระเบียบคณะกรรมการว่าด้วยการจัดตั้งและบริหารกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ พ.ศ.2544

กรณีกองทุนหมู่บ้านสีมูม หมู่ 6 ต.สีมูม อ.เมือง จ.นครราชสีมา มีการคัดเลือกคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้าน ดังนี้

คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านได้รับการแต่งตั้งจากเวทีประชาคม จำนวน 15 คน

1. ชาวบ้านสีมูม หมู่ 6 มาเข้าร่วมประชุมเป็นจำนวนสามในสี่ของจำนวนครัวเรือน คือ 98 คน โดยมีวิทยากร คือ คุณวีระ ชาติวงศ์ ตำแหน่งเกษตรตำบล ประชาสัมพันธ์ เกี่ยวกับระเบียบคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ

2. การเลือกคณะกรรมการ โดยมีการเสนอชื่อ และผู้รับรอง คณะกรรมการที่ได้รับการคัดเลือกส่วนใหญ่ เป็นผู้นำกลุ่มต่างๆ ที่เคยทำงานร่วมกับผู้ใหญ่บ้าน เพราะสังเกตได้จากบางท่านที่ชาวบ้านเสนอแต่ไม่เป็นที่พอใจของผู้ใหญ่บ้าน ก็จะไม่ถูกลงชื่อไว้เพื่อให้เกิดการเลือกตั้ง ซึ่งถือได้ว่ามีบางส่วนที่ไม่เป็นไปตามมติของเวทีชาวบ้าน ซึ่งส่งผลต่อเนื่องไปถึงการร่างระเบียบกองทุนหมู่บ้าน เรื่องการคิคคอกเบี้ยเงินกู้ คือ การประชุมครั้งที่ 1/2544 วันที่ 4 ก.ค. 2544 ที่ประชุมมีมติคิคคอกเบี้ยร้อยละ 6 บาทต่อปี แต่พอประชุมอีกครั้งในวันที่ 7 ก.ค. 2544 ฝ่ายผู้ใหญ่บ้านอยากให้คิคคอกเบี้ยร้อยละ 8 บาทต่อปี ทำให้คณะกรรมการบางท่านงอคอกเสียง ทำให้ได้มติเป็นการคิคคอกเบี้ยร้อยละ 8 บาทต่อปี จึงทำให้ชาวบ้านบางส่วนไม่พอใจถึงขั้นลงหนังสือพิมพ์วิจารณ์ว่าคอกเบี้ยแพงเกินไป

3.2 แบบคำขอขึ้นทะเบียนและประเมินความพร้อมของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง

การขอขึ้นทะเบียนและประเมินความพร้อมของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง นั้นมีวัตถุประสงค์ เพื่อให้คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง ตามสภาพความเป็นจริง ซึ่งต้องมีความพร้อม ด้านต่างๆ ดังนี้

1. การคัดเลือกคณะกรรมการกองทุน
2. คุณสมบัติของคณะกรรมการกองทุน
3. ความรู้ ประสบการณ์ และความมั่นใจ การบริหารกองทุนของคณะกรรมการกองทุน
4. ระเบียบข้อบังคับ ในการดำเนินการกองทุน
5. การมีส่วนร่วมของชาวบ้าน หรือสมาชิกในการจัดการกองทุน
6. การปฏิบัติของสมาชิกตามระเบียบ และข้อบังคับของกองทุน
7. การเปิดบัญชีเงินฝากของกองทุน

กรณี กองทุนหมู่บ้าน สีมุม หมู่ 6 ต.สีมูม อ.เมือง จ.นครราชสีมา มีการประเมินความพร้อมของกองทุนหมู่บ้านตามแบบ กทบ.2 ซึ่งมีสาระสำคัญดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของหมู่บ้าน

ส่วนที่ 2 คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้าน

ส่วนที่ 3 การเตรียมความพร้อมของหมู่บ้าน

ส่วนที่ 4 ทุนดำเนินการของกองทุนหมู่บ้าน

ส่วนที่ 5 แนวคิดในการบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้าน เมื่อได้รับการสนับสนุนเป็นวงเงินไม่เกินหนึ่งล้านบาทจากกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ

3.3 การพิจารณาเงินกู้สำหรับคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง

การพิจารณาเงินกู้ ให้กับผู้กู้ นั้น คณะกรรมการจะต้องดำเนินการ ตามหมวด 7 ว่าด้วยการกู้ยืมเงินกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง

กรณีกองทุนหมู่บ้านสีมูม หมู่ 6 ต.สีมูม อ.เมือง จ.นครราชสีมา มีเกณฑ์สำหรับพิจารณาเงินกู้ ดังนี้

1. สมาชิกผู้ขอเงิน กู้จัดทำคำขอู้โดยการกรอกรายละเอียดต่างๆ ลงในแบบคำขอู้เงิน ของกองทุนหมู่บ้านสีมูม หมู่ 6 ต.สีมูม อ.เมือง จ.นครราชสีมา ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1. ชื่อผู้กู้ , เลขที่สมาชิก , สถานที่ติดต่อได้บ้านเลขที่
2. ทุนและการออมทรัพย์ ณ วันยื่นขอู้เงิน
 - 2.1 ทุนกับกองทุนหมู่บ้าน
 - 2.2 เงินฝากตั้งจะกับกองทุนหมู่บ้าน
 - 2.3 เงินฝากกับกองทุนหมู่บ้าน

2.4 เงินฝากกับธนาคาร

3. หนี้สินกับกลุ่ม หรือสถาบันการเงินอื่น ๆ

4. วงเงินขอกู้และระยะเวลาชำระหนี้

2. คณะกรรมการกำหนดอัตราดอกเบี้ยเงินกู้ร้อยละ 8 บาทต่อปี ตามการลงมติของคณะกรรมการดังกล่าวมา เพื่อมีการแจ้งให้สมาชิกทราบ ก็ไม่มีสมาชิกรายใดได้แย้งในที่ประชุม

3. กำหนดระยะเวลาชำระคืนเงินกู้พร้อมดอกเบี้ยภายใน 1 ปี นับแต่วันที่ทำสัญญา หากสมาชิกรายใดชำระก่อนครบ 1 ปี จะคิดดอกเบี้ยตามจำนวนเดือนที่กู้ไป เพื่อเป็นรางวัลแก่สมาชิกที่มีความตั้งใจชำระคืนเงินกู้โดยเร็ว

4. ไม่มีระเบียบการปรับในกรณีที่ผู้กู้ผิดสัญญา ไม่ชำระคืนเงินต้น พร้อมดอกเบี้ย ตามเงื่อนไขที่กำหนดไว้ในสัญญาขู้ยืมเงิน แต่ใช้มาตรการให้ผู้ค้ำประกันเป็นผู้ช่วยกันรับผิดชอบหนี้สินนั้น

5. ในกรณีที่ผู้กู้ไม่ได้ดำเนินการตามวัตถุประสงค์ในการขู้ยืมเงิน คณะกรรมการไม่ได้เรียกคืนเงินกู้พร้อมดอกเบี้ยเต็มจำนวนในทันที แต่มีการอรุ่มอ่วยแก่สมาชิก เพราะเห็นว่ายังมีการทำธุรกิจหรืออาชีพอื่นอยู่ รอดูผลเมื่อครบกำหนดชำระหนี้

4. หลักการประเมินโครงการ รูปแบบการประเมินแบบชีพฟ์โมเดล

1. รูปแบบการประเมินแบบชีพฟ์โมเดล

จำเนียร สุหลาย และคณะ ได้สรุป “รูปแบบการประเมินแบบชีพฟ์โมเดล” ในหนังสือรวมบทความทางการประเมินโครงการ (สมหวัง พิธิยานุวัฒน์, (บรรณาธิการ), 2544 : 221-234. ซึ่งได้ให้ความหมายของการประเมินว่า “เป็นกระบวนการของการวิเคราะห์เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่เป็นประโยชน์ในการตัดสินใจในทางเลือกต่าง ๆ ที่มีอยู่”

รูปแบบจำลอง CIPP ประเมินด้านต่าง ๆ ดังนี้

1. การประเมินบริบทหรือสภาวะแวดล้อม เป็นการประเมินเพื่อให้ได้มาซึ่งเหตุผล เพื่อช่วยในการกำหนดวัตถุประสงค์ของโครงการ โดยจะเน้นในด้านความสัมพันธ์ที่เกี่ยวกับสภาพแวดล้อมความต้องการและความจำเป็นทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ตลอดจนศึกษาปัญหาอุปสรรค อันจะนำไปสู่การกำหนดวัตถุประสงค์ของโครงการ

2. การประเมินปัจจัยเบื้องต้น เป็นการจัดหาข้อมูลเพื่อใช้ในการตัดสินใจที่เหมาะสมของแผนงานต่าง ๆ

3. การประเมินกระบวนการ มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ

- เพื่อหาและทำนายข้อบกพร่องของกระบวนการ หรือการดำเนินการตามขั้นตอนที่วางไว้

- เพื่อรวบรวมสารสนเทศสำหรับผู้ตัดสินใจวางแผนงาน
- เพื่อเป็นการสะสมถึงการปฏิบัติต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น

4. การประเมินผลผลิต เพื่อวัดและแปลความหมายของความสำเร็จ ไม่เฉพาะเมื่อสิ้นสุดวัฏจักรของโครงการเท่านั้น แต่ยังมีคามจำเป็นในระหว่างการปฏิบัติตามโครงการด้วย

5. เอกสารหลักวิชาอื่น ๆ

5.1 การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา

การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนนั้นตั้งอยู่บนรากฐานอันมั่นคงในตัวคนว่าเป็นทรัพยากรที่มีความหมายและสำคัญที่สุด มนุษย์ทุกคนมีความสามารถที่จะพัฒนาตนเองให้ดีขึ้นถ้ามีโอกาส ในการพัฒนาต้องมุ่งจัดความขัดแย้งและความเหลื่อมล้ำต่ำสูงในหมู่มวลชน ให้เกิดความยุติธรรมในสังคม การศึกษาและการให้โอกาสจะช่วยดึงพลังซ่อนเร้นในตัวคนออกมาใช้ ให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม และการพัฒนาจะมีประสิทธิภาพได้ต้องยึดหลักการรวมกลุ่มและการทำงานกับกลุ่มเพราะมนุษย์เราเป็นสัตว์สังคม การอยู่ร่วมกันและทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มจะช่วยให้คนได้เจริญเติบโตโดยเร็วที่สุด

5.1.1 ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชน

การมีส่วนร่วม หมายถึง การเข้าร่วมอย่างแข็งขันของกลุ่มบุคคลที่มีส่วนได้ส่วนเสีย ในทุกขั้นตอนของโครงการพัฒนาชนบท การมีส่วนร่วมต้องเป็นไปในรูปที่ผู้รับการพัฒนา เข้ามามีส่วนกระทำให้เกิดการพัฒนา มิใช่เป็นผู้รับการพัฒนาตลอดไป การมีส่วนร่วมของประชาชน มิใช่หมายความว่าเพียงการดึงประชาชนเข้ามาทำกิจกรรมตามที่ผู้นำท้องถิ่นคิดหรือจัดทำขึ้น เพราะแท้ที่จริงแล้วในหมู่บ้านหรือชุมชนต่างๆ มีกิจกรรมและวิธีดำเนินงานของตนอยู่แล้ว

อาจจะกล่าวได้ว่าการมีส่วนร่วม คือ การที่ประชาชนหรือชุมชนสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ในการกำหนดนโยบายพัฒนาท้องถิ่น อันเป็นกระบวนการขั้นต้นของการวางแผนในการพัฒนาท้องถิ่นที่เป็นที่อยู่อาศัยในการดำรงชีวิตของตน นอกจากนั้น หลังจากที่ได้กำหนดวัตถุประสงค์และแผนงานร่วมกัน และปฏิบัติงานตามแผนของโครงการดังกล่าวร่วมกันแล้วยังมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์จากการบริการ รวมทั้งมีส่วนร่วมในการควบคุมประเมินผลโครงการต่างๆ ของท้องถิ่น ซึ่งอาจจะเป็นไปโดยทางอ้อม คือผ่านกรรมการที่เป็นฝ่ายบริหารงานของหมู่บ้านหรือเป็นไปโดยตรง คือ ได้เข้ามีส่วนร่วมด้วยตนเองปาริชาติ วัลย์เสถียร(2542 : 138-139)ให้ความหมายของการมีส่วนร่วม 2 ลักษณะ คือ

1. การมีส่วนร่วมในลักษณะที่เป็นกระบวนการของการพัฒนา โดยให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงสิ้นสุดโครงการ

2. การมีส่วนร่วมทางการเมือง

5.1.2 รูปแบบการมีส่วนร่วม

1. การมีส่วนร่วมแบบชายขอบ (Marginal Participation) เป็นการมีส่วนร่วมที่เกิดจากความสัมพันธ์เชิงอำนาจไม่เท่าเทียมกัน ฝ่ายหนึ่งรู้สึกด้อยอำนาจกว่าหรือมีความรู้ด้อยกว่าเป็นต้น

2. การมีส่วนร่วมแบบบางส่วน (Partial Participation) รัฐเป็นผู้กำหนดนโยบายลงมาว่าต้องการอะไร ดังนั้นการมีส่วนร่วมก็เพียงแสดงความคิดเห็นในการดำเนินกิจกรรมบางส่วนเท่านั้น

3. การมีส่วนร่วมแบบสมบูรณ์ (Full Participation) เป็นการมีส่วนร่วมทุกขั้นตอนตั้งแต่การกำหนดปัญหาความต้องการการตัดสินใจในแนวทางการแก้ปัญหาและความเท่าเทียมกันของทุกฝ่าย

5.1.3 ประโยชน์ของการมีส่วนร่วมในการพัฒนา

1. เกิดการพึ่งตนเอง เนื่องจากเกิดการเรียนรู้วิธีการแก้ปัญหาผ่านการทำงานตามโครงการ
2. เป็นการสะท้อนความจริงใจของรัฐที่มีต่อการสนับสนุนให้ประชาชนมีเสรีภาพในการตัดสินใจ
3. เป็นช่องทางสะท้อนความต้องการที่แท้จริงของชุมชน ได้อย่างแท้จริง
4. เป็นฉันทามติร่วมกัน ซึ่งจะก่อให้เกิดความชอบธรรมในการตัดสินใจ
5. เป็นการพัฒนาศักยภาพของบุคคล เพราะต้องมีการแลกเปลี่ยนความรู้ ข้อคิดเห็นระหว่างกัน ดังนั้นการมีส่วนร่วมของประชาชนจึงเป็นเวทีในการเรียนรู้
6. เป็นการสนับสนุนการพัฒนาความรักท้องถิ่นและความรับผิดชอบต่อสังคม
7. ประชาชนรู้สึกเป็นเจ้าของผลงาน อันเนื่องมาจากโครงการพัฒนา ที่จัดทำขึ้น

5.1.4 ขั้นตอนการมีส่วนร่วม

อคิน รพีพัฒน์ (2539 :49) ได้กล่าวถึงขั้นตอนการพัฒนาไว้ 5 ขั้นตอนดังนี้

ขั้นที่ 1 ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหา การพิจารณาปัญหาและจัดลำดับความสำคัญของปัญหา

ขั้นที่ 2 ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการค้นหาสาเหตุแห่งปัญหา

ขั้นที่ 3 ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการค้นหาและพิจารณาแนวทางวิธีการแก้ปัญหา

ขั้นที่ 4 ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมเพื่อแก้ปัญหา

ขั้นที่ 5 ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการประเมินผลกิจกรรมการพัฒนา

บัททร อ่อนคำ กล่าวถึงการมีส่วนร่วมตามขั้นตอนของการพัฒนา 5 ขั้นดังนี้

ขั้นที่ 1 ขั้นมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาในชุมชนตลอดจนกำหนดความต้องการของชุมชน และมีส่วนร่วมในการจัดลำดับความสำคัญของความต้องการ

ขั้นที่ 2 ขั้นมีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนา โดยประชาชนมีส่วนร่วมกำหนดนโยบายและวัตถุประสงค์ของโครงการ กำหนดวิธีการและแนวทางดำเนินงาน ตลอดจนกำหนดทรัพยากรและแหล่งทรัพยากรที่ใช้

ขั้นที่ 3 ขั้นมีส่วนร่วมในการดำเนินงานพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการสร้างประโยชน์โดยสนับสนุนทรัพยากร วัสดุอุปกรณ์และแรงงาน หรือเข้าร่วมบริหารประสานงาน

ขั้นที่ 4 ขั้นการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์จากการพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ที่พึงได้จากการพัฒนาหรือยอมรับผลประโยชน์อันเกิดจากการพัฒนาทั้งด้านวัตถุและจิตใจ

ขั้นที่ 5 ขั้นการมีส่วนร่วมในการประเมินผลการพัฒนา เป็นขั้นที่ประชาชนเข้าร่วมประเมินว่าการพัฒนาที่ได้กระทำไปนั้นสำเร็จตามวัตถุประสงค์เพียงใด

5.1.5 เงื่อนไขการมีส่วนร่วม

1. ประชาชนมีอิสระภาพที่จะมีส่วนร่วม (Freedom to Participate)
2. ประชาชนต้องสามารถที่จะมีส่วนร่วม (Ability to Participate)
3. ประชาชนต้องเต็มใจที่จะมีส่วนร่วม (Willingness to Participate)

5.1.6 ทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

ผลการวิจัยทางจิตวิทยาสังคมบางเรื่องเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทัศนคติได้พบว่า การเปลี่ยนแปลงทัศนคติและการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทำให้เกิดขึ้นได้โดยการสร้างสถานการณ์ให้เกิดการมีส่วนร่วมในกลุ่มบุคคลอย่างมีประสิทธิภาพ เลวิน ได้ทำการวิจัยเปรียบเทียบเกี่ยวกับการจัดประสบการณ์การเรียนรู้สองอย่างคือ การอภิปรายกลุ่มและการบรรยายพบว่า

1. ในกลุ่มที่ใช้การบรรยาย ผู้ฟังเพียงแต่รับฟัง ไม่มีส่วนร่วมในกลุ่มที่ใช้การอภิปรายกลุ่มสมาชิกมีส่วนร่วมมากทุกคนมีโอกาสแสดงความคิดเห็น
 2. ในการบรรยายนั้นผู้ฟังได้มีความรู้สึกผูกมัดว่าจะทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง
 3. ในการบรรยายเกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติของบุคคลในสวนพุทธิปัญญาเท่านั้น
- ทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงทัศนคติทั้ง 4 ทฤษฎีที่นำมาเสนอไว้นี้ สามารถนำไปให้พัฒนาชุมชนได้มากเพราะแต่ละทฤษฎีต่างได้อธิบายถึงการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ หรือความคิดเห็นที่มีต่อ

สิ่งหนึ่งสิ่งใดของบุคคล การพัฒนาชุมชนก็ต้องมีการเปลี่ยนแปลงทัศนคติของสมาชิกในชุมชนเช่นเดียวกันซึ่งอาจจะใช้วิธีที่ทำให้เกิดความตรงกันของความคิด การขจัดความขัดแย้งของความคิด การปรับตัวเข้ากับสังคม และการมีส่วนร่วมของบุคคลในการพัฒนาชุมชน เป็นต้น นักพัฒนาชุมชนจำเป็นต้องมีความรู้ความเข้าใจทฤษฎีทางจิตวิทยาสังคมเป็นอย่างดี

5.2 ความเข้มแข็งของชุมชน

ความอ่อนแอของชุมชน โดยเฉพาะในชนบททางเศรษฐกิจ ทรัพยากร สังคม วัฒนธรรม การเมือง เป็นสาเหตุสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้วิกฤตการเงินและเศรษฐกิจ ในระดับบนที่นำไปสู่การหดตัวของระบบเศรษฐกิจทั้งระบบ ส่งผลให้เกิดวิกฤตทางสังคม สิ่งแวดล้อมและการเมือง ทวีความรุนแรงยิ่งขึ้น ทั้งในระดับชุมชนและประเทศ ความเข้มแข็งของชุมชนเป็นเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 ดังนั้น นโยบายสังคมของรัฐบาลปัจจุบันที่สำคัญคือ การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน

5.2.1 ความหมายของความเข้มแข็งของชุมชน

ความเข้มแข็งของชุมชน คือ การที่ประชาชนในชุมชนต่างๆ ของเมืองหรือชนบทรวมตัวกันเป็น “องค์กรชุมชน” โดยมีการเรียนรู้ การจัดการ และการแก้ปัญหาไขว่ร่วมกันของคนในชุมชนแล้วเกิดการเปลี่ยนแปลงหรือการพัฒนาทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมภายในชุมชนตลอดจนมีผลกระทบต่อภายนอกชุมชนที่ดีขึ้นตามลำดับ

ความเข้มแข็งของชุมชนหมายถึง ความสามารถของครอบครัวและกลุ่มองค์กรของประชาชนในชุมชนท้องถิ่นที่จะร่วมคิดร่วมทำ ร่วมแก้ปัญหาของตนด้วยตนเองได้มากที่สุด และทำการพัฒนาชุมชนของตนเองด้วยตนเอง ตามค่านิยมวิถีคิด เป้าหมายที่กำหนดไว้ร่วมกัน โดยใช้ความรู้ เทคโนโลยีที่เหมาะสมกับท้องถิ่น ทั้งนี้โดยมีการร่วมมือและได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอกที่เป็นภาครัฐ เอกชนและองค์กรพัฒนาชุมชนเท่าที่จำเป็น

5.2.2 ชุมชนเข้มแข็ง

ชุมชนเข้มแข็ง คือชุมชนที่มีศักยภาพ มีความรัก ความสามัคคี จงรักภักดีต่อชุมชน ทุกคนใฝ่เรียนรู้ มุ่งพัฒนาตนเอง ให้มีพลังความคิดหลังสติปัญญา เพื่อการพึ่งพาตนเองในทุกด้าน รู้จักวางแผนจัดการทรัพยากรแก้ไขปัญหาต่างๆได้ด้วยตนเอง ทุกคนมุ่งหวังประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตน ชุมชนมีเสถียรภาพ มีสันติสุข และมีคุณธรรมนำชีวิต

ลักษณะชุมชนเข้มแข็ง

1. สมาชิกชุมชนมีความเชื่อมั่นในศักยภาพของตนและชุมชนที่จะแก้ไขปัญหา
2. สมาชิกชุมชนมีจิตสำนึกการพึ่งตนเอง เอื้ออาทร รักและห่วงใยซึ่งกันและกัน

3. สมาชิกชุมชนเลือกกำหนดผู้นำชุมชน ผู้นำการเปลี่ยนแปลงและผู้แทนชุมชนที่หลากหลายด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง

4. มีกระบวนการชุมชนที่มีความเคลื่อนไหวอย่างต่อเนื่องจนเป็นวิถีของชุมชนซึ่งขับเคลื่อน โดยผู้นำองค์กรชุมชนในลักษณะเปิดกว้าง โปร่งใส

5. สมาชิกทุกคนมีส่วนร่วมในการประเมินสถานการณ์ของชุมชน กำหนดวิสัยทัศน์ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ดำเนินงาน ติดตามและประเมินผลการแก้ปัญหา และการพัฒนาของชุมชน

6. สมาชิกชุมชนเกิดการเรียนรู้ผ่านการเข้าร่วมในกระบวนการของชุมชน

7. มีแผนของชุมชนที่ประกอบด้วย การพัฒนาในทุกด้านของชุมชน การมุ่งพึ่งตนเอง เอื้อประโยชน์ต่อสมาชิกชุมชนทุกๆ คนและหวังผลการพัฒนาที่ยั่งยืน

8. การพึ่งความช่วยเหลือจากภายนอก เป็นการพึ่งเพื่อให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้

9. มีเครือข่ายความร่วมมือกับภาคีการพัฒนา อาจเป็นชุมชนหรือหมู่บ้านอื่นๆ ท้องถิ่น ภาครัฐราชการ องค์กรเอกชน นักธุรกิจ นักวิชาการและอื่นๆ ในลักษณะความสัมพันธ์ที่เท่าเทียม นอกจากนี้ สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2541 :14-17) ได้กล่าวถึงลักษณะชุมชนเข้มแข็ง 4

ประการ

1. เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ (Learning Organization) ทุกคนในชุมชนร่วมกันเรียนรู้ ชุมชนนั้นจะรู้ทันข่าวทั้งเศรษฐกิจ สังคม การเมือง รวมทั้งการเพิ่มพูนความรู้อยู่เสมอ

2. เป็นชุมชนที่รู้จักจัดการตัวเอง (Community Management) คือการวางแผน การจัดกระบวนการองค์กรของตนเอง การลงมือปฏิบัติตามแผน การประเมินผล

3. เป็นชุมชนที่มีจิตวิญญาณ (Spirituality) อาจแสดงถึงความรักดีต่อชุมชน ความรู้สึกเป็นเจ้าของ ห่วงแทน มีสิ่งยึดเหนี่ยวร่วมกัน

4. เป็นชุมชนที่มีสันติภาพ (Peaceful) คนมีคุณภาพและคุณธรรมสงบสุขจิตใจเยือกเย็น

5.2.3 องค์ประกอบ ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความเข้มแข็งของชุมชน

1. การจัดองค์กรและการบริหารจัดการ

- การจัดองค์กรและการแบ่งบทบาทหน้าที่
- การบริหารจัดการทรัพยากรและกระบวนการประสานงานความร่วมมือ

2. อุดมการณ์และวิสัยทัศน์ร่วมกัน

- มีวิสัยทัศน์ร่วมมุ่งสู่คุณภาพชีวิตที่ดี
- เชื่อในศักยภาพของคนในชุมชน
- มีสำนึกความเป็นชุมชนและรู้จักแบ่งปัน

- ทูทางวัฒนธรรมที่สามารถเชื่อมโยงคนในชุมชนได้

3. ทู

- ทรัพยากรบุคคลที่มีคุณภาพและสำนึกเพื่อส่วนรวม
- เงิน วัสดุ อุปกรณ์ สถานที่
- ภูมิปัญญาพื้นบ้านผสมผสานกับความรู้และประสบการณ์
- ทรัพยากรธรรมชาติ

4. มีกิจกรรมที่ต่อเนื่อง

- ขยายกิจกรรมและสมาชิก
- เกิดการริเริ่ม โครงการใหม่ๆ เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้
- ถ่ายทอดแก่คนรุ่นถัดไปเพื่อรับช่วงต่อ

5. สิทธิและอำนาจต่อรองทางการเมือง

- สิทธิในการจัดการทรัพยากรท้องถิ่น
- อำนาจในการกำหนดยุทธศาสตร์ของชุมชนและต่อรองกับภาครัฐหรือทุน

6. เครือข่ายความร่วมมือ

- มีความหลากหลาย ทั้งกิจกรรม / องค์กร
- เกิดความร่วมมือเพื่อกิจกรรมสาธารณะและมีอำนาจต่อรอง
- เกิดการติดต่อสื่อสารแนวราบ (เป็นสาธารณะ)

7. การยอมรับจากสังคมภายนอก

- เกิดการยอมรับขององค์กรภายนอก
- ชุมชนเชื่อมั่นในศักยภาพของตนเองพร้อมถ่ายทอดเทคโนโลยีแก่ชุมชนอื่น

5.2.4 กระบวนการเสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง 4 ขั้นตอน

ขั้นที่ 1 ทิศทางทรัพยากรบุคคล คือการเตรียมคน ผู้นำ ประชาชน คุณภาพคู่กับคุณธรรม มีกระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิต

ขั้นที่ 2 การกำหนดประเด็นปัญหาของชุมชนและการพัฒนาทางเลือกเพื่อดำเนินกิจกรรม จัดเวทีประชาคม ร่วมค้นหา ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมคิดตาม ร่วมวางแผน ร่วมประเมินผล ร่วมหาผู้นำ เลือกรูปแบบกิจกรรมแบบองค์รวม

ขั้นที่ 3 ดำเนินกิจกรรมสาธารณะของชุมชน มีลักษณะเป็นแนวราบ มีเป้าหมายร่วมกัน รวมพลังกัน จัดการร่วมกัน สรุปร่วมกัน

ขั้นที่ 4 ขยายเครือข่ายความร่วมมือ คือ ประสานงาน แลกเปลี่ยน เรียนรู้ สร้างกระบวนการร่วมในนโยบาย

หากพิจารณามุมมองของภาครัฐ ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนควรเร่งดำเนินการ 3 ประเด็นสำคัญคือ

1. การสนับสนุนส่งเสริมให้ชุมชนร่วมคิด ร่วมแก้ปัญหาของตนเอง ด้วยตนเองให้มากที่สุด
2. การหลอมความคิดของข้าราชการทุกฝ่ายเข้าด้วยกันและผนึกกำลังกับภาคีการพัฒนาอื่นให้มุ่งไปสู่จุดหมายเดียวกัน คือ ชุมชนมีความเข้มแข็งพึ่งตนเองได้
3. การปรับปรุงระเบียบ วิธีปฏิบัติงาน และวิธีการงบประมาณเพื่อให้ชุมชนสามารถเข้าถึงทรัพยากรของรัฐได้ง่ายและเร็ว

5.2.5 อุปสรรคต่อการพัฒนาชุมชนเข้มแข็ง

1. ในการพัฒนาแบบเดิมเรามักมองกันว่าประชาชนเป็นผู้ไม่รู้ ไม่มีความคิดในการพัฒนาจึงเป็นการให้เจ้าหน้าที่ของรัฐเป็นผู้มีบทบาทในการนำการพัฒนาในทุกด้านแต่ในการพัฒนาเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนนี้จำเป็นต้องให้ชาวบ้านเป็นศูนย์กลางในการเรียนรู้โดยกระทำทุกวิถีทางให้ชาวบ้านเสนอภูมิปัญญาที่มีอยู่ในตนเองออกมาให้ได้ การดำเนินการโดยราษฎรเองแม้จะยั่งยืนแต่การเริ่มต้นก็ใช้เวลานานมาก เพราะในปัจจุบันได้เกิดปัญหาชุมชนล่มสลายและคนเห็นแก่ตัวมากขึ้น
2. ผู้ทำหน้าที่ในการพัฒนามักจะท้อแท้ที่มองเห็นว่าชุมชนล่มสลายและขาดการมีส่วนร่วม และมักเป็นข้ออ้างว่าพัฒนาไม่ได้แน่นอนก็พากันละทิ้ง ซึ่งทำให้ชุมชนขาดโอกาสที่จะมีส่วนร่วมเป็นภาคีการพัฒนา
3. ชาวบ้านมักไม่กล้าแสดงออก แม้เห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยก็ตาม ทำให้การวางแผนการถ่ายทอดความรู้ความเข้าใจในเรื่องต่างๆ ไม่สามารถประเมินผลได้ในทันที วิทยากรจึงต้องทำให้ชาวบ้านกล้าแสดงออกในความคิดเห็นต่างๆ
4. ในพื้นที่เป้าหมายส่วนใหญ่ชุมชนจะมีลักษณะที่ล่มสลาย ผู้นำหมู่บ้านตามกฎหมายมักไม่มีลักษณะผู้นำธรรมชาติเช่นในอดีต ชาวบ้านมักให้ความยอมรับอย่างไม่จริงจัง ความร่วมมือในการพัฒนาเพื่อแก้ไขปัญหาจึงมีน้อย การเสริมสร้างความเข้มแข็งจึงต้องค้นหาผู้นำธรรมชาติที่มีบทบาทในการพัฒนาต่อไปให้ได้ และสร้างบทบาทอย่างเนบเนียน ไม่เป็นการสร้างกลุ่มอำนาจขึ้นมาอยู่กับคณะกรรมการหมู่บ้านแต่จะทำงานร่วมกันอย่างสอดคล้อง
5. การแก้ไขปัญหาการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมของราษฎรในพื้นที่เป้าหมายเห็นว่าส่วนราชการ เป็นภาคีการพัฒนาที่มีระบบและแข็งแกร่งมากที่สุด หากสามารถทำให้ส่วนราชการ

เข้าไปมีส่วนร่วมในลักษณะของอาสาสมัครเพื่อการพัฒนาชุมชนได้ก็จะทำให้การประสานงานการพัฒนาที่มีประสิทธิภาพ

5.3 เครื่องมือขององค์กรการเรียนรู้

9.3.1 การเรียนรู้

ระบบความรู้ มีการถ่วงถ่วงและสืบทอดต่อเนื่องกันมาทั้งทางตรง คือการประสบเหตุการณ์ด้วยตนเองและทางอ้อมคือการได้ยินได้ฟังมาจากคำสอน คำบอกเล่า แต่เป็นสิ่งที่มิได้อยู่ทุกแห่งหน เป็นทุกสิ่งทุกอย่างที่ชาวบ้านคิดได้เองแล้วนำมาใช้ในการแก้ปัญหาเป็นสติปัญญา เป็นองค์ความรู้ทั้งหมดของชาวบ้าน มีการถ่ายทอดความรู้ผ่านองค์กรทางสังคมเพื่อปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงของสภาวะแวดล้อมจากภายใน มีการถ่ายทอดที่ทำให้เห็นถึงภูมิปัญญาที่ชาวบ้านได้นำมาจากถิ่นเดิม มาสร้างใหม่พร้อมกับการปรับปรุงสร้างสรรค์ให้เหมาะสมตามสภาพ

ศุมน อมรวิวัฒน์ (2544 : 10) ได้สรุปหลักการพื้นฐานความคิดในการปฏิรูปการเรียนรู้ ดังนี้

1. การเรียนรู้เกิดขึ้นได้กับทุกคนในทุกสถานที่ ทุกเวลา
2. แหล่งเรียนรู้ของชุมชนมีอยู่มากมาย ทั้งที่เป็นองค์กรจัดตั้ง สถาบันในชุมชน วิถีชีวิต การทำมาหากิน ประเพณี พิธีกรรม และสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ
3. การเรียนรู้ที่ดีเกิดขึ้นจากการที่ทุกฝ่ายสร้างเครือข่ายการเชื่อมโยงประสบการณ์ เกิดสังคมนการเรียนรู้ และสังคมคุณธรรม
4. การเรียนจากแหล่งเรียนรู้ในชุมชนและธรรมชาติเป็นกระบวนการที่มีความสุข สร้างสรรค์ความคิดและประสบการณ์ชีวิตที่มีคุณค่า

ประเวศ วะสี (2543 : 79) ได้สรุปองค์ประกอบใหญ่ของระบบพัฒนาการเรียนรู้ ดังนี้

1. การสร้างองค์ความรู้ เพื่อนำไปสู่เวทีปฏิบัติการเรียนรู้และเกิดการฝึกอบรม
2. การปฏิบัติ ซึ่งก็คือการพัฒนาการเรียนรู้ด้วยการทดลองปฏิบัติ
3. ความเข้าใจสาธารณะและการสนับสนุนเชิงนโยบาย

5.3.2 องค์กรชุมชน

ประเวศ วะสี (2535 : 17) กล่าวว่า “กลุ่มหรือองค์กรชุมชน (Group or Community Organization) ถือเป็นกลไกที่สำคัญยิ่งในการพัฒนาชุมชนให้เกิดความยั่งยืนเพราะองค์กรดังกล่าวคือรูปแบบของการรวมตัวทางสังคมทำให้เกิดอำนาจทางสังคมที่จะต้องถ่วงดุลกับอำนาจรัฐและอำนาจเงิน” องค์กรชุมชนเป็นองค์กรที่เกิดจากการรวมกลุ่มของชาวบ้านในชุมชนนั้นๆ เพื่อรวมกันแก้ไขปัญหาของชุมชน รูปแบบการรวมกลุ่มของชาวบ้านมีหลากหลายรูปแบบ ดังต่อไปนี้

1. องค์กรชาวบ้านที่ทางราชการจัดตั้ง องค์กรเหล่านี้จะมีเจ้าหน้าที่รัฐ กฎหมาย กฎระเบียบทางราชการ การกำกับดูแลและให้การสนับสนุน ส่วนใหญ่ต้องทำการจดทะเบียนต่อทางราชการ

2. องค์กรชาวบ้านแบบไม่เป็นทางการ มักมีชื่อเรียกเป็นกลุ่ม ที่ชาวบ้านรวมตัวกันทำกิจกรรมพัฒนาต่างๆ มักมีกฎระเบียบไม่มากนัก ไม่ขึ้นต่อทางราชการหรือเอกชนใดๆ แต่ขึ้นอยู่กับความสมัครใจ จึงค่อนข้างมีอิสระและมักจัดรูปแบบโครงสร้างองค์กรตามเนื้อหาของงานที่ทำอยู่

3. องค์กรชาวบ้านที่รวมตัวกันเป็นเครือข่าย อาจเป็นองค์กรที่ชาวบ้านจัดตั้งขึ้นเอง หรือมีองค์กรพัฒนาเอกชนหรือมีหน่วยงานราชการเข้าไปสนับสนุนในการรวมตัวกัน กิจกรรมคล้ายๆ กัน เป็นกลุ่มก้อน หรือรวมปัญหาหลายๆ ปัญหาเข้าด้วยกัน

4. องค์กรชาวบ้านที่ชาวบ้านจัดตั้งขึ้นมาเอง โดยไม่มีการจัดโครงสร้างองค์กรอย่างชัดเจนแต่จะมีการยอมรับผู้นำคนใดคนหนึ่งขึ้นมาเป็นหัวหน้าและยอมรับคำสั่งต่างๆ

ประเวศ วะสี (2543 : 82-83) กล่าวถึง องค์กรและบทบาทหน้าที่ขององค์กรที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาองค์ความรู้ มีดังนี้

1. กรมวิชาการ ทำหน้าที่สร้างความรู้ เชื่อมโยงความรู้กับการปฏิบัติและประเมินผลการปฏิบัติ

2. กรมปฏิบัติ เช่น กรมสามัญศึกษา สปช. และกรมปฏิบัติอื่นๆ ทำหน้าที่สร้างความรู้และสนับสนุนการฝึกอบรมให้มีโรงเรียนที่ทดลองปฏิบัติเพิ่มมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง

3. สถาบันวิจัยและพัฒนาการเรียนรู้ ควรมีการจัดตั้งสถาบันวิจัยและพัฒนาการเรียนรู้ที่เป็นอิสระหนึ่งแห่ง เพื่อทำหน้าที่ส่งเสริมการวิจัยและพัฒนาการเรียนรู้

4. สำนักเชี่ยวชาญเรื่องการเรียนรู้ ควรส่งเสริมให้มีสำนักเชี่ยวชาญเรื่องการเรียนรู้จำนวนมากๆ โดยมีการทำเอกสารแสดงปรัชญาวิธีการและวิทยาการของแต่ละแห่ง แล้วประเมินว่าได้ผลหรือไม่

5. องค์กรเอกชน ควรมีองค์กรเอกชนซึ่งต้องการอุทิศตัวเพื่อการปฏิรูปการเรียนรู้ เป็นระยะยาว เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของการประสานงาน เช่น จัดให้มีเวทีปฏิรูปการเรียนรู้ที่ทุกฝ่ายมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันเป็นประจำเพื่อเชื่อมโยง

องค์กรชุมชนที่ดีต้องสามารถพึ่งตนเองได้ ต้องมีกิจกรรมที่ตอบสนองความต้องการหรือแก้ไขปัญหาที่สมาชิกเผชิญอยู่ได้ประสบผลสำเร็จในที่สุด ดังนั้นในการพัฒนาชุมชนต้องให้ความสำคัญกับความร่วมมือของคนในชุมชน ต้องมีการรวมกลุ่มเป็นองค์กรชุมชนเพื่อให้เกิดพลังในการทำงาน ซึ่งลักษณะการรวมกลุ่มของชาวบ้านเกิดจากความสนใจหรือมีกลุ่มสนใจ จนกลายมา

เป็นการศึกษาร่วมกันและทำกิจกรรมร่วมกันในที่สุด กระบวนการดังกล่าวอาจเรียกได้ว่าเป็นการเกิดกระบวนการเรียนรู้ของคนในชุมชนหรือขององค์กรชุมชน

5.3.3 กระบวนการเรียนรู้ขององค์กรชุมชน

การเรียนรู้ที่เป็นระบบมีองค์ประกอบสำคัญ คือ การคิดให้ลึกเชิงวิเคราะห์ คิดให้กว้างอย่างสร้างสรรค์ และคิดในภาพรวมทั้งระบบ ซึ่งทำให้ต้องมองมิติทั้งด้านกว้าง ด้านลึก ด้านบวก และด้านลบ ภายใน ภายนอก ระยะสั้นและระยะยาว เป็นต้น ด้วยเหตุผลนี้ การเรียนรู้จึงมีความแตกต่างกันไปตามสภาพแวดล้อมและการพัฒนาศักยภาพในการดำรงชีวิตให้เกิดทักษะในการแก้ปัญหา และสามารถพัฒนาตนเองหรือสังคมได้ในปริมาณที่เพิ่มสูงขึ้น ในการเรียนรู้ไม่จำเป็นต้องเรียนในชั้นเรียน ยังมีรูปแบบการเรียนรู้ที่สามารถเรียนรู้ด้วยตนเอง การเรียนรู้จากกลุ่ม การเรียนรู้จากแหล่งความรู้

ในการสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ในสังคมหรือในชุมชนนั้น เป็นการเรียนรู้จากการดำรงชีวิตและต้องเป็นการเรียนรู้ของคนทั้งหมด คือ เป็นการเรียนรู้ของคนทุกคนอย่างต่อเนื่องและทั้งหมดของสังคมควรเป็นไปเพื่อการเรียนรู้ เพราะกระบวนการเรียนรู้สามารถช่วยยกระดับสติปัญญาของประชาชนและชุมชนได้ โดยต้องเป็นลักษณะการเรียนรู้ที่ควบคู่ไปกับการปฏิบัติหรือการทำกิจกรรมต่างๆ

ลีลาภรณ์ นาคทรพรพ (2539 : 255) ได้สรุปว่าการจัดกิจกรรมการเรียนรู้หลักที่สำคัญในการพัฒนาการเรียนรู้ของชุมชน ได้แก่

1. การศึกษาดูงาน เพื่อได้มาซึ่งข้อมูลใหม่อันนำมาซึ่งการสร้างภูมิปัญญา
2. เวทีแลกเปลี่ยนการเรียนรู้ อันเป็นเครื่องมือในการ “ระดมสมอง” ของชาวบ้านในการวิเคราะห์ข้อมูลใหม่ร่วมกัน และแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพิ่มเติมจากกันและกันในระดับชุมชนและระหว่างชุมชน

ในช่วงวิกฤติของสังคมไทยในปัจจุบัน ประชาชนและผู้นำสังคมที่มีภูมิปัญญาในทุกสาขาอาชีพต่างเสนอแนวคิดและแนวทางในการพัฒนาสังคมในรูปแบบต่างๆ ที่หลากหลาย โดยเฉพาะบทเรียนจากชาวบ้านหรือชุมชนที่อยู่รอดได้ด้วยการพึ่งตนเอง การรวมกลุ่มเพื่อสร้างศักยภาพของชุมชน การสร้างกองทุนในรูปแบบต่างๆ การเชื่อมโยงในรูปแบบเครือข่ายองค์กรชาวบ้านเพื่อเรียนรู้กระบวนการความคิดของชุมชนและร่วมมือกันพัฒนาชุมชน พร้อมทั้งการประสานความร่วมมือกับองค์กรหรือหน่วยงานต่างๆ ในลักษณะของ “เบญจภาคี” ซึ่งได้แก่ องค์กรประชาชน ภาครัฐ ภาคธุรกิจ องค์กรเอกชนและนักวิชาการเข้ามาเสริมพลังของแต่ละฝ่ายให้แข็งแกร่ง โดยการคิดและเรียนรู้ร่วมกันอย่างมีปฏิสัมพันธ์ มีการปฏิบัติอย่างจริงจังบนรากฐานความรัก ความเมตตา โดยไม่ปฏิบัติกันต่อกัน แต่ในปัจจุบันได้มีการพัฒนาความร่วมมือจากทุกฝ่ายและทุกส่วนของสังคมเพื่อ

ประโยชน์สูงสุด นักวิชาการทั้งหลายจึงได้เปลี่ยนคำเรียกลักษณะเครือข่ายความร่วมมือจาก “เบญจภาคี” เป็นคำว่า “พหุภาคี”

5.4 ประชาคม

ประชาคม เป็นศัพท์ที่ใช้กันอย่างแพร่หลายในประเทศต่างๆ ทั่วโลก แม้แต่ประเทศที่ใช้ภาษาอื่นๆ เป็นภาษาประจำชาติที่ยังต้องทับศัพท์ Governance ทั้งนี้เพื่อสื่อความซึ่งกันและกัน บางคนเห็นว่า Governance มีความหมายเหมือนกับ Government แต่บางคนแย้งว่าคงไม่ใช่เพราะศัพท์นี้น่าจะมีความหมายที่กว้างกว่าคำว่า Government บางคนก็ว่า Governance เป็นธุรกรรมของ Government กล่าวคือ เป็นการดำเนินงานตามนโยบายที่แถลงไว้กับสภา หรือแถลงต่อประชาชนเมื่อวันเข้าทำหน้าที่บริหารประเทศ

ในการนี้สถาบันที่เรียกทับศัพท์ว่า Institute on Governance (IOG) จึงได้รวบรวมความหมายของศัพท์ อื่นๆ ความหมายที่จะกล่าวต่อไปนี้นั้นเป็นความหมายระดับกว้างของสังคมกล่าวคือครอบคลุมสังคมกลุ่มเล็กและกลุ่มใหญ่จำนวนมากที่รวมตัวกันเป็นประเทศ ดังนั้นถ้าผู้ใดต้องการจะหาความหมายของประชาคม เพื่อให้สอดคล้องกับขนาดของสถาบันหรือองค์กรที่ตนเกี่ยวข้องก็จะต้องแสวงหาที่อื่นนอกจากที่กำลังจะกล่าวถึง ประชาคมประกอบด้วยสถาบัน ประเพณี และกระบวนการอันนำไปสู่การพิจารณา

1. อำนาจนั้นๆ ถูกนำไปใช้อย่างไร
2. การตัดสินใจเรื่องสำคัญๆ นั้นทำอย่างไรและ
3. พลเมืองเห็นชอบด้วยหรือไม่และอย่างไรในบทบาทการตัดสินใจเช่นนั้น

ความหมายที่รวบรวมไว้

ประชาคมหมายถึง ศูนย์รวมการบริหารสาธารณะซึ่งหมายถึงรัฐบาลและองค์การระบบใหญ่ วัตถุประสงค์ของประชาคม คือการปรับปรุงการบริหารงานสาธารณะ กล่าวคือ ให้เป็นไปเพื่อรัฐบาลและองค์กรที่ให้บริการสาธารณะทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ ประสิทธิภาพ เปิดเผย

ประชาคมหมายถึง การหล่อเลี้ยงและสร้างพันธะทางประชาธิปไตยระหว่างรัฐกับประชาชน ในการบรรลุถึงพันธะเช่นนี้จะต้อง ปฏิรูปบริการแก่ประชาชนด้วยการสร้างระบบการบริหารงานสาธารณะที่เน้นความซื่อสัตย์ ความมีประสิทธิภาพ และความมั่นใจแบบมืออาชีพ ขจัดคอร์รัปชัน สนับสนุนรัฐบาลท้องถิ่น และการวางแผนพัฒนาแบบกระจายอำนาจ เสริมสร้างสถาบันของรัฐให้มีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม สร้างองค์กรที่มีกฎหมายรองรับ โดยโครงสร้างนี้สอดคล้องกับความต้องการของเศรษฐกิจแบบการตลาด

ประชามช หมายถึง องค์รวมของเรื่องต่อไปนี : กำลังและแรงกดดันต่างๆ ในสังคม ระบบ สถาบัน การเคลื่อนไหวทางสังคมความขัดแย้งและการปรับตัวการปฏิสัมพันธ์ของคนเพื่อการแก้ปัญหาที่มีหลากหลาย

ประชามช หมายถึง ประเด็นที่ว่าด้วยประชาชนถูกปกครองอย่างไร และภารกิจของรัฐถูกบริหารอย่างไร ภายใต้กฎระเบียบอะไร ดังนั้นจึงหมายถึงระบบการเมืองของชาติและระบบความสัมพันธ์ระหว่างการผลิตและปฏิบัติการกิจ กับงานบริหารงานสาธารณะและกฎหมาย

ประชามช หมายถึง การบริหารประเทศโดยการจัดตั้งสถาบัน ฯ ภายใต้ระบบที่สังคม นานาชาติให้การยอมรับและการใช้อำนาจโดยผ่านสถาบันนั้นๆ

เพราะฉะนั้น ความหมายโดยรวมของประชามชนั้นสรุปได้ดังนี้

ประชามช หมายถึง คนจำนวนมากพอสมควรที่มีความหลากหลายแต่มารวมตัวกัน เพราะมีวัตถุประสงค์ร่วมกัน และเป็นการรวมตัวอย่างต่อเนื่อง คือมีกิจกรรมเกี่ยวพัน เกี่ยวข้องผูกพันกันอย่างต่อเนื่องทำกิจกรรมที่นำไปสู่วัตถุประสงค์ร่วมกัน นั่นคือ ประชาคม

กระบวนการที่ประชามชทำงาน ก็คือผสมผสานทั้งความสามารถความพยายาม ทรัพยากร ขณะเดียวกันก็เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ของแต่ละคนด้วย เป็นสิ่งที่คอยตรวจสอบว่า ได้ผลดีต่อส่วนรวม อย่างเต็มที่บริบูรณ์หรือยัง ถ้ายังไม่ดีก็มีการปรับปรุง เพื่อให้ได้ผลลัพธ์ออกมาเป็นที่พอใจของประชามชโดยรวมนั่นเอง

-ประชามชเกิดจากความกดดันของปัญหาของการอยู่ร่วมกันที่ไม่สมดุล ไม่มีใครสามารถสั่งให้เกิดได้ ประชาคมจะเกิดต่อเมื่อมีเหตุอันเป็นวิกฤตและในยามยากที่จะรุกคืบยิ่งขึ้น โดยเริ่มคิดจากตัวเองก่อน

- ประชาชนต้องมีชีวิตที่เป็นสาธารณะต้องตื่นตัว เกิดสภาพการรวมตัวที่เข้มแข็งจากฐานล่างเพื่อเกื้อหนุนในภาคอื่นๆ ที่เกี่ยวเนื่องกันอยู่เป็นสำคัญ

- ในภาครัฐต้องปรับตัวให้ภาคชาวบ้านเป็นใหญ่ ซึ่งไม่ได้หมายถึงระดับพลเมืองในภาพใหญ่ ทั้งประเทศอย่างเดียว แต่จะรวมถึงพลเมืองในภาพเล็กเช่นประชามชตำบล หมู่บ้านหรืออื่นๆ ก็ได้ทั้งนี้

- ประชาคม คือ ความมุ่งมั่นเรียนรู้ เพื่อปรับคุณธรรม เอื้ออาทรต่อกัน โดยคิดถึงจุดมุ่งหมาย คิดถึงความสมบูรณ์ คิดถึงทางในอนาคตของประเทศ

- ต้องช่วยกันเรียนรู้จากพื้นฐานอดีตที่มีปัญหา สร้างสรรค์การมีส่วนร่วมจากทุกภาค

- ต้องมีระบบการตัดสินใจ เลิกบริโภคนิยมการตัดสินใจของผู้อื่น

- คนไทยมีทุนอยู่มากมหาศาล พระมหากษัตริย์เป็นทุนด้านจิตวิญญาณ อดีตเป็นทุนของ

ท้องถิ่น

5.4.1 ความหมายของเวทีประชาคม

เวทีประชาคมคือพื้นที่สาธารณะหรือสถานที่ที่ผู้คนสามารถมาพบปะรวมตัว เพื่อพูดคุย แลกเปลี่ยน ถกแถลง (ไม่ใช่โต้เถียง) ข้อมูล ความคิดเห็น คุณค่า อุดมการณ์ ปัญหา การแก้ไขปัญหา การวางแผนการและการกระทำหรือการปฏิบัติงานร่วมกัน เพื่อเป็นประโยชน์สาธารณะหรือชุมชน ไม่ว่าจะเป็นการพูดคุยที่เป็นทางการ หรือการพูดคุยที่ไม่เป็นทางการ อาจเป็นการพบเป็นครั้งคราว สม่ำเสมอหรือเมื่อมีวิกฤต เหตุการณ์ ประเด็นร่วมกัน

เวทีประชาคมควรมีบรรยากาศของความร่วมมือในการพูดคุยสื่อสารทำความเข้าใจกัน ทำอย่างไรที่จะให้ผู้เชี่ยวชาญ นักวิชาการ ข้าราชการ องค์กรพัฒนาเอกชน กับประชาชนคนธรรมดา ได้มีโอกาสพบปะพูดคุยในบรรยากาศที่มีมิตรภาพสนุกสนาน และสัมพันธ์ภาพที่เท่าเทียมกัน ความแตกต่างหลากหลายเป็นจุดแข็งของประชาสังคม เวทีประชาคมที่ดีผู้เข้าร่วมต้องสามารถสื่อสารความคิดเห็น ความรู้สึกและการเห็นคุณค่าเรื่องต่างๆ ให้ผู้อื่นได้รับรู้อย่างตรงไปตรงมา

เวทีประชาคม เป็นการพบปะของผู้คนที่มีความหลากหลายด้านข้อมูล ประสบการณ์ และความคิด มาร่วมแลกเปลี่ยนข้อมูล ประสบการณ์ ความคิด เพื่อกำหนดวิสัยทัศน์ วิเคราะห์สถานการณ์ ปัญหา วางแผนงาน ดำเนินงาน และติดตามประเมินผลการทำงานร่วมกัน โดยใช้ความแตกต่างหลากหลายของแต่ละคนเป็นจุดแข็งในการทวิคูณความสำเร็จ

การกำหนดบทบาทของผู้เข้าร่วมประชาคม

1. ช่วยกันค้นหาข้อมูล ให้ข้อมูล ประสบการณ์ ความคิด
2. ร่วมกันวิเคราะห์ สังเคราะห์ ข้อมูล ประสบการณ์ ความคิดรวมยอด สรุป
3. ทำงานภายในกลุ่มให้เป็นไปตามเวลาที่กำหนด
4. ค้นหาความคิดเห็นร่วมของกลุ่ม
5. ช่วยกันกำหนดกิจกรรมที่จะนำ ความคิดเห็นร่วมไปสู่การปฏิบัติ

กติกาเบื้องต้นของการประชุมเวทีประชาคม

1. ทุกความคิดเห็นที่สมาชิกกล่าวต่อกลุ่มถือว่ามีความหมาย มีคุณค่า แต่ไม่มีการตัดสินว่าความคิดเห็นนั้นถูกหรือผิด สมาชิกกลุ่มจะช่วยกันเลือก ค้นหา ความคิดเห็นร่วมเพื่อถือเป็นความคิดเห็นร่วมของกลุ่ม
2. ทุกความคิดเห็น ข้อมูลที่สมาชิกเสนอต้องได้รับการบันทึกให้ปรากฏบนแผ่นพลิก เพื่อให้ผู้อื่นได้มองเห็นอย่างชัดเจน
3. บริหารเวลาการทำงานให้เป็นไปตามที่กำหนดทุกขั้นตอน
4. กลุ่มจะทำงานเกี่ยวข้องกับความคิดที่สมาชิกกลุ่มเห็นพ้องต้องกันเท่านั้น สิ่งที่ไม่เห็นพ้องจะถูกบันทึกและนำมาพิจารณาได้อีก หากมีเวลาหรือนำมาพิจารณาในโอกาสต่อไป

5. กลุ่มจะไม่ทำงานในประเด็นที่สมาชิกกลุ่มมีความคิดเห็นที่แตกต่างกัน
6. สมาชิกที่เข้าร่วม ควรเข้าร่วมงานกับกลุ่มตั้งแต่เริ่มต้นอย่างต่อเนื่อง

5.5 การพัฒนาที่ยั่งยืน

การพัฒนาที่ยั่งยืน หมายถึง การพัฒนาที่ตรงกับความต้องการ ตามความจำเป็นในปัจจุบันและสามารถรองรับความต้องการและ หรือความจำเป็นในอนาคตได้ด้วย นอกจากนี้จะต้องครอบคลุมมาตรการ การรักษามรดกทางทรัพยากร ปกป้องสิ่งแวดล้อมทั้งในระดับท้องถิ่น การพัฒนาที่ทำให้ประชากรมีคุณภาพชีวิตดีขึ้นอย่างแท้จริง ภายในระบบนิเวศน์วิทยาที่สามารถจะรองรับการดำเนินชีวิตต่อไป ทั้งนี้ ต้องควบคู่ไปกับระบบเศรษฐกิจแบบยั่งยืน ซึ่งเป็นเศรษฐกิจที่มุ่งรักษาแหล่งทรัพยากรธรรมชาติ ด้วยการปรับตัว ยกระดับความรู้ ปรับปรุงองค์กร ปรับประสิทธิภาพ ทางเทคนิคและเซาวิปัญญา

การพัฒนาที่ยั่งยืน หมายถึง การพัฒนาที่สามารถดำรงระดับการสร้างผลผลิตให้ยั่งยืนอยู่ตลอดระยะเวลาที่คาดหวัง อันเนื่องมาจากสามารถดำรงระดับของปัจจัยนำเข้า และกระบวนการให้ยั่งยืนอยู่ได้

การพัฒนาแบบยั่งยืน คือการพัฒนาที่สามารถพิทักษ์รักษาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของวันนี้ให้ดำรงอยู่ยาวนาน ไปถึงอนาคตเพื่อสนองความต้องการของชนรุ่นหลัง โดยไม่ละเลยชีวิตความเป็นอยู่ของชนรุ่นปัจจุบันด้วย

การพัฒนาแบบยั่งยืน คือ การทำให้ผู้คนในอนาคตมีชีวิตที่ดีขึ้น การพัฒนาแนวนี้คือการสร้างกระบวนการนโยบายที่สนับสนุนการเสริมสร้างความสมบูรณ์ทางสังคมในเชิงปริมาณ และคุณภาพที่เพิ่มขึ้นให้แก่อนาคต

การพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นการพัฒนาที่กระจายประโยชน์ของความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจได้อย่างทั่วถึง ตลอดจนเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตดีขึ้นอย่างแท้จริง

การพัฒนาที่ยั่งยืนจะเกิดขึ้นเมื่อระบบความสัมพันธ์ขององค์ประกอบทั้ง 4 ดำเนินด้วยดี โดยที่ทุกส่วนเป็นปัจจัยส่งผลในทางเกื้อกูลกันและกัน

1. มนุษย์ มนุษย์ที่ได้มีการพัฒนาในฐานะนี้ จะเป็นปัจจัยตัวกระทำที่ดีที่สุด ที่จะช่วยให้ระบบสัมพันธ์องค์รวมใหญ่บรรลุจุดมุ่งหมายแห่งการพัฒนาที่ยั่งยืน มนุษย์ในฐานะทรัพยากร คือเป็นทุนหรือปัจจัยในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ก็พึงมีการพัฒนาให้เป็นทรัพยากรที่มีคุณภาพ โดยมีสุขภาพดี ขยันอดทน รับผิดชอบ มีฝีมือ มีความรู้ความสามารถ เชี่ยวชาญ พร้อมทั้งจะเป็นกำลังในระบบเศรษฐกิจและสังคมที่จัดสรรให้เกื้อหนุนและนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน

2. สังคม การจำแนกเป็นระบบย่อยต่างๆ เช่นระบบเศรษฐกิจ ระบบการเมือง ระบบการบริหาร ตลอดจนกิจการต่างๆ ก็เพื่อให้กระบวนการแห่งเหตุปัจจัยนั้นเกิดกำลังและมีประสิทธิภาพ

ภาพมากขึ้น ในการที่จะนำไปสู่ผลสำเร็จ เพราะฉะนั้นระบบเหล่านั้นทั้งหมด จะต้องประสานกลมกลืนสอดคล้องเป็นอันหนึ่งอันเดียว

3. ธรรมชาติ ความสามารถที่แท้จริงของมนุษย์ก็คือการทำให้โลก ซึ่งเคยเบียดเบียนกันมากเบียดเบียนกันน้อยลง ในการปฏิบัติต่อธรรมชาติพึงดูที่ผลกระทบอันจะเกิดขึ้นตามความเป็นจริง ว่าจะเป็นการก่อความเสียหายหรือสร้างสรรค์เกื้อกูล และผลดีผลร้ายตามกฎธรรมชาติที่แน่แท้จะส่งผลต่อมาถึงตัวมนุษย์และสังคมของคนในที่สุด

4. เทคโนโลยี การประดิษฐ์ การผลิต การใช้เทคโนโลยี เพื่อแก้ปัญหาและอนุรักษ์ธรรมชาติโดยตรงมีมากมายหลายอย่าง เพิ่มขึ้นๆ เช่น การพัฒนาเทคโนโลยีใหม่ๆ ที่เกื้อกูลไม่ทำลายธรรมชาติ เทคโนโลยีที่ประหยัดพลังงานหรือให้พลังงานอย่างมีประสิทธิภาพ เทคโนโลยีที่มีประสิทธิภาพในการผลิตสูงโดยมีของเสียน้อย เทคโนโลยีเพื่อกำจัดของเสีย เทคโนโลยีที่เอาของเสียมาผลิตเวียในใช้ประโยชน์ใหม่ ปฏิบัติการในเรื่องนี้มีความซับซ้อน ในบางสังคมก็ได้ผลน้อย ซึ่งนอกจากเป็นเพราะปัญหาด้านเทคโนโลยีเองแล้ว ยังโยงไปถึงความบกพร่องในการพัฒนาคน และความย่อหย่อนความรู้ประสิทธิภาพหรือความเชื่อมโยงโทรมในระบบการต่างๆ ของสังคม

หลักการพื้นฐานของการพัฒนาแบบยั่งยืน สรุปได้ดังนี้

1. ค่าของสิ่งแวดล้อม การพัฒนาแบบยั่งยืนจะให้ความสำคัญสูงมากแก่ค่าของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หลักการค่าของสิ่งแวดล้อม สามารถให้คำแนะนำที่สำคัญคือ

-ระบบเศรษฐกิจ จะต้องคำนึงอยู่ตลอดเวลาเกี่ยวกับค่าของสิ่งแวดล้อม นั่นคือวิเคราะห์เรื่องประโยชน์และการสูญเสีย

-จะต้องมีการประเมินค่าของสิ่งแวดล้อมอย่างถูกต้องและผนวกค่าเหล่านี้เข้าไปในกระบวนการวางแผนนโยบายเศรษฐกิจและการพัฒนา

-ในการประเมินผลของโครงการพัฒนา จำเป็นต้องมีการประเมินผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมอย่างระมัดระวัง โดยหลีกเลี่ยงการทำลายระบบนิเวศ

2. มิติแห่งอนาคต

ความยั่งยืน หมายถึง ความยาวนานของเวลา มองจากแง่แล้วการพัฒนาแบบยั่งยืนคือการพัฒนาเพื่ออนาคต ดังนั้นในการวางแผนนโยบายและการวางแผนจึงต้องมองทั้งใกล้และไกลเพื่อครอบคลุมไปถึงชนรุ่นหลังเราในอนาคตที่ยังไม่เกิดขึ้นมา

3. ความยุติธรรม

ความยั่งยืนยาวนาน หมายถึง การส่งมอบมรดกทางสิ่งแวดล้อม และธรรมชาติให้ตกทอดไปสู่ชนรุ่นหลังในอนาคต ในปรัชญาการพัฒนาแบบยั่งยืน เรามีหลักการข้อหนึ่งเรียกว่า ความยุติธรรมระหว่างชนรุ่นปัจจุบันกับอนาคต

5.6 ชุมกิจชุมชน

5.6.1 ความหมายของชุมกิจชุมชน

ชุมกิจชุมชน หมายถึง กิจกรรมที่บุคคลหรือองค์กรในชุมชนมีส่วนร่วมเป็นเจ้าของกิจกรรม และ/หรือช่วยดำเนินงานบางส่วนหรือทั้งหมด โดยประสานความร่วมมือกับหน่วยงานต่าง มีการเรียนรู้ และการจัดการร่วมกันเพื่อดำเนินการในกิจกรรมการผลิต การแปรรูป การค้า และการบริการที่มุ่งพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนได้อย่างสอดคล้องกับสังคม วัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมของชุมชน อันจะนำไปสู่ชีวิตความเป็นอยู่ที่ดี และการพัฒนาที่ยั่งยืน

ส่วนการจัดการชุมกิจชุมชนให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดจำเป็นต้องได้รับความร่วมมือจากชาวบ้านและองค์กรต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง แบ่งได้ 4 ประเภทดังต่อไปนี้

1. หน่วยงานรัฐ ได้เข้ามาส่งเสริมชุมกิจชุมชน โดยผ่านนโยบายของพรรคการเมืองที่เข้าร่วมเป็นรัฐบาลและจัดทำเป็นนโยบายของรัฐบาล

2. หน่วยงานอาสาสมัครของเอกชน ได้แก่หน่วยงานที่ไม่ได้สังกัดภาครัฐซึ่งลักษณะการให้ความช่วยเหลือเป็นไปในรูปแบบของการให้ความรู้และฝึกอบรมให้ชาวบ้านประกอบสัมมาชีพ

3. โครงการหลวง ได้เข้ามามีบทบาทช่วยเหลือชุมกิจชุมชน ในรูปแบบของโครงการพัฒนาตามแนวพระราชดำริต่างๆ โดยช่วยเหลือให้ชาวบ้านมีความรู้ความสามารถในการประกอบอาชีพต่างๆ

3. บ-ว-ร (บ้าน วัด โรงเรียน) เป็นรูปแบบความร่วมมือกันระหว่างตัวแทนหมู่บ้าน

จุดมุ่งหมายก็เพื่อให้เกิดการรวมตัวกันเพื่อช่วยสร้างสรรค์ และพัฒนาชุมกิจชุมชนให้มีความเข้มแข็งและยั่งยืน

ชุมกิจชุมชนจะประสบความสำเร็จและเข้มแข็งในระยะยาวก็ต่อเมื่อชุมกิจมีผลผลิตและมีรายได้เข้ามาสม่ำเสมอ การนำเสนอคุณค่าสินค้าของแต่ละชุมชนให้เป็นที่ประทับใจของลูกค้าตลอดไป โดยไม่มุ่งที่กำไรด้านเดียว แต่ควรมุ่งให้ชุมชนเข้มแข็งและพัฒนาที่ยั่งยืน อันเป็นเป้าหมายหลักที่สำคัญที่สุดของชุมกิจชุมชน ชุมกิจชุมชนควรผลิตโดยคำนึงถึงตลาดเป็นสำคัญ ไม่เน้นการผลิตสินค้าแต่เพียงอย่างเดียวจนเกิดปัญหาผลผลิตล้นตลาด ในขณะที่เดียวกันก็ต้องมีการวางแผนด้านการเงิน โดยเน้นการใช้เงินทุนที่สะสมได้จากสมาชิกในกลุ่มก่อนเป็นหลัก นอกจากนี้การจัดการชุมกิจชุมชนที่ดีจะต้องมีการจัดการทรัพยากรมนุษย์ควบคู่กันไป โดยมีกระบวนการผลิตสินค้าและขายบริการที่ไม่ทำลายทุนมนุษย์ขณะเดียวกันต้องรักษาทุนกายภาพ ทุนทางสังคม และทุนทางสิ่งแวดล้อมเอาไว้ด้วย

5.6.2 ลักษณะของธุรกิจชุมชน

1. เป็นธุรกิจขนาดเล็ก มีความคล่องตัวในการบริหาร ผู้บริหารหรือตัวแทนกลุ่มสามารถตัดสินใจในธุรกิจได้ทันทีและรวดเร็ว
2. รายได้จากยอดขายในระยะเริ่มต้นไม่มากนัก รายได้จากยอดขายไม่มากนักแต่เพียงพอที่จะทำให้ธุรกิจดำเนินกิจการอยู่ได้อย่างราบรื่นและมีผลในการสร้างงานแก่สมาชิก
3. ต้นทุนในการดำเนินกิจการต่ำ ธุรกิจชุมชนนั้นดำเนินงานโดยเน้นให้คนมีงานทำ แต่ในสภาพการทำงานที่เป็นมิตร และมีความสุข จึงไม่จำเป็นต้องจ่ายค่าจ้างมาก ในขณะที่เดียวกัน ต้นทุนในการจัดหาอุปกรณ์และเครื่องใช้ไปตามความจำเป็นในการประกอบธุรกิจซึ่งเน้นการประหยัดไม่ฟุ่มเฟือย
4. การติดต่อ และการให้บริการกับลูกค้าเป็นไปอย่างใกล้ชิด ธุรกิจชุมชนดำเนินงานโดยสมาชิกในชุมชน ทำให้การติดต่อสื่อสารกับลูกค้าเป็นไปในลักษณะเป็นกันเอง สามารถแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นกับลูกค้าได้ทันที
5. การเริ่มต้นธุรกิจทำได้ง่าย โดยคณะบุคคลที่ไม่ใช่เครือญาติมีวัตถุประสงค์ที่จะทำธุรกิจร่วมกันเพื่อประโยชน์ของกลุ่ม และชุมชน ทุกคนเป็นสมาชิกไม่มีเจ้าของผูกขาดแต่เพียงผู้เดียว

5.6.3 ประเภทของธุรกิจชุมชน

การจัดแบ่งธุรกิจออกเป็นประเภทตามการประกอบการ 4 ประเภท คือ ธุรกิจการผลิต ธุรกิจค้าปลีก ธุรกิจค้าส่ง และธุรกิจบริการ

1. ธุรกิจการผลิต หมายถึง การผลิตสินค้า โดยการนำเอาวัสดุหรือสินค้าบางชนิดมาแปรสภาพให้เป็นสินค้าใหม่ มีรูปแบบใหม่
2. ธุรกิจค้าปลีก หมายถึง กิจการที่ทำการขายสินค้าให้ถึงมือผู้บริโภค
3. ธุรกิจค้าส่ง หมายถึง กิจการที่ดำเนินการรับซื้อสินค้าจากผู้ผลิตเป็นจำนวนครั้งละมากๆ และนำสินค้านั้นมาขายต่อให้กับพ่อค้าปลีกหลายๆ รายต่อไป
4. ธุรกิจบริการ หมายถึง การรวมกลุ่มของสมาชิกเพื่อประกอบธุรกิจบริการคือสินค้าที่ไม่สามารถจับต้องได้ แต่สามารถสร้างความพึงพอใจให้แก่ผู้รับบริการ

หากแบ่งตามลักษณะของการถือครองปัจจัยการผลิตหรือตามลักษณะของกรรมสิทธิ์จะสามารถแบ่งได้หลายประเภทคือ

1. ประเภทที่ชุมชนไม่มีส่วนร่วมในการถือครองกรรมสิทธิ์เลย ธุรกิจเป็นของนักลงทุนภายนอกชุมชน ที่ต้องการเข้าไปลงทุน ควรเรียกว่าธุรกิจในชุมชน แต่ไม่ใช่ธุรกิจของชุมชน

2. ประเภทที่ให้สมาชิกชุมชนมีกรรมสิทธิ์ร่วม โดยเริ่มต้นการลงทุนเป็นของนักลงทุนทั้งหมด ต่อมาได้มีความพยายามที่จะให้ชุมชนหรือสมาชิกชุมชนเรียนรู้การบริหารจัดการด้วยตนเอง มีการจัดตั้งองค์กรธุรกิจของชุมชนขึ้นมา รับงานเหมาะช่วงการผลิตไปทำ

3. ธุรกิจที่เกิดจากการสนับสนุนและช่วยเหลือด้านเงินทุนจากองค์กร NGOs NGOs ไทยส่วนใหญ่ได้เงินช่วยเหลือจากต่างประเทศ บางส่วนได้นำเงินนั้นมาพัฒนาธุรกิจให้แก่สมาชิกชุมชน

4. ประเภทธุรกิจที่ชุมชนถือกรรมสิทธิ์ร่วมกับองค์กรภายนอก ส่วนหนึ่งเกิดจากการความพยายามของหน่วยงาน NGOs ที่ต้องการให้ชาวบ้านรวมตัวกันประกอบการผลิตและการขายเชิงธุรกิจเพื่อยกระดับรายได้และการจัดการ

5. ประเภทที่สมาชิกชุมชนเป็นผู้ถือกรรมสิทธิ์ส่วนใหญ่

5.6.4 ความสำคัญของธุรกิจชุมชน

ธุรกิจชุมชนมีความสำคัญ และมีส่วนช่วยในการพัฒนาประเทศทั้งในด้านเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม แต่บทบาทของธุรกิจชุมชนในการพัฒนาจะแตกต่างกันไปตามประเภทของธุรกิจนั้นๆ ธุรกิจชุมชนมีความสำคัญหลายประการดังนี้

1. เปิดโอกาสให้มีการประกอบการ ธุรกิจชุมชนเป็นช่องทาง และโอกาสสำหรับผู้ที่มีความต้องการในการประกอบธุรกิจด้วยตนเองร่วมกับสมาชิกคนอื่น ถึงแม้จะมีฐานะเป็นลูกจ้าง ก็มีส่วนในการเป็นเจ้าของประกอบการด้วยเช่นกัน โดยเน้นการสร้างงานในท้องถิ่นเป็นสำคัญ

2. ก่อให้เกิดการว่าจ้างงาน การพัฒนาธุรกิจชุมชนทำให้เกิดการว่าจ้างแรงงานในท้องถิ่น มีการพัฒนาฝีมือแรงงานอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้เพราะทุกคนมีส่วนเป็นเจ้าของกิจการ จึงสามารถใช้กิจการที่มีเป็นเครื่องมือในการพัฒนาฝีมือแรงงานของตนเองตามต้องการ

3. ส่งเสริมการพัฒนาธุรกิจอุตสาหกรรม ธุรกิจอุตสาหกรรมขนาดใหญ่บางประเภทจำเป็นต้องอาศัยวัตถุดิบหรือชิ้นส่วนประกอบจากหลาย ๆ แหล่งเพื่อนำมาผลิตสินค้าในอุตสาหกรรมประเภทนั้น ธุรกิจชุมชนจึงเป็นแหล่งที่ช่วยในการผลิตชิ้นส่วนประกอบเหล่านี้ และนำส่งให้กับธุรกิจขนาดใหญ่อื่นที่

4. สร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชน ธุรกิจชุมชนยังมีจำนวนเพิ่มมากขึ้นเท่าไร จะก่อให้เกิดการกระจายอำนาจทางเศรษฐกิจไปสู่กลุ่มผู้ประกอบการ และกลุ่มคนเพิ่มมากยิ่งขึ้นเท่านั้น ธุรกิจชุมชนยังช่วยลดปัญหาของสังคม อัตราการว่างงานน้อยลง เนื่องจากประชาชนมีรายได้ ซึ่งส่งผลทำให้ปัญหาอาชญากรรมลดลงด้วย

5. ลดปัญหาสังคมที่เป็นภัยคุกคามประเทศชาติ กล่าวคือ ถ้าหากธุรกิจชุมชนบรรลุเป้าหมาย สมาชิกในชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้น ชุมชนมีความเข้มแข็ง ปัญหาสังคมต่างๆที่มีอยู่ในขณะนี้ จะได้รับการบรรเทาพร้อมกันไปด้วย ช่วยให้เกิดเป็นสังคมที่มีความร่มเย็นเป็นสุข

5.6.5 การสร้างจิตสำนึกการจัดการธุรกิจชุมชน

ธุรกิจชุมชนมีหน้าที่ต้องรับผิดชอบต่อผู้บริโภคดังนี้

1. ผลิตสินค้าและบริการ เพื่อสนองความต้องการของผู้บริโภคอย่างแท้จริง
2. จำหน่ายสินค้าและบริการที่มีคุณภาพเท่านั้น
3. จำหน่ายสินค้าและบริการที่มีมาตรฐานความปลอดภัยเพียงพอ
4. ให้ข้อมูลทั้งจุดเด่น และข้อจำกัดของสินค้าและบริการนั้นอย่างครบถ้วน
5. จำหน่ายสินค้าและบริการในราคาที่เหมาะสม สมเหตุสมผลกับคุณภาพ
6. ดำเนินธุรกิจด้วยจริยธรรม ไม่หลอกล่อ อำพราง น้อ โกงผู้บริโภค
7. ให้ผู้บริโภคมีอิสระในการตัดสินใจซื้อ ไม่รบกวน หรือรบกวน
8. รับผิดชอบต่อสินค้าที่บกพร่องโดยทันที
9. ผู้จำหน่ายหรือผู้ให้บริการ ต้องไม่ละลาบละล้วงเรื่องส่วนตัวของผู้บริโภค

บทบาทของธุรกิจชุมชนที่มีต่อท้องถิ่นที่ตั้งอยู่ประกอบด้วย

1. ร่วมพัฒนาสังคมของท้องถิ่นที่ตนเข้าไปดำเนินงาน
2. สร้างงานให้คนในชุมชน
3. ไม่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
4. ให้ความร่วมมือโดยไม่ประกอบธุรกิจที่จะทำให้สังคมเสื่อม

5.7 ระบบบัญชีกองทุนหมู่บ้าน

5.7.1 การรับ - จ่ายเงินกองทุน

เนื่องจากกองทุนมีการดำเนินกิจกรรมหลายกิจกรรม เช่นกิจกรรมเงินทุนที่ได้รับการจัดสรรจากรัฐบาล หมู่บ้านละ 1 ล้านบาท เพื่อเป็นแหล่งเงินทุนในการลงทุนสร้างอาชีพเสริม และสร้างรายได้ให้แก่ประชาชนในชนบท และวิสาหกิจขนาดเล็กในครัวเรือนและกิจกรรมด้านการออมของสมาชิกในหมู่บ้านหรือชุมชนเมือง เช่น เงินฝากสัจจะ เงินค้ำหุน เงินรับฝาก เงินรับบริจาค จากกลุ่มหรือสมาชิก และดอกเบี้ยหรือผลประโยชน์อื่นที่กองทุนได้รับอันเนื่องมาจากกิจกรรมด้านการออม ซึ่งทั้งกิจกรรมเงินทุน 1 ล้านบาทและกิจกรรมด้านการออม ต่างก็มีวัตถุประสงค์ร่วมกันประการหนึ่ง คือ เป็นแหล่งเงินทุนในหมู่บ้านและชุมชนเมือง สำหรับการลงทุนเพื่อการพัฒนาอาชีพ สร้างงานสร้างรายได้หรือเพิ่มรายได้

ดังนั้นเพื่อให้การควบคุมการดำเนินงานกองทุนเป็นไปตามวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพ ประสิทธิผลและเป็นไปตามกฎหมาย ระเบียบข้อบังคับต่างๆ เพื่อความสะดวกในการปฏิบัติงานการควบคุมและการตรวจสอบ ให้คณะกรรมการกองทุนเปิดบัญชีเงินฝากธนาคารที่คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติกำหนดเป็น 2 บัญชี ดังนี้

1. ชื่อบัญชีกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง หมู่บ้าน.....(บัญชีที่ 1) เพื่อรับ โอนเงิน 1 ล้านบาท จากบัญชีกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ หรือตามวงเงินที่ได้รับจัดสรรจากคณะกรรมการ และเพื่อรับเงินจากการชำระหนี้จากลูกหนี้ (เงินต้นและดอกเบี้ย) ที่กู้จากกองทุน 1 ล้านบาท

2. ชื่อบัญชีเงินออมของสมาชิกกองทุน หมู่บ้าน.....(บัญชีที่ 2) เพื่อรับเงินจากสมาชิกของกองทุนตามที่ได้ตกลงที่จะฝากเงินหรือออมเงินกับกองทุน เป็นเงินสะสมของสมาชิกและเพื่อรับเงินจากการชำระหนี้จากลูกหนี้ (เงินต้นและดอกเบี้ย) ที่กู้จากเงินออมของสมาชิก

บัญชีเงินฝากทั้ง 2 บัญชีจะช่วยให้กู้ยืมแก่สมาชิกของกองทุน ตามหลักเกณฑ์วิธีการที่กำหนดในระเบียบข้อบังคับของคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้าน และภายในวงเงินที่คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติกำหนด คือ วงเงินกู้ยืมรายหนึ่งต้องไม่เกิน 20,000 บาท เว้นแต่ผู้ขอกู้รายได้ของผู้เงินเกิน 20,000 บาทแล้ว ได้รับความเห็นชอบจากที่ประชุมสมาชิก จึงให้กู้เกิน 20,000 บาทได้ แต่ต้องไม่เกิน 50,000 บาท โดยผู้ขอกู้จะต้องเปิดบัญชีเงินฝากธนาคารประเภทออมทรัพย์ เพื่อรับ โอนเงินที่ได้รับ อนุมัติให้กู้ยืมจากธนาคารไปดำเนินการตามวัตถุประสงค์ของผู้ขอกู้ต่อไป

5.7.2 การชำระคืนเงินกู้

ผู้กู้จะต้องชำระเงินกู้พร้อมดอกเบี้ย โดยนำเงินส่งเข้าบัญชีเงินฝากที่ธนาคารและส่งหลักฐานการชำระเงินคืนให้คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้าน ไปจัดทำบัญชีลดยอดลูกหนี้เงินกู้และทำรายงานการเงินต่อไป ดังนี้

1. บัญชีกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง หมู่บ้าน.....(บัญชีที่ 1) สำหรับลูกหนี้ที่กู้เงินจากเงินกองทุน 1 ล้านบาท

2. บัญชีเงินออมของสมาชิกกองทุนหมู่บ้าน.....(บัญชีที่ 2) สำหรับลูกหนี้ที่กู้เงินจากเงินออมของสมาชิกกองทุนหมู่บ้าน

การรับรายรับทุกชนิด จะต้องออกใบเสร็จรับเงินให้กับสมาชิกทุกครั้ง เพื่อเป็นหลักฐานในการลงบัญชี การรับรายรับเป็นเงินสด ให้คณะกรรมการกองทุนรวบรวมเงินนำฝากธนาคารทุกสิ้นวันหรืออย่างช้าในวันถัดไป

ดอกเบี้ยเงินฝากธนาคารหรือผลประโยชน์อื่นที่กองทุนได้รับต้องนำไปบริหารให้เกิดประโยชน์แก่สมาชิก และใช้จ่ายตามระเบียบข้อบังคับของกองทุน รวมทั้งทำบัญชีควบคุมและรายงานตามแนวทางที่แนะนำในคู่มือนี้ หรือตามวิธีการที่คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านกำหนด

สำหรับค่าใช้จ่ายดำเนินงานกองทุนหากมีความจำเป็นต้องจ่ายเงินและมีเงินดอกเบี้ยเพียงพอที่จะจ่าย จะต้องจ่ายตามอัตราและรายการที่คณะกรรมการกองทุนกำหนด และการจ่ายค่าใช้จ่ายทุกรายการจะต้องมีใบเสร็จรับเงิน เว้นแต่ผู้รับเงินจากกองทุนไม่สามารถออกใบเสร็จรับเงินให้ได้ ให้กองทุนทำใบสำคัญจ่ายทุกครั้ง เพื่อเป็นหลักฐานในการลงบัญชี

5.7.3 การทำบัญชีและรายงาน

ให้จัดทำบัญชีและรายงานแยกเป็น 2 ชุด ตามกิจกรรมของกองทุนคือ กิจกรรมกองทุน 1 ล้านบาท และกิจกรรมเงินออมของสมาชิกกองทุน ทุกครั้งที่มีการรับจ่ายเงินให้บันทึกบัญชีควบคุมให้ถูกต้อง ครบถ้วนเพื่อประโยชน์ ดังนี้

1. เพื่อให้คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองที่รับผิดชอบบริหารจัดการเงินกองทุน ใช้ควบคุมการรับ – จ่ายเงินให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของกองทุน
2. เพื่อรายงานผลการดำเนินงานและฐานะการเงิน ประจำเดือน และรายละเอียดที่เกี่ยวข้องให้สมาชิกและสำนักงานคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติใช้ในการติดตามผล
3. เพื่อจัดทำรายงานการเงินประจำปี แสดงผลการดำเนินงานและฐานะการเงินของกองทุนส่งให้ผู้ตรวจสอบบัญชีที่คณะกรรมการกำหนดตรวจสอบและรายงานผลให้คณะกรรมการทราบ พร้อมกับประกาศเปิดเผยให้ประชาชนและสมาชิกทราบ

แนวทางการควบคุมและลงบัญชีตามนี้ ใช้หลักการบัญชีอย่างง่ายมีเพียงสมุดบัญชี 2 เล่ม โดยแยกตามกิจกรรมของกองทุน(กิจกรรมกองทุน 1 ล้านบาทและกิจกรรมเงินออมของสมาชิกกองทุน)คือ สมุดบัญชีรายรับ และสมุดบัญชีรายจ่ายและทะเบียนคุมค่าของตู้ ทะเบียนคุมลูกหนี้รายตัว ทะเบียนคุมเงินฝากสัจจะ เงินรับฝาก เงินค่าหุ้นรายตัวและทะเบียนคุมทรัพย์สินซึ่งสามารถควบคุมการรับจ่ายเงินและนำข้อมูล ไปจัดทำรายงานทางการเงินได้อย่างเพียงพอ

บทที่ 3

วิธีการดำเนินการประเมินโครงการ

การประเมินโครงการเป็นการประเมินเชิงระบบ System Approach ซึ่งการประเมินเชิงระบบนั้น มีนักวิชาการหลายท่านได้เสนอแบบจำลอง (Model) เพื่อให้ในการประเมิน เช่น Scriven , Stake และ Stufflebeam

ในการประเมินโครงการกองทุนหมู่บ้านครั้งนี้ผู้ทำสารนิพนธ์ ใช้กรอบรอบคอบคิดทฤษฎีในการประเมินตามรูปแบบ CIPP Model ซึ่งเป็นการประเมินโครงการในระหว่างที่กำลังดำเนินอยู่

เมื่อนำชีพพ์ โมเดล มาประยุกต์ใช้กับองค์ประกอบภายในหมู่บ้าน สามารถแสดงรายละเอียดเป็นการประเมินแบบมีส่วนร่วม ได้ดังนี้

1. ประเมินบริบท (Context Evaluation) เป็นการเก็บข้อมูลบริบทชุมชน , บริบทรายบุคคล รวมทั้งเก็บข้อมูลตามแบบตัวชี้วัดความเข้มแข็งของชุมชนแล้วสรุปเก็บไว้เป็นข้อมูลการประเมินก่อนเริ่มโครงการ เพื่อเปรียบเทียบกับข้อมูลที่เก็บ หลังจากได้ดำเนินโครงการแล้ว

2. การประเมินตัวป้อนเข้า (Input Evaluation) เป็นการประเมิน เพื่อพิจารณาถึงความเหมาะสม ความเพียงพอของทรัพยากร ทุนทางสังคมที่มีอยู่แล้ว ที่จะช่วยให้การดำเนินโครงการกองทุนหมู่บ้านแห่งนี้ประสบผลสำเร็จหรือไม่

3. การประเมินกระบวนการ (Process Evaluation) เป็นการประเมินเพื่อบันทึกภาวะเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นไว้เป็นหลักฐาน และค้นหาข้อบกพร่องของโครงการเพื่อเสนอแนะให้มีการปรับปรุงแก้ไข รวมทั้งมีข้อมูลเสนอแนะผู้กู้เงินจากกองทุน ให้สามารถใช้เงินกู้ในการดำเนินงานพัฒนาอาชีพอย่างมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล และเป็นการส่งเสริมให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน

4. การประเมินผลที่เกิดขึ้น (Product Evaluation) เพื่อเปรียบเทียบผลที่เกิดจากการทำโครงการกับวัตถุประสงค์ของโครงการว่าบรรลุตามวัตถุประสงค์หรือไม่ และผลกระทบมีอะไรบ้าง เป็นการประเมินคุณค่าของโครงการโดยรวม (คู่มือนักศึกษาลัทธิศาสตร์ประกาศนียบัตรบัณฑิตการจัดการและประเมินโครงการ , 2544 : 13)

1. วิธีการประเมินโครงการ

การประเมินจะเกี่ยวข้องกับการวัด และการตัดสินใจในสิ่งที่ต้องการประเมิน ซึ่งสิ่งที่ต้องประเมินได้แก่ จุดประสงค์ของการประเมินและตัวชี้วัดการประเมิน จึงต้องมีการกำหนดให้ชัดเจน เพราะจุดประสงค์ของการประเมินจะบ่งบอกถึงเป้าหมายและสิ่งที่ต้องการประเมิน ส่วนตัวชี้วัดการประเมินจะระบุถึงเกณฑ์ในการตัดสินใจคุณค่าของสิ่งที่ต้องการประเมินตามจุดประสงค์ที่ได้กำหนดไว้

สิ่งที่ต้องประเมินสามารถกำหนดได้หลากหลาย (ตามรูปแบบของการประเมิน) ส่วนการประเมินตามรูปแบบ CIPP Model สิ่งที่ต้องประเมินมี 4 ระบบ คือ

1. ระบบสถานะแวดล้อม , บริบท (Context)
2. ระบบปัจจัยนำเข้า (Input)
3. ระบบกระบวนการ (Process)
4. ระบบผลผลิต (Product)

ซึ่งในการประเมินแต่ละระบบนั้นจะต้องมีจุดประสงค์ และตัวชี้วัด กรณีกองทุนหมู่บ้าน สีมุม หมู่ที่ 6 สามารถประเมินแต่ละระบบได้ ดังนี้

1. การประเมินสถานะแวดล้อม (Context Evaluation) เป็นการประเมินสภาพทั่วไปของชุมชน เพราะคำว่า “ บริบท ” หมายถึง สภาพแวดล้อม ซึ่งอยู่รอบ ๆ หน่วยระบบกองทุนหมู่บ้าน
2. การประเมินปัจจัยนำเข้า (Input Evaluation) เป็นการประเมินปัจจัยนำเข้าทั้งปวงของหน่วยระบบการบริหารจัดการ และของหน่วยระบบกิจการของผู้กู้
3. การประเมินกระบวนการ (Process Evaluation) เป็นการประเมินกระบวนการของทั้งสองหน่วยระบบ คือหน่วยระบบบริหารจัดการกองทุน และหน่วยระบบกิจการของผู้กู้
4. การประเมินผลผลิต (Product Evaluation) เป็นการประเมินผลผลิตทั้งหมดที่เกิดขึ้นในระบบการบริหารจัดการและแนะนำส่งเสริมผู้กู้ และหน่วยระบบการดำเนินงานกิจการของผู้กู้แต่ละราย

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร (Population) หมายถึง กลุ่มทั้งหมดของสิ่งที่ต้องการศึกษา , วิจัย และประเมิน ในกรณีกองทุนหมู่บ้าน สีมุม หมู่ 6 เป็นประชากรแบบจำกัด คือ สามารถเจนนับจำนวนได้ ซึ่งก็คือสมาชิกชาวบ้าน สีมุม หมู่ 6 ต. สีมุม อ. เมือง จ. นครราชสีมา ทุกคน

กลุ่มตัวอย่าง (Sample or Sampling Group) หมายถึง กลุ่มที่ถูกเลือกจากประชากรขึ้นมา

เป็นตัวอย่าง เพื่อใช้เป็นตัวแทนของประชากรในการศึกษา ดังนั้น กลุ่มตัวอย่าง คือ ตัวแทนของประชากรที่ผู้ทำสำมะโนฯ นำมาใช้ในการศึกษา ผลการศึกษาที่ได้จากกลุ่มตัวอย่าง ย่อมเป็นผลการศึกษาจากประชากร เพราะกลุ่มตัวอย่างจะต้องมีองค์ประกอบที่สำคัญ 2 ประการ คือ

- 1) มีวิธีการสุ่มตัวอย่างจากประชากร
- 2) ขนาดกลุ่มตัวอย่างต้องเป็นตัวแทนที่ดีของประชากร

กรณีกองทุนหมู่บ้านสีมูม หมู่ 6 กลุ่มตัวอย่างได้แก่ คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้าน สมาชิกผู้กู้แยกตามกลุ่มอาชีพ , ชาวบ้านจำนวน 50% ของจำนวนครัวเรือนทั้งหมด 133 ครัวเรือน , ผู้กู้แต่ละราย

3. ตัวแปรและตัวชี้วัดที่ใช้ในการประเมินโครงการ

คำว่า “ตัวชี้วัด” และ “ตัวบ่งชี้” และ “ตัวแปร” มีความหมายคล้ายกัน และบางครั้งใช้แทนกันได้ แต่มีความแตกต่างกันในจุดเน้น คือ คำ “ตัวชี้วัด” เน้นว่าเป็นประเด็นที่จะใช้วัดระดับของสิ่งหนึ่งสิ่งใด ส่วนคำ “ตัวบ่งชี้” เน้นว่าเป็นประเด็นที่จะชี้ว่าสิ่งนั้นเป็นอย่างไร ส่วนคำว่า “ตัวแปร” เน้นว่าเป็นประเด็นที่เมื่อเก็บข้อมูลจะได้ค่าที่แปรไปสำหรับผู้ให้ข้อมูลแต่ละราย ในกลุ่มประชากรนั้น ๆ

ในการกำหนดตัวชี้วัดที่ใช้ในการประเมินโครงการกองทุนหมู่บ้านสีมูม หมู่ 6 ครั้งนี้ ผู้ทำสำมะโนฯ ได้กำหนดตัวชี้วัดตามกรอบความคิดทฤษฎีเชิงระบบ ตามกรอบการประเมินแบบชีพท์โมเดล (CIPP Model) ซึ่งประกอบด้วย

3.1 ตัวชี้วัดของหน่วยระบบการบริหารจัดการและแนะนำส่งเสริมผู้กู้ (หน่วยระบบ A) ได้แก่

1. ตัวชี้วัด บริบท (Context Indicator)
2. ตัวชี้วัดปัจจัยนำเข้า (Input Indicator)
3. ตัวชี้วัดกระบวนการ (Process Indicator)
4. ตัวชี้วัดผลผลิต (Product Indicator)

3.2 ตัวชี้วัดของหน่วยระบบการดำเนินงานของผู้กู้แต่ละราย (หน่วยระบบ B) ได้แก่

1. ตัวชี้วัดบริบท (Context Indicator)
2. ตัวชี้วัดปัจจัยนำเข้า (Input Indicator)
3. ตัวชี้วัดกระบวนการ (Process Indicator)
4. ตัวชี้วัดผลผลิต (Product Indicator)

ตัวชี้วัดบริบท หมายถึง ตัวชี้วัดสภาพแวดล้อมของหน่วยระบบการบริหารจัดการและแนะนำส่งเสริมผู้กู้เป็นสำคัญ ซึ่งตัวชี้วัดบริบทของหน่วยระบบกองทุนหมู่บ้านแบ่งออกเป็น 2 ระดับ คือ

บริบทระดับประเทศ เช่น สภาพของดิน , ป่าไม้ สภาพศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ซึ่งตัวชี้วัด
บริบทระดับประเทศ หรือ ตัวชี้วัดบริบทรอบนอกประกอบไปด้วยตัวแปรต่อไปนี้

1. ความยากจนของประเทศ
2. นโยบายการพัฒนาอุตสาหกรรม และวิสาหกิจขนาดกลาง และขนาดย่อม (SMEs)
3. ภาระการขาดดุลการค้าของประเทศ
4. สภาพแวดล้อม ของประเทศในปัจจุบัน
5. ความเคียดแค้น และเป็นหนี้สินของประชาชน
6. บรรยากาศของความอ่อนแอในท้องถิ่นชนบทที่เรียกว่า ความล้มสลายของท้องถิ่น
ชนบท
7. ค่านิยมในกระแสวัฒนธรรมและสินค้าจากต่างประเทศ

บริบทระดับท้องถิ่น เช่น สภาพภูมิศาสตร์ของหมู่บ้าน , สภาพป่าและหนองน้ำ , สภาพที่
ดินทำกินของชาวบ้านในหมู่บ้าน ซึ่งตัวชี้วัดบริบทระดับท้องถิ่น หรือตัวชี้วัดบริบทภายในท้องถิ่น
ประกอบไปด้วยตัวแปร ดังต่อไปนี้

1. ประวัติความเป็นมาของหมู่บ้าน
2. สภาพปัจจุบัน
3. สภาพเศรษฐกิจทั้งหมู่บ้าน
4. วัฒนธรรมของหมู่บ้าน
5. ข้อมูลด้านอื่น ๆ เช่น

5.1 ลักษณะบางประการด้านเศรษฐกิจและอาชีพ เช่น การมีหนี้สินของชาวบ้าน การมี
หรือไม่มีที่ทำกินของตนเอง , การเช่าที่ทำกิน , การมีทัศนคติ , อยากรได้สิ่งนั้นสิ่งนี้เงินต้องขาย
ทรัพย์สินเดิม หรือกู้หนี้ยืมสิน , การตลาดสำหรับผลผลิต , และระดับฐานะทางการเงิน หรือสิน
ทรัพย์

5.2 วัฒนธรรมประเพณี หรือแบบแผนการดำเนินชีวิตที่เด่น ๆ ของหมู่บ้าน

5.3 ลักษณะบางประการที่เป็นศักยภาพในด้านดี ที่เอื้อต่อการสร้างความเข้มแข็งอย่าง
ยั่งยืนในหมู่บ้าน เช่น การมีอาชีพมั่นคงเลี้ยงครอบครัวได้ , การเห็นความสำคัญการศึกษาของบุตร
หลาน

5.4 ลักษณะบางประการที่แสดงถึงความไม่เข้มแข็งของหมู่บ้าน เช่น การมีผู้นำที่

ไม่มีความเสียสละ ไม่เป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวบ้าน , การขาดความสามัคคีในหมู่บ้าน
เนื่องจากโครงการกองทุนหมู่บ้าน โดยภาพรวมตามแนวคิดเชิงระบบประกอบไปด้วยหน่วยระบบ
คือ หน่วยระบบ A และหน่วยระบบ B ดังกล่าว ดังนั้นในการกำหนดตัวชี้วัดเพื่อที่จะประเมิน

โครงการกองทุนหมู่บ้านจึงเป็นไปตามกรอบความคิดทฤษฎีที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ซึ่งได้รายการตัวชี้วัด 4 หมวด ของแต่ละหน่วยระบบดังนี้

ตัวชี้วัดของหน่วยระบบ A

1. ตัวชี้วัดบริบทของหน่วยระบบ A ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว
2. ตัวชี้วัดปัจจัยนำเข้าของหน่วยระบบ A ประกอบด้วยตัวแปรต่อไปนี้
 - 2.1 นโยบายของรัฐบาลด้านการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น
 - 2.2 เงิน 1 ล้านบาท
 - 2.3 คณะกรรมการหมู่บ้าน
 - 2.4 ผู้สมัครขอกู้
3. ตัวชี้วัดกระบวนการของหน่วยระบบ A ประกอบด้วยตัวแปรต่อไปนี้
 - 3.1 การคัดเลือกผู้กู้
 - 3.2 การแนะนำวิธีทำธุรกิจ
 - 3.3 การรับชำระหนี้
 - 3.4 การทำบัญชี
 - 3.5 การช่วยเหลือตลาด
4. ตัวชี้วัดผลผลิตของหน่วยระบบ A แบ่งได้เป็น 3 ด้าน ดังนี้
 - 4.1 ผลโดยตรง ได้แก่ตัวแปรดังต่อไปนี้
 - จำนวนผู้กู้
 - ยอดเงินให้กู้
 - 4.2 ผลกระทบโดยตรง ได้แก่ตัวแปรดังต่อไปนี้
 - จำนวนผู้ที่กู้ได้
 - จำนวนทุนสะสมของหมู่บ้าน
 - การเกิดกิจการใหม่ ๆ ขึ้นในหมู่บ้าน
 - 4.3 ผลกระทบทางอ้อม
 - กองทุนหมู่บ้านมีศักยภาพและความเข้มแข็ง
 - หมู่บ้านมีเครือข่ายการเรียนรู้
 - หมู่บ้านมีเครือข่ายตลาด
 - หมู่บ้านมีภูมิคุ้มกันทางด้านเศรษฐกิจ

ตัวชี้วัดหน่วยระบบ B

1. ตัวชี้วัดบริบทของหน่วยระบบ B แบ่งเป็น 3 ระดับ ดังนี้

- 1.1 ตัวชี้วัดบริบทระดับประเทศ ซึ่งเป็นตัวชี้วัดบริบทชนิดเดียวกับหน่วยระบบ A
- 1.2 ตัวชี้วัดบริบทระดับท้องถิ่น เน้นตัวชี้วัดบริบทชนิดเดียวกับหน่วยระบบ A
- 1.3 ตัวชี้วัดบริบทเฉพาะตัว ประกอบไปด้วยตัวแปรดังต่อไปนี้
 - ความรู้ ความสามารถ ของผู้กู้และครอบครัว
 - ทรัพย์สินของผู้กู้และเครือญาติ
 - หนี้สินธนาคารของผู้กู้
 - หนี้สินนายทุนนอกระบบของผู้กู้
 - อาชีพหลักของผู้กู้
 - รายได้ของครอบครัว
 - ประสบการณ์ในการดำเนินกิจการ
2. ตัวชี้วัดปัจจัยนำเข้าของหน่วยระบบ B ประกอบไปด้วยตัวแปรดังต่อไปนี้
 - 2.1 เงินที่กู้มาได้
 - 2.2 เงินอื่น ๆ
 - 2.3 สถานที่ วัสดุคิข
 - 2.4 เทคนิควิธีการทำงาน
 - 2.5 แรงงานในครอบครัว
3. ตัวชี้วัดกระบวนการของหน่วยระบบ B ประกอบด้วยตัวแปรดังต่อไปนี้
 - 3.1 การทำกิจการถูกวิธี
 - 3.2 การหาตลาดที่ดี
 - 3.3 การหาปัจจัยการผลิตที่ดี
 - 3.4 การทำบัญชี
 - 3.5 การวิเคราะห์ประเมิน
4. ตัวชี้วัดผลผลิตของหน่วยระบบ B แบ่งออกเป็น 3 ด้าน
 - 4.1 ผลโดยตรง มีตัวชี้วัดต่อไปนี้
 - รายได้เป็นเงิน
 - ผู้กู้ได้ผลผลิตเป็นสิ่งของ
 - 4.2 ผลกระทบโดยตรง มีตัวชี้วัดต่อไปนี้
 - ผู้กู้ได้ขยายกิจการ
 - ผู้กู้ได้ทำกิจการด้วยเทคนิควิธีที่ดีขึ้น อันเนื่องจากการได้ศึกษาค้นคว้าด้วยตัวเอง
 - 4.3 ผลกระทบทางอ้อม มีตัวชี้วัดต่อไปนี้

- ผู้กัมีการพึ่งตนเอง
- ผู้กัมีศัภภาพและมีความเข้มแข็งในกิจการของตนเองอย่างยั่งยืน
- การกลับคืนถิ่นของชาวบ้าน

5. ตัวชี้วัดและผลการทดลองวิธีการใหม่ และตัวแปรที่ศึกษา

การทดลองวิธีการใหม่ หมายถึง การนำวิธีปฏิบัติงาน (Process) ระบบใหม่ ๆ ไปใช้กับระบบการบริหารจัดการและแนะนำส่งเสริมผู้กั และระบบการดำเนินกิจการของผู้กัแต่ละราย ดังรายละเอียดต่อไปนี้

5.1 ตัวชี้วัดผลการทดลองวิธีการใหม่ในหน่วยระบบ A มีตัวแปรดังต่อไปนี้

1. การทำบัญชีแบบใหม่
2. การหาตลาดใหม่ให้กับธุรกิจแปรรูปมันสำปะหลังเส้นสะอาด ซึ่งอยู่ระหว่างการดำเนินงาน และศึกษาความเป็นไปได้ ด้วยตัวของชาวบ้านเอง จากที่ได้ไปศึกษาดูงานมา
3. การเชื่อมโยงตลาดระหว่างหมู่บ้าน ในการรวมตัวเป็นสหกรณ์แปรรูปมันสำปะหลัง

5.2 ตัวชี้วัดผลการทดลองวิธีการใหม่ในหน่วยระบบ B คือตัวแปรดังต่อไปนี้

1. วิธีผสมอาหารสุกรแบบใหม่ ๆ จากสูตรเดิมของอาหารไก่
2. วิธีเลี้ยงโคนมแบบใหม่ โดยการผสมอาหารเอง จากการใช้วัตถุดิบที่ผลิตขึ้นเอง คือ มันเส้นสะอาด และใบมันสำปะหลังแห้ง
3. วิธีการหาตลาดที่ดีของผู้เลี้ยงไก่พันธุ์ไข่

ตัวชี้วัดการประเมินโครงการ โดยภาพรวมของหน่วยระบบ A และหน่วยระบบ B นั้น มีความเชื่อมโยงต่อกัน เช่น ปัจจุบันำเข้าของหน่วยระบบ A บางตัว ต้องพึ่งผลผลิตของหน่วยระบบ B คือ รายได้เป็นเงิน ผู้กัแต่ละรายต้องส่งคืนกองทุนหมู่บ้าน ดังนั้นเงินที่ผู้กัชำระคืนเป็นตัวชี้วัดปัจจุบันำเข้าของหน่วยระบบ A

ความสำเร็จของโครงการกองทุนหมู่บ้าน ต้องประเมินทั้ง 2 หน่วยระบบ เพราะหน่วยระบบ A ประสบความสำเร็จหรือไม่ ขึ้นอยู่กับผลผลิตที่ได้จากหน่วยระบบ B กล่าวคือ ถ้าหน่วยระบบ B ประสบความสำเร็จ เงินที่ผู้กัชำระคืนก็ส่งเข้าไปเป็นปัจจุบันำเข้าให้แก่หน่วยระบบ A มากขึ้น ในทำนองคล้ายกันกับผลผลิตของหน่วยระบบ A คือ ยอดเงินกู้ที่ให้กับผู้กั ถ้าออกไปสู่คนดีและมากพอ หน่วยระบบ B ก็จะประสบความสำเร็จด้วย

4. เครื่องมือที่ใช้ในการประเมิน โครงการ

เครื่องมือที่ใช้ในการประเมินแบ่งออกได้ 2 ประเภท คือ แบ่งตามวิธีการสร้าง และแบ่งตามลักษณะการใช้งาน

- 1) แบ่งตามวิธีการสร้าง แบ่งได้ 2 แบบ คือ
 - 1.1 เครื่องมือวัดแบบมาตรฐาน
 - 1.2 เครื่องมือวัดแบบเฉพาะกิจ เช่น แบบ บร. ต่าง ๆ
- 2) แบ่งตามลักษณะการใช้งาน
 - 2.1 เครื่องมือวัดที่ใช้กับการวิจัยทางวิทยาศาสตร์
 - 2.2 เครื่องมือวัดทางสังคมศาสตร์

ในการประเมินโครงการกองทุนหมู่บ้านใช้เครื่องมือวัดทางสังคมศาสตร์ เก็บข้อมูลสำหรับการศึกษาปัญหาทางสังคมศาสตร์ ซึ่งแบ่งออกได้ดังนี้

1. การสังเกต (Observation)
2. การสัมภาษณ์ (Interview)
3. แบบสอบถามและแบบสำรวจ

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลเกี่ยวกับการประเมินโครงการกองทุนหมู่บ้าน ได้แก่ แบบรายงานต่าง ๆ (บร.) และแบบเก็บข้อมูลอื่น ๆ เพิ่มเติม ซึ่งประกอบด้วย

1. แบบรายงาน บร.1 (แบบเก็บข้อมูลบริบทชุมชนหมู่บ้าน) ซึ่งใช้วิธีการสำรวจ การสอบถาม และการสัมภาษณ์
2. แบบรายงาน บร.2 (แบบเก็บข้อมูลตัวชี้วัดความเข้มแข็งของชุมชน) โดยการใช้แบบสอบถาม
3. แบบรายงาน บร.3 (แบบรายงานความรู้ ความเข้าใจ ทักษะคิดที่มีต่อกองทุนหมู่บ้าน) โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์
4. แบบรายงาน บร.4 (แบบรายงานการปฏิบัติงานรายเดือน) ใช้วิธีการสัมภาษณ์
5. แบบรายงาน บร.5 (แบบรายงานผลการวัดเวทีบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้าน และชุมชนเมือง) โดยใช้การจัดประชุมเวทีตำบล แล้วทำการสังเกตอย่างมีส่วนร่วม
6. แบบรายงาน บร.6 (แบบรายงานผลการจัดเวที กลุ่มผู้กู้เงินจากกองทุนหมู่บ้าน) โดยใช้การจัดประชุมกลุ่มผู้กู้เงินจากกองทุนหมู่บ้าน แยกตามกลุ่มอาชีพแล้วทำการสังเกตอย่างมีส่วนร่วม
7. แบบรายงาน บร.7 (แบบรายงานผลการสัมภาษณ์เพื่อค้นหาตัวชี้วัดความเข้มแข็งของชุมชน ในทัศนคติของประชาชน) โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์
8. แบบรายงาน บร.8 (โครงการเศรษฐกิจชุมชน หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์) ใช้วิธีการ

สัมภาษณ์ และจัดประชุมเวทีตำบล รวมทั้งการสังเกตอย่างมีส่วนร่วม

9. แบบรายงาน บร.9 (แบบบันทึกการสัมภาษณ์) ซึ่งใช้วิธีการสัมภาษณ์ตามหัวข้อที่ผู้ทำสารนิพนธ์ต้องการข้อมูล
10. แบบรายงาน บร.10 (แบบสรุปบทเรียนชุมชนหมู่บ้าน) ใช้วิธีการสัมภาษณ์และการสรุปข้อมูลจากผลการวิเคราะห์จัดทำแผนแม่บทชุมชนในบร.12
11. แบบรายงาน บร.11 (แบบศึกษาเจาะลึกรายกรณี) ใช้วิธีการสัมภาษณ์สมาชิกผู้กู้เงินจากกองทุนหมู่บ้านแต่ละราย
12. แบบรายงาน บร.12 (การวิเคราะห์จัดทำแผนแม่บทชุมชน) โดยการจัดประชุมเวทีชาวบ้าน แล้วสังเกตอย่างมีส่วนร่วม
13. แบบเก็บข้อมูลเพิ่มเติม โดยใช้แบบสอบถามแบบไม่มีโครงสร้างเป็นการสัมภาษณ์ที่ไม่ได้กำหนดคำถามไว้ แต่ใช้ประเด็นหลักสัมภาษณ์ผู้ที่เข้าประชุมประชาคมเศรษฐกิจชุมชน 1 ตำบล 1 ผลิตภัณฑ์ ว่าคิดอย่างไร เป็นไปได้หรือไม่ ชาวบ้านมีแนวทางการดำเนินงานอย่างไร

5. การเก็บรวบรวมข้อมูล

แนวทางดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล ในการทำสารนิพนธ์ไม่ได้เน้นความเคร่งครัด ในวิธีวิจัยที่จะมุ่งควบคุมการเก็บข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูล แต่มุ่งให้ได้เนื้อหาสาระ วิธีการที่ใช้เก็บข้อมูล และการทำสารนิพนธ์ครั้งนี้ ประกอบด้วย

1. การสัมภาษณ์ โดยใช้ บร.1., บร.3, บร.4, บร.7, บร.8, บร.9, บร.10, บร.11 และในแบบเก็บข้อมูลเพิ่มเติม
2. การสำรวจ โดยใช้ บร.4
3. การใช้แบบสอบถามในบร.1, บร.2
4. การจัดประชุมเวทีชาวบ้าน และใช้การสังเกตอย่างมีส่วนร่วม ในการเก็บข้อมูล บร.6 และ บร.12
5. การจัดประชุมเวทีตำบล และใช้การสังเกตอย่างมีส่วนร่วมในการเก็บข้อมูล บร.5 และ บร.8

6. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล (Analysis of Data) เป็นกระบวนการนำข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้มาจัดกระทำให้เป็นระบบระเบียบเพื่อสะดวก รวดเร็ว และง่ายต่อการทำความเข้าใจ แปลความและสรุปความ โดยเริ่มตั้งแต่ขั้นตอนของการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล การจำแนกประเภทของข้อ

มูล แล้วนำมาดำเนินการวิเคราะห์ โดยการเลือกใช้ค่าสถิติที่เหมาะสมกับจุดประสงค์ของระดับข้อมูล

ในการประเมินกองทุนหมู่บ้านครั้งนี้ เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ นั่นคือ เป็นกระบวนการวิเคราะห์ข้อมูลที่อยู่ในลักษณะของข้อความที่เขียนบรรยายความคิดเห็นในประเด็นที่กำหนดให้ แล้วสรุปผลโดยการประมวลความคิดเห็นเป็นข้อความที่จะนำไปใช้อธิบายในประเด็นที่ต้องการ ซึ่งในกระบวนการวิเคราะห์ข้อมูลที่อยู่ในลักษณะของข้อความที่เขียนบรรยายเกี่ยวกับความรู้ ความเข้าใจ หรือความคิดเห็นในประเด็นที่กำหนดอย่างลึกซึ้งนั้น ข้อความที่ได้จากแบบสอบถาม, การบันทึกผลการสัมภาษณ์, หรือจากการสังเกต ต้องนำข้อมูลมาดำเนินการตามขั้นตอนของการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยใช้หลักการของตรรกะ เพื่อหาข้อสรุปของข้อมูลที่สามารถไปอธิบายในประเด็นที่ต้องการคำตอบได้อย่างชัดเจน

แนวปฏิบัติของการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

1. การวิเคราะห์ประเด็น ด้วยวิธีการวิเคราะห์เชิงคุณภาพ โดยการแจกแจงประเด็นที่ประเมินเป็นประเด็นย่อย ๆ หลายประเด็นตามการประเมินเชิงระบบรูปแบบ CIPP Model
2. การจัดกลุ่มเชิงคุณภาพ ด้วยการจำแนกประเภทของสิ่งที่เกี่ยวข้องตามเกณฑ์ที่สอดคล้องกับจุดประสงค์ของโครงการ
3. การวิเคราะห์เชิงประวัติศาสตร์ เพื่อช่วยเสริมสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับนโยบาย แผนงาน ได้ถูกต้องตามสภาพของความเป็นจริง
4. การวิเคราะห์นโยบาย แนวคิด และความคิดเห็นของผู้บริหารโครงการ ผู้ปฏิบัติงาน (คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้าน) และผู้รับบริการจากโครงการ (สมาชิกผู้กู้เงินจากกองทุนหมู่บ้าน) เพื่อทำความเข้าใจปรากฏการณ์ของการประเมินโครงการ
5. การอนุมานวิเคราะห์ ซึ่งเป็นเทคนิคที่ช่วยในการวิเคราะห์สาเหตุ และการเกิดขึ้นของปรากฏการณ์ในการดำเนินการของโครงการ

บทที่ 4

ผลการติดตามการประเมินโครงการ

๔. ผลการประเมินบริบทชุมชน

4.1 บริบทระดับประเทศ

ภายใต้ระบบเศรษฐกิจ ทุนนิยม มีการเร่งรัด พัฒนาอุตสาหกรรมมาตั้งแต่ปี พ.ศ.2504 ทำให้ระบบเศรษฐกิจและสังคมไทยเปลี่ยนแปลง จากแบบเศรษฐกิจที่มีภาคเกษตรเป็นภาคนำทั้งการผลิต รายได้ และการจ้างงาน มาสู่การพัฒนาอุตสาหกรรมการค้า และบริการ แม้ว่าประชากรร้อยละ 51 ยังคงทำงานอยู่ในภาคเกษตร แต่รายได้ภาคเกษตรพื้นฐาน (ยังไม่แปรรูป) เหลือเพียงร้อยละ 12 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ รายได้เฉลี่ยต่อคนเพิ่มขึ้นแต่เกิดช่องว่างทางรายได้ระหว่างคนรวยกับคนจน เพราะนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจ เป็นการพัฒนาที่ไม่สมดุล (Unbalanced growth) เน้นการพัฒนาอุตสาหกรรมจะเลยภาคเกษตรกรรม ส่งผลให้เกิดการแลกเปลี่ยนไม่เสมอภาค นั่นคือ

1. การซื้อสินค้าเกษตรราคาถูกจากภาคเอกชน แล้วขายสินค้าอุตสาหกรรมราคาแพง เพราะภาคอุตสาหกรรมมีอำนาจในตลาดมากกว่า ซึ่งทำให้ภาคเกษตรได้มูลค่าต่ำ แต่ภาคอุตสาหกรรมได้มูลค่าสูง
2. แรงงานภาคเกษตรเคลื่อนย้ายเข้าสู่ภาคอุตสาหกรรม จากยุทธศาสตร์แอบแฝง (hidden strategy) ของการพัฒนาอุตสาหกรรม คือการยับยั้งความเติบโตของชนบท เพื่อกดดันให้แรงงานในชนบทอพยพเข้าสู่ภาคอุตสาหกรรม ขณะเดียวกันภาคอุตสาหกรรมต้องการอาหารราคาถูกยิ่งกรรมกร เพราะอาหารราคาถูก หมายถึงค่าครองชีพต่ำ ทำให้ภาคอุตสาหกรรมจ่ายค่าจ้างต่ำได้ ดังนั้นภาคเกษตรจึงต้องมีเพื่อผลิตอาหาร ภาคเกษตร หรือภาคชนบท จึงกลายเป็นเพียงแหล่งผลิตให้ภาคอุตสาหกรรมขูดรีด คงอยู่เพื่อความเติบโตของภาคอุตสาหกรรม ช่องว่างทางรายได้ระหว่างคนทำงานในภาคอุตสาหกรรมกับคนทำงานในภาคเกษตรจึงห่างกันมาก
3. โครงสร้างอุตสาหกรรมไทย เป็นโครงสร้างของการพึ่งพา พึ่งการนำเข้ามาก เกิดภาวะการขาดดุลการค้าถึงแม้ว่าจะมีการส่งออกสินค้าอุตสาหกรรมสูง เพราะภาคเกษตรพึ่งพาน้อย แต่ไม่ได้รับการเหลียวแลเท่าที่ควร ซึ่งหากมีการพัฒนาการเกษตร และยกระดับไปสู่เกษตรอุตสาหกรรม ปัญหาการขาดดุลการค้าจะลดลง จากการขาดดุลการค้าที่เพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ นำไปสู่ปัญหาการขาดดุลบัญชีเดินสะพัด (ดุลการค้าและดุลบริการ) เพราะรายได้จากภาคบริการไม่เพียงพอ ที่จะนำมาชดเชยดุลการค้า นำไปสู่ปัญหาเงินทุนระหว่างประเทศ หรือเงินรายได้ที่เป็นเงินตราต่างประเทศ

ซึ่งเป็นหลักค้ำประกันค่าเงินบาท ยิ่งขาดดุลมากก็หมายความว่า เงินตราต่างประเทศก็ยิ่งร่อยหรอ ปีพ.ศ. 2538 – พ.ศ. 2539 เงินตราสำรองยังสูง เพราะเงินกู้ยืมจากต่างประเทศ ทั้งการกู้ยืมภาครัฐ และภาคเอกชน ซึ่งปรากฏว่า เมื่อสิ้นปี พ.ศ. 2539 ถึงกำหนดการชำระหนี้ โดยเฉพาะหนี้ระยะสั้น ที่ต้องชำระภายในปี พ.ศ. 2540 – พ.ศ. 2541 มีผลให้ค่าเงินบาทตกต่ำ และต้องปล่อยให้ค่าเงินบาทลอยตัวในที่สุด เพราะเงินสำรองที่มีอยู่ไม่พอชำระหนี้ ถ้านำเงินสำรองไปใช้หนี้หมด หลักประกันค่าเงินบาทก็ต้องหมดไปด้วย จึงนำไปสู่ภาวะวิกฤติทางการเงิน

4. ภาวะเศรษฐกิจฟองสบู่ เริ่มตั้งแต่ปี พ.ศ. 2531 มีผลให้ราคาที่ดินและราคาหุ้นพุ่งสูงจนเกินความเป็นจริง และจูงใจให้มีการลงทุนในด้านนี้มาก แต่เนื่องจากเงินออมภายในประเทศไม่พอ ทำให้สถาบันการเงินในประเทศ และบริษัทใหญ่ ๆ หันไปกู้เงินจากต่างประเทศมาลงทุน ประกอบกับทั้งเงินกู้ต่างประเทศดอกเบี้ยถูก (4 – 5 %) และธนาคารแห่งประเทศไทยมีนโยบายกำหนดอัตราแลกเปลี่ยนคงที่ ทำให้ผู้กู้ไม่ต้องเสี่ยงกับการเปลี่ยนแปลงของค่าเงิน มีผลให้เงินกู้จากต่างประเทศของภาคเอกชนสูงมากแต่จากการที่ธุรกิจการค้าและอุตสาหกรรมไม่ได้นำเงินกู้นี้ไปลงทุนให้เกิดดอกออกผลเป็นเงินตราต่างประเทศ เมื่อถึงเวลาใช้หนี้ต้องใช้หนี้เป็นเงินตราต่างประเทศ จึงทำให้เกิดภาวะวิกฤติ คือ ขาดแคลนเงินตราต่างประเทศเพื่อชำระหนี้ เงินสำรองที่มีอยู่เดิมก็ร่อยหรอลง เพราะขาดดุลบัญชีเดินสะพัด และถูกแลกเอาไปชำระหนี้ต่างประเทศ

5. การพัฒนาอุตสาหกรรม และความผิดพลาดของภาคอุตสาหกรรม นำไปสู่ภาวะวิกฤติเศรษฐกิจและการเงิน เมื่อรวมกับการบริหารและการจัดการที่ผิดพลาด และไร้ประสิทธิภาพของรัฐบาล เหตุการณ์ลูกกลามบานปลายเป็นวิกฤติการณ์เศรษฐกิจ คือ ค่าเงินบาทตกต่ำ ความเชื่อถือในสถาบันการเงินหดหาย ลูกค้าถอนเงินออก สถาบันการเงินที่เหลืออยู่ขาดสภาพคล่อง ผู้ลงทุนกู้เงินกู้ไม่ได้ การลงทุนชะงักงัน การว่างงานเพิ่มขึ้น เกิดปัญหาสังคมตามมา

6. ค่านิยมในกระแสวัฒนธรรม และสินค้าจากต่างประเทศ ทำให้คนไทยลืมนคุณค่าของวัฒนธรรมไทย , และสินค้าไทย ทอดทิ้งภูมิปัญญาดั้งเดิม และภูมิปัญญาท้องถิ่น

7. เกิดความเสื่อมโทรมทางวัฒนธรรม, ศีลธรรม จากการส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยไม่คำนึงถึงแบบแผนของวัฒนธรรมเดิม และสร้างวัฒนธรรมบริโภคนิยมที่ไม่ก่อให้เกิดประโยชน์ทางสมองและสุขภาพ อาทิ สถานเริงรมย์ ยาเสพติด การพนัน การขายตัว

8. เกิดการทำลายสิ่งแวดล้อม และทรัพยากรจนเกิดการเสียสมดุลและความอุดมสมบูรณ์ ทั้งทรัพยากรบนดิน ในดิน และในน้ำ

9. ความล้มเหลวของเกษตรกรรมและท้องถิ่นชนบท เกิดปัญหาความยากจน การล่มสลายของเกษตรรายย่อย ทำให้ครอบครัวแตกแยก มีการอพยพย้ายถิ่น ปัญหาการขายแรงงาน ปัญหาโสเภณี

10. จากการล้มละลายทางเศรษฐกิจ ทำให้สถาบันครอบครัวล้มละลายทำให้ครอบครัวแตกแยกกันไป เช่นไปรับจ้างเป็นกรรมกร, เป็นคนใช้, ไปหางานทำที่ต่างประเทศ ไปเป็นโสเภณี มีการขายลูกให้เป็นโสเภณี เป็นกรรมกรเด็ก ความล้มละลายทางเศรษฐกิจของชุมชนชนบท และความล้มละลายของสถาบันครอบครัว ย่อมทำลายชีวิตชุมชนลง เพราะผู้คนเคลื่อนย้ายตะเกียกตะกายเอาตัวรอด ชีวิตในเมืองเป็นชีวิตที่ปราศจากชีวิตแบบชุมชนเป็นชีวิตเดียวดายของแต่ละครอบครัว เป็นชีวิตที่ทอดทิ้งคนแก่ เด็ก คนป่วย เป็นสาเหตุให้มีการทำลายสิ่งแวดล้อม หรือระบบนิเวศน์ เพราะชาวบ้านที่ยากจนเป็นหนี้สินยอมตกอยู่ในสภาพที่ทำได้ทุกอย่าง แม้แต่การเผาป่า ทำลายป่าไม้ บุกรุกเข้าไปปลูกมันสำปะหลัง ปลูกอ้อย ทำทุกอย่างเท่าที่จะทำได้

1.2 บริบทระดับท้องถิ่น

1. พัฒนาการทางประวัติศาสตร์

ประวัติความเป็นมาของหมู่บ้าน เกิดขึ้นในสมัยเดียวกับท่าสุรนารี โดยมีการเล่าสืบต่อกันมาว่า ชาวลาวจากเวียงจันทน์ที่ทำการรบแพ้กองทัพยาโม จึงแตกพ่ายอพยพกองทัพมาเรื่อย ๆ จนมาถึง ณ ที่แห่งหนึ่งก็จวนใกล้จะสว่าง ฟ้ายังมืดสลัว ๆ หมอกปกคลุมพื้นที่บริเวณแห่งนั้น จึงได้พากันไปล้างหน้าบริเวณสระน้ำที่เหลี่ยมขนาดใหญ่ ซึ่งมองเห็นน้ำในสระเป็นสีขาวขุ่น มัว ๆ จึงพากันเรียกว่า สีมัว ต่อมาเพี้ยนมาเป็นสีมูม จนถึงทุกวันนี้จึงถือได้ว่าชาวเวียงจันทน์เป็นคนกลุ่มแรกที่มาเริ่มก่อตั้งหมู่บ้าน ส่งผลให้ภาษาพื้นบ้านใช้ภาษาไทย - ลาว และเรียกชื่อหมู่บ้านตามภาษาพื้นบ้านว่า “ บ้านหนองแข ” ตามชื่อสระน้ำในหมู่บ้าน ซึ่งหมายถึง หนองจรเข้ แต่ชื่อหมู่บ้านตามทางราชการก็เรียก บ้านสีมูม หมู่ 6 การขยายตัวของชุมชน เป็นผลมาจากการเพิ่มจำนวนประชากร ลูกหลานที่เติบโตขึ้น แยกครอบครัวมีการปลูกสร้างบ้านเพิ่มขึ้น ขยายออกมาอยู่รอบนอกของหมู่บ้านกระทั่งปัจจุบัน มี 133 ครอบครัว ซึ่งมีบ้านเลขที่ 128 ครอบครัว อีก 5 ครอบครัว ยังไม่มีบ้านเลขที่

2. สภาพปัจจุบัน

2.1 ทำเลที่ตั้ง

หมู่บ้านสีมูม หมู่ 6 “ หนองแข ” ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของตัวเมืองจังหวัดนครราชสีมา ระยะทางประมาณ 18 กิโลเมตร มีเส้นทางจราจรเป็นถนนลาดยางต่อจากถนน ผ่านทางโรงเรียนโคราชพิทยาคม ข้ามถนนเลียบเมือง ผ่านบ้านคนชุม ต. ปรุใหญ่ และมาถึงบ้านแปะ หมู่ 8 ต.สีมูม และบ้านทุ่งกระโดน หมู่ 10 ต.สีมูม เป็นถนนลาดยางตลอดสาย จนถึงบ้านสีมูม หมู่ 4 ผ่านโรงเรียนบ้านสีมูม มาจนถึงบ้านสีมูม หมู่ 6

2.2 อาณาเขตติดต่อ

ทิศเหนือ ติดต่อกับ บ้านสีมูม หมู่ 7 “ บ้านใหม่เจริญศรี ”

ทิศใต้ ติดต่อกับ บ้านสีมูม หมู่ 1 “บ้านคอน” โดยมีถนนขามทะเลสอ – โลกสูง กั้นเขต หมู่บ้าน

ทิศตะวันออก ติดต่อกับ บ้านสีมูม หมู่ 5 “หนองเลี้ยง”

ทิศตะวันตก ติดต่อกับ อ.ขามทะเลสอ

2.3 สภาพที่ตั้ง

- ในเขตพื้นที่ หมู่ 6 เป็นดินร่วนปนทรายระบายน้ำดี ลักษณะทางกายภาพที่เป็นที่ราบสูง ใช้ทำการปลูกมันสำปะหลัง

- ชาวบ้านที่มีที่นาอยู่รอบ ๆ สระน้ำ ประจำหมู่บ้าน “หนองแ่ง” สภาพที่ดินเป็นที่ราบ ลุ่ม ดินเป็นดินเหนียว สามารถทำนาได้

- ทุ่งนา ที่อาศัยน้ำคลอง ระบบชลประทานบ้านโลกแฝก มีสภาพเป็นดินเหนียวอุ้มน้ำ ได้ดี ซึ่งเป็นพื้นที่ที่อยู่ติดกับบ้านสีมูม หมู่ 1 “บ้านคอน”

- ชาวบ้าน 103 ครอบครัว มีที่ทำกินของตนเอง มี 30 ครอบครัว ที่ไม่มีที่ดินของตนเอง เพราะแยกครอบครัวออกมาจากพ่อแม่ ซึ่งยังไม่ได้รับการแบ่งที่ดินให้และบางส่วนก็ไม่มีที่ดิน ทำกินแต่เดิมตั้งแต่สมัยพ่อแม่แล้ว

2.4 แหล่งน้ำที่สำคัญของหมู่บ้าน

ยังคงมีอยู่ และได้รับการพัฒนาเรื่อยมา จากเคยเป็นบ่อน้ำซึมที่ชาวบ้านดักมาใช้ดื่มกิน และอาบ ปัจจุบันทำการขุดลอกจนเป็นสระน้ำขนาดใหญ่ แต่ก็ยังคงเรียกชื่อตามเดิมว่า “หนองแ่ง” ตามภาษาพื้นบ้านไทย – ลาว ซึ่งเป็นภาษาที่ชาวบ้านยังคงใช้พูดกันอยู่ในปัจจุบัน แต่ปัจจุบันชาวบ้านไม่ใช้ประโยชน์จากสระน้ำแล้ว เพราะใช้น้ำประปาหมู่บ้าน ซึ่งมีแหล่งน้ำดิบอยู่ที่บึงสีมูม

2.5 ระบบสาธารณูปโภค

1. มีน้ำประปามีใช้ครบ 100 % แต่คุณภาพยังไม่ดีพอ การไหลไม่ทั่วถึง กำลังดำเนินการแก้ไข

2. ไฟฟ้ามีใช้ครบ 100% อดีตเคยมีปัญหาเรื่องไฟตก แต่เมื่อ เมษายนที่ผ่านมาได้แก้ไขแล้ว

3. ถนน 70 % เป็นคอนกรีตเสริมเหล็ก ยังขาดอีก 2 สายหลักที่ยังเป็นถนนลูกรัง ปัญหาที่เกิดจากถนนคอนกรีตเสริมเหล็ก คือ เขตของหมู่ 6 ยังไม่มีท่อระบายน้ำจึงปัญหาน้ำท่วม เมื่อมีฝนตกหนัก ในบ้านที่ต่ำกว่าถนน เพราะชาวบ้านต่างพากันถมที่เพื่อสูงกว่าถนน ส่งผลให้ผู้ที่ปลูกสร้างบ้านตั้งแต่ในอดีต เกิดปัญหาน้ำท่วมในฤดูฝนรวมทั้งเกิดน้ำท่วมขังถนน ทำให้เกิดปัญหาต่อชาวบ้านที่ต้องเดินเท้า

4. โทรศัพท์ขององค์การโทรศัพท์แห่งประเทศไทย มี 24 เลขหมาย ซึ่งชาวบ้านก็ต้องการเพิ่ม เพราะ ผู้สาธารณะมีเฉพาะที่หมู่ 1 หมู่ 2 หมู่ 4 ซึ่งอยู่ห่างไกลจากหมู่บ้าน

5. ทั้งตำบลสี่มุม ขาดผู้ส่งจดหมาย จึงต้องเข้าไปที่ตัวเมือง หรือที่ว่าการไปรษณีย์ข้ามทะเลสอ และบ่อยครั้งที่จดหมายสูญหาย รวมทั้งการส่งไปรษณีย์ล่าช้ามาก ชาวบ้านต้องให้มีการแก้ไขปรับปรุง

2.6 การประกอบอาชีพ ของชาวบ้าน 133 ครอบครัว

อาชีพของชาวบ้าน เป็นอาชีพเกษตร และอาชีพอื่นๆดังต่อไปนี้

1. ทำนา ทำไร่มันสำปะหลัง 118 ครอบครัว ซึ่งหากครอบครัวใดไม่มีที่ทำกินของตน ก็จะทำการเช่าที่ดินในราคา ไร่ละ 200-300 บาท ต่อปี

2. เลี้ยงสัตว์ ซึ่งได้แก่ โคนม 3 ครอบครัว, พ่อแม่พันธุ์สุกร 1 ครอบครัว, เลี้ยงไก่พันธุ์ไข่ 1 ครอบครัว

3. อุตสาหกรรมในครัวเรือนอันได้แก่ ปูนกินหมาก 1 ครอบครัว, เปิดเชิงหมู เชือดชำแหละและแปรรูปเนื้อหมู 2 ครอบครัว

4. ค้าขายของชำ ประจำหมู่บ้าน 5 ครอบครัว

5. รับราชการ 2 ครอบครัว

3. ระบบสังคมวัฒนธรรม

3.1 เครือญาติ

ภายในหมู่บ้านยังมีระบบเครือญาติอยู่ สืบเกิดได้จากการเลือกตั้งภายในท้องถิ่น หากผู้ลงสมัครมีญาติพี่น้องเยอะกว่า จะมีโอกาสได้รับเลือกตั้งจากคะแนนเสียงที่มากกว่า และในโอกาสการจัดงานบุญ เช่นบวชนาค แต่งงาน เจ้าภาพก็จะเชิญเครือญาติของตนเองและเพื่อนบ้านที่ยังนับถือกัน ในส่วนการช่วยเหลือเกื้อกูลกันภายในเครือญาติ ก็จะมีการช่วยเหลือดูแลกันดี

3.2 ผู้นำและการเมืองการปกครอง

ผู้ใหญ่บ้านสี่มุม หมู่ 6 ชื่อ นายสมพงษ์ ทอนพลกรัง บ้านเลขที่ 99 หมู่ 6 เป็นผู้ใหญ่บ้านในระบบเกษียณอายุราชการ ซึ่งชาวบ้านไม่ค่อยให้ความนับถือเท่าที่ควรเพราะไม่ได้รับการดูแลเอาใจใส่จากผู้ใหญ่บ้าน เมื่อชาวบ้านมีเรื่องเดือดร้อนก็ไม่ช่วยแก้ไขและมีการใช้อำนาจในทางไม่โปร่งใส เรื่องการบริหารกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตประจำหมู่บ้านจึงทำให้ชาวบ้านที่เคยฝากเงินกับกลุ่ม ถอนหุ้นกันเกือบหมด ชาวบ้านอยากให้มีการเลือกตั้งผู้ใหญ่บ้าน แต่ยังคงขาดความเข้าใจในเรื่องการรวบรวมรายชื่อเพื่อถอดถอนผู้นำ รวมทั้งไม่กล้าที่จะทำการลงลายมือชื่อ จึงต้องอาศัยผู้นำที่จะดำเนินการในเรื่องนี้

อบต. ชื่อนายสุรพล ทอนพลกรัง เป็นน้องชายผู้ใหญ่นบ้าน และนายดำรงค์ ปรานีตพลกรังมีการปฏิบัติงานที่ชาวบ้านยอมรับได้

การประชุม, ประชาคม จะเกิดขึ้นที่บ้านผู้ใหญ่นบ้าน ชาวบ้านมักจะไม่ค่อยกล้าแสดงความคิดเห็น เพราะจะถูกผู้ใหญ่นบ้านตำหนิ หากเสนอความคิดที่ขัดแย้งกับความคิดของผู้ใหญ่นบ้านทำให้ชาวบ้านเกิดความเบื่อหน่าย เพราะคิดว่าข้อเสนอของตนเองไม่มีคุณค่า เสนอความคิดเห็นออกไปก็ไม่มีประโยชน์

3.3 วัดและประเพณี

วัดยังเป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวบ้าน เพราะต้องมีประเพณีที่เป็นพิธีกรรมปฏิบัติ ในการทำบุญ ยังต้องนิมนต์พระ แม้ปัจจุบันจะมีพระที่ปฏิบัติตนไม่ดี ถือศีลได้ไม่ครบ แต่ชาวบ้านก็ไม่ได้ยึดถือที่ตัวพระ

ประเพณีที่สำคัญของชาวบ้านคือ

- บวชนาค ซึ่งถือปฏิบัติได้ตั้งแต่ออกพรรษาในเดือน 11 เป็นต้นไปและสิ้นสุดก่อนวันเข้าพรรษา
- ขึ้นบ้านใหม่ สามารถทำพิธีได้ตลอดปี
- แต่งงาน ถือปฏิบัติในเดือนคู่ทุกเดือน ยกเว้นช่วงเข้าพรรษา
- เข้าพรรษา ตรงกับแรม 1 ค่ำ เดือน 8 จนครบ 3 เดือน
- ออกพรรษา ตรงกับแรม 1 ค่ำ เดือน 11
- ทอดกฐิน ถือปฏิบัติตั้งแต่ออกพรรษาจนถึงเดือน 4
- ทอดผ้าป่า ถือปฏิบัติได้ตลอดปี ยกเว้นช่วงเข้าพรรษา
- ประเพณีสงกรานต์ ซึ่งถือว่าเป็นปีใหม่ของไทย มีการละเล่นคือ รำเดือนห้า เป็นการรำแคน, มีการรดน้ำคำหัวผู้ใหญ่น, ทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้บรรพบุรุษ “ซักตูก”

ภายในหมู่บ้านมีศาลปู่ตา ชื่อ “พ่อใหญ่นศรีลอนเตา” ซึ่งชาวบ้านให้ความนับถือมาก จะมีการเลี้ยงปู่ตาในวันพุธแรกของเดือนหก (เดือนไทย) ด้วยการใช้ใบตองกล้วยฉีกแล้วมัดให้เป็นเหมือนรูปม้า ข้าวสวย, น้ำตาล, ด้ายสายสินจน์ เพื่อไปปลุกเสก ซึ่งชาวบ้านจะไปกันเกือบทุกหลังคาเรือน โดยมีเครื่องบวงสรวง คือไก่หนึ่ง และเหล้าขาว, หัวหมู, ขนมหวาน

หลังจากที่บ้านสีมูม หมู่ 6 เลี้ยงปู่ตาแล้ว หมู่บ้านอื่นๆ รวมถึงในอำเภอสูงเนิน จึงจะทำการเลี้ยงปู่ตาประจำหมู่บ้าน

3.4 โรงเรียนและการศึกษา

- ลูกหลานชาวบ้านไปเรียนที่โรงเรียนบ้านสีมูม จำนวน 45 คน ซึ่งเปิดสอนตั้งแต่ชั้นอนุบาลถึงมัธยมศึกษาตอนต้น

- บางส่วนไปเรียนที่โรงเรียนสมบูรณวิद्याนุกูล ใกล้เคียง วัดหลักร้อย เพราะมีรถรับส่งถึงบ้าน และผู้ปกครองคิดว่าการเรียนการสอนที่มีคุณภาพกว่า มีจำนวน 26 คน ราชสีมา 1 และ 2 และโรงเรียนขามทะเลสอวิทยา ฯลฯ ซึ่งมีจำนวนทั้งสิ้น 23 คน

- นักเรียนที่ จบ ม.3 จากโรงเรียนบ้านสีมูม บางส่วนก็ได้ศึกษาต่อ บางส่วนก็ต้องทำงาน ซึ่งวัยแรงงานส่วนใหญ่มีอายุ 17 – 35 จะทำงานในโรงงานได้แก่ ซีเกด, JVC, แพรนต้า, NK MACHTONIC, แหลมทองโพลทรี, เบสเตอร์ เบสอิมเมจ, ฯลฯ

- ผู้ที่ทำงานแล้ว หากมีวุฒิเดิมเป็น ป.4, ป.6, ม.3 ก็จะเรียนคน. ที่ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนประจำตำบลสีมูม

- ผู้มีการศึกษาระดับปวส. ในหมู่บ้าน มีจำนวน 4 คน

- ผู้กำลังศึกษาระดับปริญญาตรี และสำเร็จการศึกษาแล้ว มีจำนวน 15 คน

- ผู้ที่มีการศึกษาระดับปริญญาโท จำนวน 1 คน

3.5 สุขภาพอนามัย

หมู่บ้านผ่านการประเมินสุขภาพดีถ้วนหน้า เพราะสุขภาพอนามัยของชาวบ้านอยู่ในเกณฑ์ดี แต่ก็ยังมีผู้ป่วยโรคเบาหวาน 3 คน และมีคนพิการ 1 คน เพศชายอายุ 55 ปี ซึ่งไม่ได้เรียนหนังสือ และผู้ป่วยโรคความดันโลหิตสูง 2 คน

ในหมู่บ้านมีอสม. ที่คอยแนะนำให้ความรู้ และดูแลสุขภาพอนามัยของชาวบ้านรวมทั้งประสานงานระหว่างชาวบ้านกับสถานีอนามัยได้เป็นอย่างดี

3.6 ข้อมูลอื่นๆ

1. ประชากรในหมู่บ้านจำนวน 133 ครอบครั้ว มีจำนวนทั้งสิ้น 515 คน แบ่งเป็นเพศชาย 244 คน เพศหญิง 271 คน (นับจำนวนเฉพาะผู้ที่อยู่ในหมู่บ้านจริง ๆ) ซึ่งแบ่งตามช่วงอายุได้ดังนี้

1. วัยเด็ก และวัยเรียน จำนวน 252 คน

2. วัยทำงาน ซึ่งมีอายุ 17 – 59 ปี จำนวน 203 คน

3. วัยชรา อายุ 60 ปีขึ้นไป จำนวน 60 คน

ชาวบ้านอายุ 60 ปีขึ้นไป ที่มีฐานะยากจนได้รับการสงเคราะห์จากรัฐ มีจำนวน 9 คน ดังนี้

2 ครอบครั้วที่มีที่ดินทำกินของตนเอง 103 ครอบครั้ว ประกอบด้วย

จำนวน 1-5 ไร่ 25 ครอบครั้ว

จำนวน 6 – 10 ไร่ 34 ครอบครั้ว

จำนวน 11 - 20 ไร่ 12 ครอบครั้ว

จำนวน 21 – 50 ไร่ 21 ครอบครัว

จำนวน 50 ไร่ ขึ้นไป 11 ครอบครัว

3. รายได้ของชาวบ้านในหมู่บ้านต่อปีแต่ละครอบครัว โดยสรุปรวมทั้งหมด

1,000 – 5,000 บาท มี 8 ครอบครัว

5,001 – 30,000 บาท มี 20 ครอบครัว

30,001 – 50,000 บาท มี 54 ครอบครัว

50,000 บาทขึ้นไป มี 51 ครอบครัว

4. สภาพความเป็นอยู่ของชาวบ้าน

เป็นสังคมปฐมภูมิ ที่พึ่งพาอาศัยธรรมชาติในการทำเกษตรกรรม มีการติดต่อสัมพันธ์กันทั้งในระบบเครือญาติ และเพื่อนบ้านอย่างใกล้ชิด มีจารีตประเพณีต่างๆ ควบคุมการดำเนินชีวิตซึ่งต่างจากชุมชนเมือง

5. ลักษณะบางประการด้านเศรษฐกิจและอาชีพ

วัยแรงงานภายในหมู่บ้านที่มีอายุตั้งแต่ 17 ปี ถึงอายุ 35 ปี จะทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม อายุเกิน 35 ปี จะทำนา ทำไร่มันสำปะหลัง เลี้ยงสัตว์ อายุ 60 ปีขึ้นไป จะทำการปลูกผักสวนครัว เลี้ยงไก่บ้าน ดูแลลูกหลาน ซึ่งมีผู้ทำงานโรงงานอุตสาหกรรม จำนวน 40 คน รับราชการ จำนวน 5 คน ที่เหลือ ทำนา - ไร่ ซึ่งส่วนใหญ่มีที่ดินเป็นของตนเอง ผู้ที่ไม่มีที่ดินก็จะทำการเช่า และทำนาเพื่อเก็บข้าวไว้กิน โดยส่วนใหญ่การทำนา จะทำปีละ 1 ครั้ง เพราะหากจะทำนาปรังจะต้องเสี่ยงต่อการขาดน้ำ จากที่ระบบชลประทานไม่ค่อยสะดวก นอกจากว่าปีใดน้ำมากจึงจะมีการทำนาปีละ 2 ครั้ง และเวลารว่างจากฤดูทำนา ก็จะไปรับจ้างทำไร่มันสำปะหลัง ตั้งแต่กระบวนการปลูก คายหญ้า ใส่ปุ๋ย เก็บเกี่ยว แรงงานที่ใช้ในการทำไร่มันสำปะหลัง จึงต้องทำการจ้างงาน และในรถอีแต่น หรือรถบรรทุกในการบรรทุกมันมาขายที่ลานมัน หรือโรงแปง พื้นที่ในการทำไร่มันสำปะหลัง จะอยู่ที่ทิศตะวันตกของหมู่บ้านที่เรียกว่า “ โคน ” และที่อำเภอสูงเนิน, สีคิ้ว, ปากช่อง, ลำน้ำราชมัย เพราะดินมีสภาพเป็นดินทรายระบายน้ำได้ดี ปริมาณฝนมีปานกลาง เหมาะต่อการปลูกพืชทนแล้ง คือ มันสำปะหลัง มีการใช้ปุ๋ยคอก ช่วยบำรุงดินจากการทำไร่มันสำปะหลัง จึงทำให้พื้นที่ป่าไม้เดิมถูกเปลี่ยนเป็นไร่มันสำปะหลังจนหมด

6. ลักษณะที่เป็นศักยภาพด้านดี

มีอาชีพที่สามารถเลี้ยงดูครอบครัวได้ เพราะมีอาชีพหลักทั้งการทำนาและทำไร่ รวมถึงชาวบ้านส่วนใหญ่ มีที่ทำกินของตนเอง ระบบสาธารณูปโภคต่างๆ อยู่ในเกณฑ์ดี อีกทั้งแรงงานบางส่วนสามารถไปทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมในพื้นที่ใกล้เคียงได้

มีภูมิปัญญาชาวบ้านที่หาแนวทางให้ผลผลิตต่อไร่เพิ่มขึ้น ในการปลูกมันสำปะหลัง

เพื่อเป็นการลดต้นทุนในการผลิต เพื่อให้มีรายได้เพียงพอต่อค่าใช้จ่ายในครอบครัว แม้ว่าราคาผลผลิตที่ยังไม่แปรรูปจะไม่สูงมากนัก รวมทั้งพร้อมที่จะรับข้อเสนอแนะวิธีการต่าง ๆ จากผู้รู้เพื่อเป็นแนวทางในการปรับปรุงพัฒนาอาชีพของตนเองอีกด้วย

ชาวบ้านเริ่มให้ความสนใจรวมกลุ่มกันทอผ้าเช็ดเท้า เป็นอาชีพเสริมของสตรี และแม่บ้าน ในระหว่างที่ไม่ได้ไปรับจ้างเพราะต้องดูแลบุตร

ชาวบ้านให้ความสำคัญเรื่องการศึกษาของบุตรหลาน รวมทั้งผู้เรียนสามารถกู้ยืมเงินจากกองทุนกู้ยืมเพื่อการศึกษาได้ เมื่อเรียนเกินระดับ ม.3 ขึ้นไป ซึ่งเป็นการแบ่งเบาภาระผู้ปกครองได้ และโรงเรียนบ้านสีมูม ซึ่งเป็นโรงเรียนประจำตำบลก็มีการขยายโอกาสถึงระดับ ม.3 แล้ว

ในด้านสังคม ชาวบ้านยังมีความเป็นกันเอง, ทักทายปราศรัยกันดี รู้จักกันในฐานะเพื่อนบ้าน ยังมีประเพณีวัฒนธรรมต่าง ๆ ที่ร่วมกันปฏิบัติสืบทอดกันมา รวมทั้งชาวบ้านภูมิใจในความเป็นลูกหลานปู่ตา “พ่อใหญ่ศรีคอนเตา” เหมือนกันทุกคน

7. ลักษณะที่สื่อถึงความไม่เข้มแข็ง

- ยังขาดความสามัคคีกัน รวมทั้งการช่วยเหลือซึ่งกันและกันภายในหมู่บ้าน ยังมีน้อยเพราะต่างประกอบอาชีพของตนเอง และอยู่แบบตัวใครตัวมัน รวมทั้งแข่งขันกัน เพราะกลัวคนอื่นได้ดีกว่า จึงขาดการร่วมมือจัดตั้งกลุ่มต่าง ๆ อย่างแท้จริง

- ขาดการร่วมมือกันอย่างจริงจังในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ในหมู่บ้าน

- ผู้นำชุมชน โดยเฉพาะผู้ใหญ่บ้านมีความไม่โปร่งใสในการบริหารกลุ่มออม

ทรัพย์เพื่อการผลิต จึงทำให้ชาวบ้านเกรงว่าหากตั้งกลุ่มต่าง ๆ ขึ้นจะเข้าสู่รูปแบบเดิม รวมทั้งไม่มีผู้ที่เสียสละ เป็นตัวแทนในการทำงานเพื่อส่วนรวม หรือบริหารงานกลุ่ม

- ผู้ที่มีการศึกษาและวิสัยทัศน์ที่ดี ยังขาดการสำนึกรักบ้านเกิด อยากจะทำงานในเมืองที่มีความเจริญแล้ว โดยลืมไปว่าควรจะช่วยพัฒนาหมู่บ้านของตนเองในสิ่งที่สามารถทำได้ ให้สมกับที่ตนเองเกิดมาเป็นส่วนหนึ่งของหมู่บ้าน

2. ผลการประเมินโครงการโดยภาพรวม

ผลการประเมินโครงการกองทุนหมู่บ้านโดยภาพรวม ดังนี้

2.1 ผลการประเมินหน่วยระบบ A (หน่วยระบบการบริหารจัดการและแนะนำส่งเสริมผู้กู้)

2.1.1 ผลการประเมินปัจจัยนำเข้าของหน่วยระบบ A พบว่า

- 1) นโยบายของรัฐบาลเกี่ยวกับโครงการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ

จากการสัมภาษณ์ และเปิดเวทีชาวบ้านพบว่า ชาวบ้านในหมู่บ้านเข้าใจว่ากองทุนหมู่บ้านเป็นแหล่งเงินทุนในหมู่บ้านเพื่อผู้ไปประกอบอาชีพ หรือผู้ไปดำเนินกิจการของกลุ่มอาชีพซึ่งเป็นเงินกู้ดอกเบี้ยต่ำ และดำเนินการต่าง ๆ โดยชาวบ้านเลือกคณะกรรมการเป็นตัวแทนในการตัดสินใจ และมีการจัดสรรผลกำไรที่เกิดขึ้นจากการคิดดอกเบี้ยเงินกู้ เพื่อเป็นกองทุนสวัสดิการ และสาธารณประโยชน์ในหมู่บ้าน

2) เงิน 1 ล้านบาท มีการจัดสรรให้สมาชิกในกองทุนกู้ยืม จำนวน 42 ราย รวมเงินกู้ทั้งสิ้น 945,000 บาท ซึ่งกองทุนหมู่บ้านสีมูม หมู่ 6 มีสมาชิกทั้งหมด 66 ราย มีผลทำให้ผู้ยื่นโครงการของผู้ได้รับอนุมัติเงินกู้ทุกรายตามการพิจารณาความเหมาะสม ซึ่งนำโดยผู้ใหญ่บ้านหมู่ 6 จึงทำให้บางโครงการของผู้ขอู้ที่เป็นญาติกับผู้ใหญ่บ้านผ่านการอนุมัติ โดยไม่พิจารณาอย่างรอบคอบเท่าที่ควร เช่น โครงการเลี้ยงจิ้งหรีด

3) คณะกรรมการหมู่บ้าน มี 15 คน ลาออก 1 คน ไปเป็นบัณฑิตกองทุนหมู่บ้าน แม้ว่าคณะกรรมการบางส่วน จะอยู่ภายใต้อำนาจของผู้ใหญ่บ้าน แต่ก็มีอีกกลุ่ม คานอำนาจกันไว้ไม่ถูกชักจูง โดยทีมงานของผู้ใหญ่บ้าน เพราะเป็นผู้มีความรู้ในทางวิชาการ

กรรมการกองทุนโดยภาพรวมทำงานอย่างเต็มที่ แม้จะมีบางส่วนที่ไม่ค่อยมีเวลาแต่มาร่วมเป็นกรรมการ เพราะหวังว่าการเป็นคณะกรรมการจะช่วยให้ได้สิทธิ์ในการกู้เงินก่อน เมื่อได้กู้เงินแล้วก็ไม่ค่อยช่วยกรรมการท่านอื่น ๆ ทำงาน

4) เงินที่ผู้กู้ชำระคืน

จากที่ระเบียบกองทุนหมู่บ้านกำหนดให้มีการชำระเงินกู้พร้อมดอกเบี้ยเมื่อครบกำหนด 1 ปี จากวันที่กู้เงิน แต่ปัจจุบันนี้มีผู้กู้ชั้นดีของหมู่บ้านชำระคืนเงินกู้พร้อมดอกเบี้ยก่อนครบกำหนด จำนวน 4 ราย ซึ่งเป็นการแสดงถึงศักยภาพของผู้กู้ ที่สามารถชำระคืนก่อนครบกำหนด จากการที่ได้นำเงินกู้ไปลงทุน แล้วเกิดรายได้พอที่จะนำมาชำระหนี้ได้

5) ผู้สมัครขอู้

มีจำนวน 42 ราย จึงผ่านการอนุมัติทุกราย เพราะผู้สมัครขอู้ส่วนใหญ่เป็นผู้ที่มีประวัติดี ตั้งใจประกอบอาชีพ และมีฐานะมั่นคงปานกลาง ส่งผลให้ผู้มีอาชีพรับจ้างทั่วไป ไม่กล้าเสนอโครงการขอู้เงินจากกองทุน

2.1.2 ผลประเมินกระบวนการของหน่วยระบบ A

1) กระบวนการคัดเลือกผู้กู้ของกองทุน พบว่ามีจุดเด่น ดังนี้

ผู้ได้รับอนุมัติ เป็นผู้มีความตั้งใจในการประกอบอาชีพดี มีหนี้สินเดิมไม่มากจนเกินไป มีประวัติการชำระหนี้ดี รวมทั้งการค้ำประกันเงินกู้ยืมอย่างรัดกุม จุดด้อยของกระบวนการคัดเลือกผู้กู้ คือมีชาวบ้านบางส่วนมีอาชีพรับจ้างจึงไม่กล้าเสนอโครงการขอู้ และมีผู้กู้บางราย คณะ

กรรมการไม่พิจารณาโครงการอย่างรอบคอบว่ามีความเป็นไปได้เพียงใด จึงทำให้ผู้กู้มีหนี้สินเพิ่ม แต่การดำเนินกิจการไม่ประสบผลเท่าที่ควร

2) กระบวนการทำบัญชีของกองทุน พบว่าคณะกรรมการมีความสามารถจัดทำบัญชีได้แม้ว่าเหรียญกษาปณ์ของกองทุนหมู่บ้าน ซึ่งเป็นอาจารย์ที่สอนการบัญชีที่โรงเรียนเทคโนโลยีช่างกลพานิชยการ จะไม่ค่อยมีเวลาว่างมาทำบัญชี แต่มีกรรมการท่านอื่นจัดทำบัญชีแทนได้อย่างถูกต้อง รัดกุม และสามารถตรวจสอบได้

3) การช่วยหาลาดคั้นนั้น คณะกรรมการมีส่วนช่วยน้อยมาก ส่วนใหญ่จะเป็นหน้าที่ของผู้กู้เอง ในการตลาดขายสินค้าของตัวเอง ซึ่งก็เป็นการแสดงศักยภาพของผู้กู้เองด้วยว่าได้วางแผนศึกษาความเป็นไปได้ของโครงการที่ตนเองขอกู้ว่ามีตลาดรับสินค้าที่แน่นอนแล้วหรือยัง

4) การแนะนำส่งเสริมความรู้ในการดำเนินกิจการของผู้กู้มีน้อยมาก เพราะคณะกรรมการ และผู้กู้ ต่างประกอบอาชีพของตนเองด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่น เพราะเป็นอาชีพที่มีการสะสมประสบการณ์มายาวนาน ยกเว้นโครงการใหม่ ๆ ผู้กู้ต้องหาความรู้ เทคนิควิธีการในการดำเนินงานของตนเอง

2.1.3 ผลการประเมินผลผลิตของหน่วยงานระบบ A แบ่งออกเป็น 3 ด้าน ดังนี้

1) ผลโดยตรง พบว่าผู้กู้เงินจากกองทุนหมู่บ้านมีจำนวน 42 ราย จากจำนวนสมาชิก 66 ราย ซึ่งเป็นจำนวนกึ่งหนึ่งของครัวเรือนทั้งหมดในหมู่บ้าน 133 ครัวเรือน และยอดเงินกู้ ทั้งหมด 945,000 บาท ซึ่งถือว่ามีความทั่วถึงในด้านปริมาณ เพราะมีผู้ยื่นโครงการขอกู้ 42 ราย และได้รับอนุมัติเงินกู้ทุกราย แต่ไม่ทั่วถึงในด้านคุณภาพ เพราะมีชาวบ้านบางส่วนไม่กล้ายื่นเสนอโครงการขอกู้ ด้วยเหตุปัจจัยหลาย ๆ อย่าง เช่น ไม่มีคนค้ำประกัน และไม่มีโฉนดที่ดินมาค้ำประกัน รวมถึงยังไม่มีโครงการในการประกอบอาชีพจึงยังรับจ้างทั่วไปเช่นเดิม รายละเอียดของยอดเงินกู้มีดังนี้

การเกษตร ทำนา – ไร่สำหรับหลัง จำนวน 23 ราย รวมเงินกู้ 480,000 บาท

เลี้ยงสัตว์ ได้แก่ จิ้งหรีด, ไก่พันธุ์ไข่, โคนม, สุกร จำนวน 6 ราย รวมเงินกู้

150,000 บาท

ค้าขาย ได้แก่ ขายของชำ, อาหาร, ผลไม้, เสื้อผ้า จำนวน 7 ราย รวมเงินกู้

165,000 บาท

การบริการ ได้แก่ ช่างซ่อมทำสีรถยนต์, รับเหมาก่อสร้าง จำนวน 3 ราย รวมเงินกู้

60,000 บาท

อุตสาหกรรมในครัวเรือน คือ เปิดเชิงเชือดชำแหละหมู 2 ราย ทำปูนกินหมาก 1

ราย รวมเงินกู้ 90,000 บาท

2) ผลกระทบโดยตรง พบว่าจำนวนผู้ที่ได้กู้เงินคือ 42 ราย ตามจำนวนที่ยื่นขอกู้ และจำนวนทุนสะสมของหมู่บ้านเกิดจาก การซื้อหุ้นของสมาชิก หุ้นละ 100 บาท จึงทำให้มีทุนสะสมทั้งสิ้น 6,600 บาท ปัจจุบันไม่มีการซื้อหุ้น หรือฝากเงินเข้ากองทุน จึงทำให้ยอดเงินคงที่ซึ่งถือได้ว่าชาวบ้านขาดการออมเงินอย่างมีระบบกับกองทุนหมู่บ้าน มีชาวบ้านเพียงบางส่วนฝากเงินออมกับกลุ่มออมทรัพย์ประจำหมู่บ้าน

เกิดการขยายกิจการผู้กู้ จากที่ได้รับเงินกู้ทำให้มีเงินทุนในการขยายกิจการแต่ไม่เกิดกิจการใหม่ ๆ ขึ้นในหมู่บ้าน เพราะโครงการใหม่ ๆ มีเพียงโครงการกู้เงินเพื่อเลี้ยงจิ้งหรีดแต่เลิกกิจการไปกลางคัน เพราะขาดความรู้ด้านการดำเนินการ และการตลาดที่ดี

3) ผลกระทบโดยอ้อมพบว่า กองทุนหมู่บ้านมีศักยภาพและเข้มแข็ง จากการเรียนรู้ ; ในเวทีหมู่บ้านและเวทีตำบล ที่มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นประสบการณ์ต่าง ๆ จากเครือข่ายการเรียนรู้ ซึ่งจะส่งผลให้เกิดเครือข่ายด้านการตลาดต่อไป เป็นการพัฒนาหมู่บ้าน เพิ่มขึ้นตามลำดับ ทั้งด้านเศรษฐกิจ และสังคม อย่างค่อยเป็นค่อยไปอย่างเหมาะสมกับวิถีชีวิตของชาวบ้านแห่งนี้

2.2 ผลการประเมินหน่วยระบบ B (หน่วยระบบดำเนินกิจการของผู้กู้แต่ละราย)

2.2.1 ผลการประเมินบริบทเฉพาะตัวของหน่วยระบบ B พบว่า

1) ประสิทธิภาพในการดำเนินกิจการของผู้กู้และครอบครัว แต่ละราย ดังนี้

	ความรู้ ความสามารถ ประสบการณ์	อาชีพหลัก	รายได้รอบ ครัว บาท/ปี	ทรัพย์สินเดิม	หนี้สิน	
					ธนาคาร	นอกระบบ
นางพุดชา	ทำไร่มันสำปะหลังมา 5 ปี	ทำไร่	100,000	มีเงินเก็บ	-	-
ปราณีตพลกรัง	ทำไร่มันสำปะหลังมา 5 ปี	ทำไร่	80,000	มีเงินเก็บฐานะปาน กลาง	30,000	-
นพลกรัง	ทำไร่มันปะหลัง 10 ปี	ทำไร่	150,000	มีที่ดิน 100 ไร่	60,000	-
ณีตพลกรัง	ทำไร่มันปะหลัง 10 ปี	ทำไร่	80,000	มีที่ดิน 50 ไร่	30,000	-
ตี แทนพลกรัง	ทำไร่มันปะหลัง 4 ปี	ทำไร่	60,000	ภรรยาทำงานโรงงานมี รายได้ทุกเดือน	20,000	-
พลกรัง	ทำไร่มันปะหลัง 4 ปี	ทำไร่	60,000	มีที่ดิน 10 ไร่	15,000	-
พ็องขุนทด	ทำไร่มันปะหลัง 10 ปี	ทำไร่	100,000	มีที่ดิน 20 ไร่	40,000	-
พลกรัง	ทำไร่มันปะหลัง 5 ปี	ทำไร่ - ทำนา	60,000	มีที่ดิน 15 ไร่	-	-
ณีตพลกรัง	ทำไร่มันปะหลัง 10 ปี	ทำไร่ - ทำนา	70,000	มีที่ดิน 10 ไร่	-	-
ปราณีตพลกรัง	ทำไร่มันปะหลัง 8 ปี	ทำไร่	90,000	มีที่ดิน 10 ไร่	20,000	-
ปราณีตพลกรัง	ทำไร่มันปะหลัง 10 ปี	ทำไร่	80,000	มีที่ดิน 10 ไร่	20,000	-
นพลกรัง	ทำนา 10 ปี	รับจ้าง	48,000	-	10,000	-
ประณีตพลกรัง	ทำไร่มา 5 ปี	ทำไร่	80,000	มีที่ดิน 20 ไร่	40,000	-
นพลกรัง	ทำไร่มา 5 ปี	ทำไร่	60,000	มีที่ดิน 5 ไร่	10,000	-
เดียนพลกรัง	ทำไร่มา 5 ปี	รับราชการ	100,000	มีที่ดิน 10 ไร่ ภรรยา ทำงานโรงงาน	-	-
ปราณีตพล	ทำนา 10 ปี	ทำนา	66,000	มีที่ดิน 8 ไร่	-	-

ผู้กู้	ความรู้ ความสามารถ ประสบการณ์	อาชีพหลัก	รายได้ครอบครัว บาท/ปี	ทรัพย์สินเดิม	หนี้สิน	
					ธนาคาร	นอกระบบ
นางอวย ปรานีตพลกรัง	ทำนา - ทำไร่ 10 ปี	ทำนา - ทำไร่	80,000	มีที่ดิน 18 ไร่	30,000	-
นายประจิม ปรานีตพลกรัง	ทำไร่มา 10 ปี เลี้ยงสุกร 5 ปี	ทำไร่ เลี้ยงสุกร	120,000	มีที่ดิน 12 ไร่	80,000	-
นายส.ท.นุ ขวดสันเทียะ	ทำไร่มา 5 ปี	ทำไร่	80,000	มีที่ดิน 12 ไร่	10,000	-
นายคำมี ปรานีตพลกรัง	ทำไร่มา 12 ปี	ทำไร่	100,000	ที่ดิน 60 ไร่	40,000	-
นายอำนาจ ปรานีตพลกรัง	ทำไร่มา 10 ปี	ทำไร่	100,000	มีที่ดิน 22 ไร่	60,000	-
นายสองค์ เกือบพลกรัง	ทำไร่มา 10 ปี	ทำไร่	80,000	มีที่ดิน 13 ไร่	20,000	-
นายวันดี ปรานีตพลกรัง	ทำไร่มา 10 ปี	ทำไร่ - ทำนา	80,000	มีที่ดิน 15 ไร่	20,000	-

2) กลุ่มอาชีพเลี้ยง

ผู้กู้	ความรู้ ความสามารถ ประสบการณ์	อาชีพหลัก	รายได้ครอบครัว บาท/ปี	ทรัพย์สินเดิม	หนี้สิน	
					ธนาคาร (บาท)	นอกระบบ
นายสองค์ ปรานีตพลกรัง	เลี้ยงไก่พันธุ์ไรม่า 3 ปี	รับจ้าง	80,000	มีที่ดิน 10 ไร่	400,000	-
นายพะเยาว์ เจริญนุท	ไม่มีประสบการณ์ในการ เลี้ยงจิ้งหรีด	รับจ้าง ปลูกผัก	80,000	มีที่ดิน 4 ไร่ สามี ทำงานต่างประเทศ	50,000	100,000
นายฉันทกร นพพลกรัง	เลี้ยงโคนม 3 ปี	เลี้ยงโคนม	200,000	มีที่ดิน 25 ไร่	60,000	-
นายบุญทิ่ง ถิ่นพลกรัง	เลี้ยงโคนม 2 ปี	ทำไร่	100,000	มีที่ดิน 180 ไร่	140,000	-
นายสมศรี บัวอุไร	เลี้ยงโคนม 2 ปี	เลี้ยงโคนม	100,000	มีที่ดิน 10 ไร่	20,000	-
นาง ปรานีตพลกรัง	เลี้ยงสุกรมา 9 ปี	เลี้ยงสุกร	80,000	มีที่ดิน 8 ไร่	30,000	-

3. กลุ่มอาชีพค้าขาย

ผู้	ความรู้ ความสามารถ ประสบการณ์	อาชีพหลัก	รายได้ครอบ ครัว บาท/ปี	ทรัพย์สินเดิม	หนี้สิน	
					ธนาคาร	นอกระบบ
ย ประณีตพลกรัง	ค้าขาย 6 ปี	ค้าขาย	80,000	รถยนต์	50,000	-
เกี่ยวสันเทียะ	ค้าขายมา 2 ปี	ทำไร่	70,000	มีที่ดิน 10 ไร่	40,000	-
สัมฤทธิ์	ค้าขายมา 5 ปี	ทำไร่	80,000	รถยนต์	-	-
อนพลกรัง	ค้าขายมา 2 ปี	ทำไร่	120,000	มีที่ดิน 80 ไร่	50,000	-
ไชยกุสุมาร	ค้าขายมา 2 ปี	รับราชการ	130,000	มีที่ดิน 10 ไร่	-	-
สิทธิ์	ค้าขายมา 5 ปี	ค้าขาย	100,000	มีที่ดิน 6 ไร่	-	-
ธรรม ปราณีตพล	ค้าขายมา 4 ปี	รับราชการ	170,000	รถยนต์	-	-

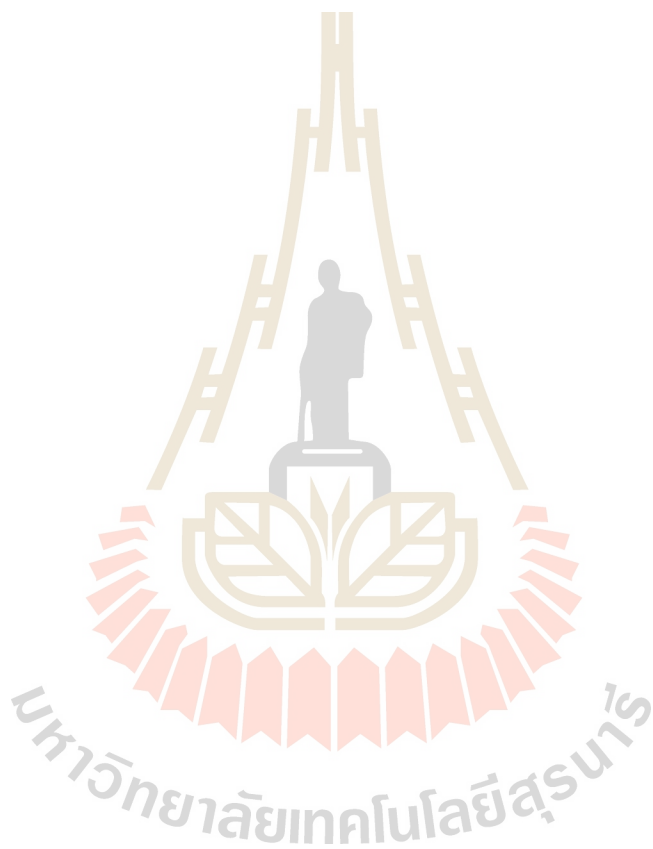
4. กลุ่มอาชีพต่าง ๆ

ผู้	ความรู้ ความสามารถ ประสบการณ์	อาชีพหลัก	รายได้ครอบ ครัว บาท/ปี	ทรัพย์สินเดิม	หนี้สิน	
					ธนาคาร	นอกระบบ
วงศ์สูงเนิน	ช่างทำสีรถยนต์ 8 ปี	ช่างทำสีรถ ยนต์	100,000	มีที่ดิน 5 ไร่	60,000	-
ตัณจรดี	ช่างฝ้า กระเบื้อง เหล็กคัต 10 ปี	ช่างรับเหมา	120,000	รถยนต์ ภรรยาเป็นช่าง เสริมสวย	-	-
เพื่อขุนทด	ช่างก่อสร้างบ้าน 5 ปี	ทำไร่ - ทำนา	80,000	-	20,000	-

5. กลุ่มอาชีพอุตสาหกรรมในครัวเรือน

ผู้	ความรู้ ความสามารถ ประสบการณ์	อาชีพหลัก	รายได้ครอบ ครัว บาท/ปี	ทรัพย์สินเดิม	หนี้สิน	
					ธนาคาร	นอกระบบ
สันเทียะ	เปิดเชียงใหม่ 10 ปี	ค้าขายเนื้อหมู	100,000	มีที่ดิน 6 ไร่ รถยนต์	600,000	50,000
ทอนพลกรัง	เปิดเชียงใหม่ 3 ปี	(ผู้ใหญ่บ้าน) ค้าขายเนื้อหมู	200,000	รถยนต์ 2 คัน, รถไถ ไร่, ที่ดิน 30 ไร่	70,000	-

ผู้	ความรู้ ความสามารถ ประสบการณ์	อาชีพหลัก	รายได้ครอบครัว บาท/ปี	ทรัพย์สินเดิม	หนี้สิน	
					ธนาคาร	นอกระบบ
ผู้ ประณีตพลกรัง	ทำปูนกินหมากมา 10 ปี	ทำปูนกินหมาก	100,000	รถยนต์, ที่ดิน 13 ไร่	20,000	-

2.2.2 ผลการประเมินปัจจัยเข้าของหน่วยระบบ B พบว่าจำนวนเงินที่กู้ได้จากกองทุนมีจำนวนดังนี้

5,000 บาท 1 ราย

15,000 บาท 6 ราย

20,000 บาท 30 ราย

50,000 บาท 5 ราย

ซึ่งใช้ในการพัฒนาอาชีพเดิม ยกเว้นรายที่เลี้ยงจิ้งหรีดลงทุนในกิจการใหม่ แต่ยังคงเหลือทำอาชีพเดิมคือ ปลูกผัก และส่วนใหญ่มีหนี้สินอยู่กับ ธ.ก.ส. ตั้งแต่ 20,000 บาท - 600,000 บาท ซึ่งรายใดมีหนี้สิน ธ.ก.ส. เกิน 100,000 บาท จะเป็นหนี้ระยะยาวมีการใช้ที่ดินเป็นหลักทรัพย์ค้ำประกัน โดยการจำนองไว้กับธนาคาร

กรณี ผู้เลี้ยงไก่พันธุ์ไข่ มีการไปคัดฟ่อนหนี้สิน กับธ.ก.ส.เป็นการย้าระยะเวลาการชำระภายใน 10 ปี

ผู้เลี้ยงจิ้งหรีด มีหนี้สินนอกระบบ เพราะกู้เงินให้สามีไปทำงานต่างประเทศ

ผู้เปิดเชิงหมู่นั้น สามีถูกฟ้องร้องให้เป็นบุคคลล้มละลาย เพราะไม่ชำระหนี้ ธ.ก.ส. ตามกำหนด และมีหนี้นอกระบบด้วย

สถานที่ในการประกอบอาชีพ คือที่ไร่ และที่นา ในหมู่บ้าน และต่างอำเภอ เช่น สูงเนิน สีคิ้ว ปากช่อง ลำน้ำราชนัย ส่วนใหญ่เป็นเจ้าของที่ดิน มีแรงงานภายในครอบครัว และจ้างแรงงานภายในหมู่บ้าน ซึ่งมีภูมิปัญญาท้องถิ่นในการดำเนินการ กลุ่มอาชีพเลี้ยงสัตว์ และค้าขาย

ประกอบอาชีพภายในหมู่บ้านใช้แรงงานในครอบครัว ซึ่งมีการหาซื้อวัตถุดิบในการเลี้ยงสัตว์ได้ง่ายและมีความรู้ เทคนิคในการจัดการฟาร์ม ส่วนอาชีพค้าขายก็ซื้อของจากตลาดใน อ. เมือง จ.นครราชสีมา ยกเว้น ผู้ขายเสื้อผ้าที่ การเคหะ และ ตลาดนัดที่ อ. สีคิ้ว ซึ่งทำการซื้อเสื้อผ้ามาจากกรุงเทพฯ ฯ

กลุ่มอาชีพอุตสาหกรรมในครัวเรือน

เปิดเชิงหมู ประกอบอาชีพที่บ้านตนเองใช้แรงงานในครอบครัว โดยซื้อหมูจากภายในท้องถิ่นมาแปรรูป และขายภายในหมู่บ้าน และพื้นที่ใกล้เคียง

ทำปูนกินหมาก ใช้แรงงานในครอบครัว ซื้อวัตถุดิบจาก ต.บึงอ้อ อ.ขามทะเลสอ จ. นครราชสีมา โดยมีเทคนิควิธีทำงานตามภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่ปฏิบัติสืบต่อกันมา กลุ่มอาชีพช่าง

- ช่างก่อสร้าง และช่างทำสีรถยนต์ ทำกิจการภายในหมู่บ้าน มีเทคนิควิธีทำงานที่สะสมจากประสบการณ์มายาวนาน มีการจ้างลูกจ้างช่วยงาน
- ช่างฝ้ากระเบื้อง ต้องทำงานนอกสถานที่ตามที่รับเหมาได้ มีการจ้างลูกจ้างมีเทคนิควิธีการทำงานที่ชำนาญ

2.2.3 ผลการประเมินกระบวนการของหน่วยระบบ B พบว่า

การดำเนินกิจกรรมอย่างถูกวิธีของผู้ดูแลราย พบว่าผู้ทำไร่มันสำปะหลังได้ผลผลิตต่อไร่ในปริมาณเพิ่มขึ้น รวมทั้งราคาหัวมันสดมีราคาสูง ทำให้มีกำไรจากการทำไร่มันสำปะหลัง แต่มีจุดด้อยที่ชาวบ้านยังไม่สามารถรวมตัวกัน เพื่อทำการตลาดเองจึงยังขายหัวมันสดผ่านพ่อค้าคนกลาง ผู้ที่ทำนาประสบปัญหาขาดน้ำทำให้ได้ผลผลิตน้อย จุดด้อยเกิดจากไม่เชื่อที่เจ้าหน้าที่ชลประทานบอกไว้ว่าไม่ปล่อยน้ำมาให้ทำนาปรัง

อาชีพค้าขาย มีการทำตลาดที่ดี เช่น ขายเสื้อผ้าที่ การเคหะ , ที่ตลาดนัด อ.สีคิ้ว

อาชีพเลี้ยงสัตว์ คือ ไข่พันธ์ไข่ หาดตลาดด้วยการส่งไข่ไก่ตามร้านค้าภายในหมู่บ้าน ของ ต.สีมูม โคนม มีตลาดคือ โรงงานแปรรูป โดยผ่านการดำเนินงานของสหกรณ์ในการรวบรวมนํ้านมดิบ

อาชีพเลี้ยงพ่อพันธุ์แม่พันธุ์สุกร มีการหาดตลาดดี คือ การจำหน่ายลูกสุกรให้ชาวบ้าน และฟาร์มต่าง ๆ ไปเลี้ยง

อาชีพอุตสาหกรรมในครัวเรือน คือ เปิดเชิงหมู และทำปูนกินหมาก มีการหาดตลาดด้วยตัวเอง มีบริการส่งถึงบ้าน ทั้งการขายปลีกและขายส่ง ไม่ต้องให้ลูกค้าเสียเวลาเดินทางมาซื้อ

อาชีพช่างต่าง ๆ มีการหาดตลาดที่ดีให้กับงานของตนเอง มีการบริการลูกค้า เพื่อให้ลูกค้าประทับใจ

และทุกอาชีพมีการใช้วัตถุดิบในการผลิตที่มีในท้องถิ่น เพื่อเป็นการลดต้นทุนการผลิต ลดค่าขนส่ง และมีการจัดทำบัญชีอย่างง่าย ๆ ตามความเหมาะสมกับอาชีพของตนเอง เพื่อทราบยอดรายได้ทั้งหมด หรือกำไรขาดทุนของกิจการตนเอง รวมทั้งรู้จักวิเคราะห์ประเมินปัญหาที่เกิดขึ้นกับอาชีพเพื่อหาแนวทางแก้ไข

2.2.4 ผลการประเมินผลผลิตของหน่วยระบบ B พบว่า

1) ผลโดยตรง คือ มีรายได้จากการประกอบอาชีพและจากการขยายกิจการ เป็นจำนวนเงินที่พอใช้จ่ายในครอบครัวและเหลือเก็บไว้ชำระหนี้ที่กู้ยืมมา และได้ผลผลิตเป็นสิ่งของ เช่น ซื้อที่ก่อสร้างอู่ซ่อมรถ แต่มีข้อด้อยที่บางโครงการกู้เงินไปเกินจำนวนที่ลงทุน เงินส่วนที่

เหลือก็นำไปชำระหนี้เดิม เมื่อได้ผลผลิตน้อยอาจไม่พอชำระหนี้กองทุน และบางโครงการระยะเวลาคืนทุนเกิน 1 ปี อาจทำให้ต้องหาเงินกู้ยืมระบบมาชำระหนี้กองทุนหมู่บ้านก่อน

2) ผลกระทบโดยตรง คือ ผู้กู้ได้ขยายกิจการ ผู้กู้ได้ทำกิจการด้วยเทคนิควิธีที่ดีขึ้น อันเนื่องมาจากการได้ศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง เพื่อให้ได้กำไรจากการดำเนินกิจการ และเงินมาชำระหนี้ รวมทั้งผู้กู้รู้จักเก็บออมเงินเพิ่มขึ้น

3) ผลกระทบโดยอ้อม

ผู้กู้มีการพึ่งตนเอง มีศักยภาพและความเข้มแข็งในกิจการของตนเองอย่างยั่งยืน ทำให้มีอาชีพที่มั่นคงในหมู่บ้าน ไม่ต้องไปหางานทำที่ต่างจังหวัด , ต่างประเทศ ครอบครัวยู่กันพร้อมหน้า

3. ผลการทดลองวิธีการใหม่

3.1 วิธีการผสมอาหารสุกรแบบใหม่จากอาหารไก่ ซึ่งมีราคาถูกกว่าอาหารสุกร แล้วเพิ่มรำข้าวลงไปในสูตรอาหาร ผลการปฏิบัติพบว่า ลดต้นทุนค่าอาหารสุกรลงได้ครึ่งหนึ่งจากราคาอาหารสุกรปกติ และสุกรก็เจริญเติบโตดีตามปกติ จึงทำให้ขายได้กำไรเพิ่มขึ้นเพราะต้นทุนในการเลี้ยงต่ำกว่าเดิม

3.2 เลี้ยงโคนมด้วยการผสมอาหารข้นเอง จากมันเส้นสะอาดที่ผลิตขึ้นเองภายในครัวเรือน ผลการปฏิบัติพบว่า ลดต้นทุนการผลิตและได้รับวัตถุดิบคุณภาพดีตามที่ต้องการ ซึ่งส่งผลให้โคนมมีสุขภาพดี ให้น้ำนมในปริมาณมากและระยะเวลาให้นมยาวนานขึ้น

3.3 เลี้ยงโคนมด้วยมันสำปะหลังตากแห้งที่เรียกว่า “มันเฮ” เสริมเป็นอาหารหยาบ ทดแทนหญ้า , ฟาง , เปลือกข้าวโพด ผลการปฏิบัติพบว่า สามารถลดปริมาณอาหารข้นของแม่โคนมลงได้ เพราะมันเฮมีโปรตีน 25% เปรียบเทียบกับหญ้ามี่เพียง 1-2% เป็นการลดต้นทุนการผลิต เพราะมันเฮเป็นวัตถุดิบที่เหลือทิ้งจากไร่มันสำปะหลัง

4. ผลการประมวลเทคนิควิธีทำธุรกิจของผู้กู้

จากการประมวลเทคนิควิธีทำธุรกิจของผู้กู้ในหมู่บ้าน สรุปได้ตามกลุ่มอาชีพดังนี้

4.1 อาชีพทำนา มีปัจจัยนำเข้าที่ดี คือ ที่ดินของตนเองและมีเงินลงทุนที่ได้จากการกู้ยืมกองทุนหมู่บ้าน ขาดปัจจัยนำเข้าที่สำคัญคือ ขาดน้ำ แม้จะมีกระบวนการดูแลที่ดีตั้งแต่เริ่มปลูก ใส่ปุ๋ย แต่พอขาดน้ำข้าวก็ตายแล้ง ไม่ออกรวง เพราะฝนทิ้งช่วงและน้ำคลองชลประทานไม่ปล่อยมา จึงไม่ได้ผลผลิตเท่าที่ควร

4.2 อาชีพทำไร่มันสำปะหลัง ปัจจัยนำเข้าที่ดีได้แก่ มีเงินลงทุนเพิ่มขึ้น มีที่ดินทำกินของตน

เอง มีพันธุ์มันสำปะหลังคุณภาพดี คือ พันธุ์เกษตรศาสตร์ รวมทั้งมีปุ๋ยคอกที่หาได้ในท้องถิ่น คือ จากฟาร์มไก่มาปรับปรุงคุณภาพดิน ส่งผลให้กระบวนการดูแลรักษาไม่ยุ่งยาก ต้นมันสำปะหลัง เจริญเติบโตเร็ว ไม่ต้องสิ้นเปลืองแรงงานในการคายน้ำยามากนัก และเป็นการลดปริมาณปุ๋ยเคมีลง ได้ ซึ่งเป็นการลดต้นทุนการผลิต ทำให้ได้ผลผลิตต่อไร่สูงขึ้นและสภาพดินมีลักษณะร่วนซุยง่าย ต่อการเก็บเกี่ยวผลผลิต สามารถถอนมันสำปะหลังได้ แม้ฝนจะไม่ตก

4.3 เลี้ยงจิ้งหรีดมีปัจจัยนำเข้าที่ดี คือ เงินลงทุนที่คุ้มค่า แต่ขาดความรู้ความเข้าใจเทคนิค วิธีทำงานที่ดี จึงทำให้การทำกิจการไม่ถูกวิธี จึงทำให้จิ้งหรีดไม่เจริญเติบโตขาดการหาตลาดที่ดี และเลิกกิจการไปในที่สุด แต่ยังมีข้อดีที่ได้ทำการลงทุนปลูกผักไว้ด้วย ซึ่งพอที่จะทำให้มีรายได้ เข้าครอบครัว และเหลือเก็บไว้ใช้หนี้

4.4 เลี้ยงไก่พันธุ์ไข่มีปัจจัยนำเข้าที่ดี คือ เงินลงทุนที่คุ้มค่า มีสถานที่ที่เป็นโรงเรือนที่สร้างบน ที่ดินของตนเอง มีอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่เคยใช้เลี้ยงไก่มาก่อนแล้วต้องปรับปรุงซ่อมแซมเล็กน้อย รวมทั้งมีเทคนิควิธีทำงาน เพราะมีประสบการณ์ในการเลี้ยงไก่พันธุ์ไข่และผ่านการอบรมมา กระบวนการที่ดีได้แก่ การเลี้ยงดูแม่ไก่อย่างดี เพราะมีความรู้ความชำนาญ มีการหาตลาดขายไข่ไก่ได้แน่นอน คือ ร้านค้าทั่วไปในหมู่บ้านของตำบลสีมูม ซึ่งไข่ไก่ที่ผลิตได้ยังมีจำนวนไม่เพียงพอับ ความต้องการ มีการจัดทำบัญชี รายรับ รายจ่ายที่ดี เพื่อทราบกำไรในแต่ละเดือน แต่เมื่อเดือน พฤษภาคม พ.ศ. 2545 ที่ผ่านมาจากปัจจัยนำเข้า คือ น้ำประปาที่มีไว้ให้ไก่กินไม่ไหล แต่ผู้กู้ก็ได้ รongน้ำใส่โอ่งเตรียมไว้ เพื่อดักขึ้นรางให้ไก่กินแล้ว แต่ในวันนั้นต้องไปติดต่อบุรุษกิจเรื่องบุตรเข้า เรียนที่วิทยาลัยเทคนิค นครราชสีมา จึงได้ฝากให้ขายไปให้น้ำไก่ แต่ขายล้มจึงส่งผลให้ไก่อดน้ำ ตายไป 43 ตัว จึงทำให้จำนวนไข่ไก่ลดลง และแม่ไก่ที่เหลือก็ต้องพักฟื้น ไข่ไม่เต็มที่ รายได้ลดลง จากเดือนก่อน ๆ ซึ่งต้องใช้เวลาพักฟื้น ถึง 3 เดือน จึงกลับสู่ปกติ

4.5 เลี้ยงพ่อพันธุ์แม่พันธุ์สุกร มีปัจจัยนำเข้าที่ดี คือ เงินลงทุนที่คุ้มค่า, มีโรงเรือนและพ่อพันธุ์ และแม่พันธุ์สุกรอยู่แล้ว รวมทั้งได้ซื้อเพิ่ม มีประสบการณ์ในการเลี้ยงมานาน รวมทั้งมีแรงงานใน ครอบครัวอย่างพอเพียง กระบวนการที่ดีได้แก่ การทำกิจการอย่างถูกวิธี มีตลาดขายลูกสุกรที่แน่นอน และมีรายได้จากการนำพ่อพันธุ์สุกรไปผสม ลูกสุกรที่แข็งแรงสมบูรณ์ดี ทำให้ขายได้ราคาดี มีรายได้เลี้ยงครอบครัวได้อย่างพอเพียง

4.6 เลี้ยงโคนม มีปัจจัยนำเข้าที่ดี ได้แก่ เงินลงทุนในการขยายกิจการที่คุ้มค่า ทำให้สามารถ ซื้อแม่โคโรคนมเข้าฟาร์มเพิ่มได้ มีอาหารชั้นคุณภาพดีเลี้ยงโคนม รวมทั้งมีแปลงหญ้า เปลือกข้าว โปด ฟาง (อาหารหยาบ) คุณภาพดีและพอเพียงในการเลี้ยงโคนม มีเทคนิคการจัดการฟาร์มที่ดี และมีแรงงานภายในครอบครัวอย่างพอเพียง กระบวนการที่ดีได้แก่ การดำเนินกิจการที่ถูกวิธี มีการหาตลาดที่ดี มีการหาและใช้วัตถุดิบในการเลี้ยงโคนมที่มีในท้องถิ่นเพื่อผสมอาหาร จึงได้อาหาร

คุณภาพดี และเป็นการลดต้นทุนการผลิต รวมทั้งมีการจัดเก็บข้อมูลเรื่องการกำหนดพักรีดนมแม่โค กำหนดคลอด ปริมาณน้ำนมดิบของแม่โคแต่ละตัว ที่ผลิตได้ในแต่ละปี และมีการจัดทำบัญชีเพื่อทราบกำไรสุทธิในแต่ละเดือน ซึ่งเป็นการจัดการฟาร์มอย่างมีคุณภาพ และมีการวิเคราะห์ประเมินฟาร์มของตนเองว่าควรจะมีการซื้อแม่โครีดนมเข้าฟาร์มเพิ่มอีกหรือไม่ มีกระบวนการรีดนมอย่างถูกวิธี เพื่อให้ได้น้ำนมดิบคุณภาพดี และปริมาณมากในแต่ละเดือน หากแม่โคคลอดลูกเป็นตัวเมีย ก็เป็นการเพิ่มจำนวนโคนมในฟาร์ม เกิดการขยายกิจการ ส่งผลให้มีรายได้จากการประกอบอาชีพอย่างมั่นคง รวมทั้งได้ดำเนินกิจการด้วยเทคนิควิธีที่ดีขึ้น จากการได้ศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง มีการพึ่งพาตนเองจากศักยภาพ และความเข้มแข็งในกิจการของตนเอง มีการประกอบอาชีพอยู่ในหมู่บ้าน ได้อย่างมั่นคง ครอบครัวยุติอย่างพร้อมหน้าพร้อมตา

4.7 อาชีพขายของชำ , อาหาร , ผลไม้ มีปัจจัยนำเข้าที่ดี คือ มีเงินทุนหมุนเวียนสามารถหาซื้อสินค้าจากตลาดมาจำหน่ายได้ง่าย การจราจรสะดวก กระบวนการที่ดีได้แก่ การทำกิจการอย่างถูกวิธี มีสินค้าที่ลูกค้าต้องการและมีคุณภาพดีมาขาย มีบริการส่งสินค้าถึงบ้าน รวมทั้งรู้จักประเมินว่าควรซื้อสินค้าชนิดใดเข้ามาในร้านเพิ่ม ส่งผลให้มีรายได้หมุนเวียนในครอบครัว มีการประกอบอาชีพอยู่ในหมู่บ้าน ครอบครัวยุติแต่แยก

4.8 อาชีพค้าขายเสื้อผ้า ปัจจัยนำเข้าที่ดีได้แก่ เงินลงทุน มีสินค้าตามสมัยนิยมจากกรุงเทพฯ มีเทคนิควิธีการขายที่ดี กระบวนการที่ดีได้แก่ ทำการค้าตามความต้องการของผู้บริโภค จากที่มีเสื้อผ้าตามสมัยนิยม การหาตลาดที่ดี และการจัดการร้านอย่างเป็นระบบ รวมทั้งมีการจัดทำบัญชีอย่างเป็นระบบระเบียบและถูกต้อง มีการวิเคราะห์ประเมินว่าจะต้องมีสินค้านำรูปแบบใดเข้าร้าน จึงจะตรงกับความต้องการของผู้บริโภคส่งผลให้มีกำไรส่งผลให้มีกำไรต่อเดือนสูง , มีการขยายกิจการและดำเนินกิจการได้อย่างยั่งยืน

4.9 อุตสาหกรรมในครัวเรือน คือ เปิดเชิงหมู , เชือด ช้างทะเล แปรรูป ปัจจัยนำเข้าที่ดีได้แก่ มีเงินทุนหมุนเวียน มีสถานที่ประกอบการอยู่ในบ้านของผู้ดูแล และมีวัตถุดิบในท้องถิ่น มีเทคนิควิธีทำงานที่ดี และมีแรงงานในครอบครัว กระบวนการที่ดีได้แก่ มีการหาตลาดที่ดีส่งสินค้าถึงบ้านผู้บริโภค มีการหาวัตถุดิบที่ดี จากท้องถิ่นและมีการจัดทำบัญชีอย่างง่าย เพื่อทราบกำไรสุทธิต่อเดือน ผลผลิตของกิจการทำให้มีกำไรต่อเดือนสูง มีความเข้มแข็งในกิจการของตนเองอย่างยั่งยืนในหมู่บ้านของตนเอง

4.10 อุตสาหกรรมในครัวเรือน คือ ทำปูนกินหมาก มีปัจจัยนำเข้าที่ดีได้แก่ มีเงินทุนหมุนเวียนจากที่กู้มา มีสถานที่ประกอบธุรกิจอยู่ในหมู่บ้านภายในบริเวณบ้านของผู้ดูแล มีวัตถุดิบที่หาได้ในท้องถิ่น มีเทคนิควิธีทำงานที่ดีจากประสบการณ์อันยาวนาน กระบวนการที่ดีได้แก่ การทำธุรกิจอย่างถูกวิธี มีการหาตลาดที่ดี และใช้วัตถุดิบคุณภาพดีในการผลิต รวมทั้งมีการวิเคราะห์

ปรับปรุงปูน เพื่อผลิตให้ได้ตรงตามที่ต้องการ รวมทั้งมีการจัดทำบัญชี เพื่อทราบกำไรต่อเดือนของกิจการ มีผลผลิตด้านคุณภาพและปริมาณที่พอเหมาะ ทำให้มีรายได้ต่อเดือนที่แน่นอน ผู้คู่ได้ทำกิจการด้วยเทคนิควิธีที่ดีขึ้นจากการได้ศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองในการผลิตปูนสีต่าง ๆ ตามความต้องการของตลาด ถือได้ว่าเป็นการพึ่งตนเอง และเป็นการประกอบอาชีพจากภูมิปัญญาเดิมในท้องถิ่น อีกทั้งผู้คู่ยังมีการวิเคราะห์ประเมินมองหาช่องทางประกอบอาชีพใหม่ หากคนกินหมากน้อยลง ปูนขายไม่ดี จะได้มีอาชีพสำรอง

4.11 อาชีพช่างทำสิริยนต์ ปัจจัยนำเข้าที่ดีได้แก่ เงินที่กู้มาได้ เมื่อสมทบกับเงินทุนเดิมจึงก่อสร้างอุโมงค์ให้ยู่ติดถนน เพื่อให้เป็นที่รู้จักของลูกค้า เพราะมีทำเลดี มีเทคนิควิธีทำงานที่ดีจากประสบการณ์ที่ยาวนาน มีการจ้างแรงงาน กระบวนการที่ดีได้แก่ การดำเนินกิจการอย่างถูกวิธี งานมีคุณภาพ เสร็จทันตามเวลาที่นัดกับลูกค้า มีการทำบัญชีอย่างง่าย เพื่อทราบกำไรต่องานแต่ละครั้งหลังจากหักค่าแรงของคนงาน ผลผลิตที่ดีด้านคุณภาพและปริมาณคือ มีรายได้เลี้ยงครอบครัว ผู้คู่ได้ขยายกิจการจากการพึ่งตนเองและมีความเข้มแข็งในกิจการของตนเองอย่างยั่งยืนมีการอยู่พร้อมหน้ากันของครอบครัว

4.12 อาชีพช่างก่อสร้าง , ช่างฝ้า กระเบื้อง เหล็กตัด ปัจจัยนำเข้าที่ดีได้แก่ มีเงินทุนหมุนเวียนในกิจการ มีเทคนิควิธีการทำงานที่ดี มีการจ้างแรงงาน กระบวนการที่ดีคือ การหาตลาดที่ดี การประเมินว่าจะต้องแรงงานขนาดใดจึงจะส่งงานทันตามที่ลูกค้าต้องการมีการจัดทำบัญชีเพื่อจ่ายค่าแรงคนงานอย่างถูกต้องและเพื่อทราบกำไร , ขาดทุน ผลผลิตที่ดีด้านคุณภาพและปริมาณ คือ ผู้คู่มีทุนหมุนเวียน สามารถดูแลความเป็นอยู่ของคนงาน มีการพึ่งตนเองในการรับงานต่าง ๆ จากผู้ว่าจ้างว่าจะประมูลราคาเท่าใด และมีความเข้มแข็งของกิจการของตนเองอย่างยั่งยืน

5. ผลอื่น ๆ ที่เกิดขึ้นจากโครงการกองทุนหมู่บ้าน

ผลที่เกิดจากการรวมกลุ่ม ทอพรหมเช็ดเท้าจากเศษผ้ายัด พบว่าทำให้แม่บ้านที่ต้องดูแลคนชราที่ไม่สามารถไปรับจ้างได้ มีอาชีพเสริม สร้างรายได้ให้ครอบครัว เพราะมีการหาตลาดรองรับผลผลิตที่แน่นอน แต่วัตถุดิบในบางช่วงจะขาดแคลน เพราะเป็นเศษผ้ายัดจากโรงงานตัดเย็บเสื้อผ้า จุดด้อยคือ ขาดการปฏิบัติงานอย่างจริงจัง เมื่อสมาชิกบางท่านไปทำนา ทำให้สมาชิกที่เหลือชะงักการทำงานไป เกิดความไม่ต่อเนื่องในการผลิต

ผลที่เกิดจากการจัดเวทีประชาคมหมู่บ้าน และเวทีประชาคมตำบล ทำให้ชาวบ้านเกิดการเรียนรู้ว่าควรมีการรวมกลุ่มกันเพื่อทำธุรกิจชุมชน เพื่อให้เกิดความเข้มแข็งยั่งยืนในการประกอบอาชีพ รวมทั้งจะได้บริหารจัดการธุรกิจกันเองด้วยศักยภาพและภูมิปัญญาของชาวบ้านจากการไปศึกษาดูงานที่มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์และจังหวัดกาญจนบุรี ทำให้ชาวบ้านได้เรียนรู้

และเกิดการเปรียบเทียบวิถีชีวิตชาวไร่มันสำปะหลังที่กาญจนบุรีกับตนเองว่าชาวบ้านสิมม มีศักยภาพที่เข้มแข็งกว่าหลายด้าน ดังนี้

1. ประสบการณ์ในการทำไร่มันสำปะหลัง 10-20 ปีขึ้นไป
2. มีลานมันจำนวนมากที่รับซื้อหัวมันสดจากชาวไร่ซึ่งมีระยะทางไม่ไกลจากไร่
3. มีโรงแปงอยู่ในพื้นที่ จำนวน 2 โรงงาน ซึ่งมีถนนที่สะดวกในการขนส่ง
4. มีอาชีพที่หลากหลาย เพราะสภาพพื้นที่มีความอุดมสมบูรณ์กว่า จึงทำให้มีอาชีพหลักทั้ง ทำนา-ทำไร่

5. ชาวบ้านส่วนใหญ่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง

6. บางฤดูกาลก็มีอาชีพเสริม เช่นขายแตงโม รับจ้างบรรจุซีเมนต์ในฟาร์มไก่ ฯลฯ เพราะมีอาชีพที่หลากหลาย ถนนที่ใช้ขนส่งมีความสะดวก และไม่ห่างไกลจากตัวเมืองมากนักส่งผลให้หากจะมีการรวมกลุ่มแปรรูปมันสำปะหลังเป็นมันเส้นสะอาด ด้วยการใช้แรงงานคน ชาวบ้านเห็นว่าไม่เหมาะสมกับวิถีชีวิต ซึ่งหากมีสหกรณ์เป็นหน่วยงานรับซื้อวัตถุดิบไปแปรรูปและจัดการด้านการตลาดจะเหมาะสมกว่า ซึ่งต้องมีการวางแผนงานอย่างละเอียดรอบคอบถึงกระบวนการจัดการ , บุคลากรดำเนินงาน รวมทั้งต้องสร้างความเข้าใจเรื่องธุรกิจชุมชนอย่างถูกต้องกับชาวบ้าน จึงควรมีนักวิชาการไปให้ความรู้และสร้างความเข้าใจเรื่องธุรกิจชุมชน และแนวทางการดำเนินงานของสหกรณ์ ให้ชาวบ้านเข้าใจ เห็นความสำคัญอย่างถูกต้องชัดเจนยิ่งขึ้น รวมทั้งมีเครือข่ายการเรียนรู้ที่ดีเพื่อให้เกิดผู้นำที่มีคุณภาพ และเกิดความพร้อมในด้านต่าง ๆ อย่างแท้จริง

6. สรุปการบรรลุวัตถุประสงค์ของการประเมินโครงการ

6.1 การบรรลุเป้าหมายของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติพบว่า

6.1.1 การเกิดกองทุน เกิดจากความร่วมมือของชาวบ้านส่วนใหญ่ยังขาดอีกบางส่วนที่ไม่มีส่วนร่วม เพราะไม่เข้าหาผู้ใหญ่บ้านอยู่แล้ว แต่ก็ถือได้ว่ามีแนวโน้มที่คนในหมู่บ้านจะมีส่วนร่วมมากขึ้น

6.1.2 ระบบบริหารกองทุน พบว่า มีโครงสร้างองค์กรชัดเจน มีการตั้งคณะกรรมการบริหารกองทุนที่มีความรู้ความสามารถส่วนหนึ่ง และมีการแบ่งหน้าที่กันทำงานตามความถนัดและความสามารถ สามารถจัดทำบัญชี และตรวจสอบได้ แม้จะมีบางเรื่องที่กรรมการต้องการจะปฏิบัติงานตามความสะดวก คือ จะอนุมัติเงินกู้รอบใหม่ภายในงวดเดียว ซึ่งจะส่งผลให้ผู้กู้บางรายที่ไม่ถึงช่วงฤดูกาลลงทุน ต้องรีบมากู้เงินซึ่งจะทำให้เกิดหนี้สินและใช้เงินในทางที่ไม่เกี่ยวกับการลงทุน

6.1.3 การเรียนรู้เพื่อการพึ่งตนเอง พบว่า ผู้กู้พึ่งตนเองได้จากประสบการณ์ในการ

ประกอบอาชีพที่มีมายาวนาน จึงทำให้ประกอบอาชีพได้อย่างชำนาญ ยกเว้นผู้เลี้ยงจิ้งหรีด ส่วนการแลกเปลี่ยน ความคิดเห็นในเวทีการเรียนรู้ต่าง ๆ ยังไม่บ่อยครั้งเท่าที่ควร

6.1.4 การสร้างเสริมภูมิคุ้มกันทางเศรษฐกิจ พบว่า มีการรวมกลุ่มในการประกอบอาชีพเสริม และมีแนวโน้มที่จะจัดตั้งสหกรณ์แปรรูปมันสำปะหลังในตำบลขึ้นได้หากมีการดำเนินการอย่างจริงจัง

6.1.5 การมีศักยภาพและความเข้มแข็ง พบว่า ชาวบ้านมีอาชีพหลักที่มั่นคงเลี้ยงครอบครัวได้จากความตั้งใจในการประกอบอาชีพ และภูมิปัญญาท้องถิ่นรวมทั้งไม่ติดการพนันรวมทั้งมีการศึกษาซึ่งอยู่ในเกณฑ์ดีและเป็นแนวทางในการเปลี่ยนแปลงความคิดให้มีวิสัยทัศน์ที่ดีในการพัฒนาหมู่บ้าน

6.2 ปัจจัยด้านบวกและด้านลบที่ส่งเสริมและขัดขวางการบรรลุวัตถุประสงค์ ตามข้อ 1.1-1.5 พบว่า

6.2.1 ปัจจัยด้านบวก พบดังนี้

- มีอาชีพหลักที่มั่นคง
- มีที่ดินทำกินของตนเอง
- มีปัจจัยนำเข้าอย่างพอเพียง เช่น วัตถุดิบ แรงงาน ภูมิปัญญาท้องถิ่น
- ความตั้งใจจริงในการประกอบอาชีพ
- ระดับการศึกษาอยู่ในเกณฑ์ดี
- ชาวบ้านมีความภูมิใจในความเป็นลูกหลาน ปู่ตา ประจำหมู่บ้าน ซึ่งเป็นศูนย์รวมให้เกิดการรวมตัว ตั้งกลุ่ม เพื่อพัฒนาหมู่บ้านได้

6.2.2 ปัจจัยด้านลบ พบดังนี้

- ผู้นำหมู่บ้าน ไม่รับฟังความคิดเห็นของชาวบ้าน บริหารงานไม่โปร่งใส
- จึงส่งผลให้ขาดการระดมความคิดเห็น อย่างต่อเนื่องและจริงจัง
- ชาวบ้านไม่กล้าที่จะใช้สิทธิ์ของคนตามอธิปไตย และขาดผู้นำทางธรรมชาติที่เป็นแกนนำ
- เยาวชนภายในหมู่บ้าน ไม่มีสำนึกรักบ้านเกิดเท่าที่ควร และมีค่านิยมสมัยใหม่ที่ไม่วางใจ เช่น การใช้จ่ายฟุ่มเฟือย

6.3 การเกิดองค์การเครือข่ายของการเรียนรู้ พบว่า เพิ่มขึ้นจากเดิม แต่ยังไม่เป็นระบบเท่าที่

ควร เพราะขาดการจัดประชาคมอย่างเป็นประจำและต่อเนื่อง รวมถึงไม่มีการถ่ายทอดความรู้ใหม่ ๆ จากเครือข่ายที่ผู้นำได้รับรู้มาสู่สมาชิกในหมู่บ้านเท่าที่ควร ถือได้ว่าเรียนรู้ได้ไม่ทั่วถึงและไม่สัมฤทธิ์ผลเท่าที่ควร

6.4 ความเข้มแข็งของชุมชน

6.4.1 ความเข้มแข็งของชุมชนตามที่กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองกำหนดพบว่าความสามัคคี ความซื่อสัตย์ การยกย่องคนทำความดี การช่วยเหลือซึ่งกันและกันมีปานกลางซึ่งสามารถส่งเสริมกันได้จากการใช้กองทุนหมู่บ้าน , เศรษฐกิจชุมชน การรวมกลุ่มกันตามความต้องการที่แท้จริงของชาวบ้านเป็นสื่อ เพราะชาวบ้านส่วนใหญ่มีอาชีพมั่นคง แต่ต้องให้ความช่วยเหลือ ส่งเสริม แนะนำในชาวบ้านที่ยังมีอาชีพรับจ้างทั่วไป เพื่อให้มีอาชีพมั่นคงเพิ่มขึ้น

6.4.2 ความเข้มแข็งของชุมชนตามทัศนคติของประชาชนในท้องถิ่น พบว่า ต้องมีการพัฒนาขึ้นตามลำดับ และให้ชาวบ้านกล้าตรวจสอบรวมทั้งกระตือรือร้นที่จะรักษาผลประโยชน์ของตนเอง ซึ่งการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ต้องค่อยเป็นค่อยไป เพราะหากมีการเปลี่ยนแปลงอย่างมากกะทันหันย่อมมีความเจ็บปวด และชาวบ้านเองจะปรับตัวไม่ทัน

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

จากการติดตามผลการประเมินโครงการการกองทุนหมู่บ้าน กรณี บ้านสีมม หมู่ 6 ต.สีมม อ.เมือง จ.นครราชสีมา สรุปได้ดังต่อไปนี้

1. สรุปและอภิปรายผล

1.1 วัตถุประสงค์ของการประเมินโครงการ

1. เพื่อทราบว่าการะบวนการดำเนินงานของกองทุนหมู่บ้านแห่งนี้บรรลุวัตถุประสงค์กองทุน 5 ข้อ ที่กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติกำหนดไว้หรือไม่ มากน้อยเพียงใด

- เป็นแหล่งเงินทุนหมุนเวียนในหมู่บ้านสำหรับการลงทุน , การสร้างกองทุนสวัสดิการที่ดีในหมู่บ้านหรือไม่ อย่างไร
- ส่งเสริมและพัฒนาการบริหารจัดการกองทุนของชาวบ้านหรือไม่ อย่างไร
- เสริมสร้างศักยภาพและส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียง ด้วยกระบวนการพึ่งพาตนเองและการเรียนรู้จากเครือข่ายที่ดี อย่างต่อเนื่อง และสัมฤทธิ์ผล หรือไม่ อย่างไร
- กระตุ้นเศรษฐกิจระดับฐานราก รวมทั้งเสริมสร้างภูมิคุ้มกันทางเศรษฐกิจและสังคมหรือไม่ อย่างไร
- เสริมสร้างศักยภาพและความเข้มแข็งด้านเศรษฐกิจและสังคมของประชาชนในหมู่บ้านหรือไม่ อย่างไร

2. ทราบปัจจัยด้านบวก ในการดำเนินการกองทุนหมู่บ้านแห่งนี้ว่าด้านใดบ้างมากน้อยเพียงใด อย่างไร

3. ทราบปัจจัยด้านลบ ที่ก่อให้เกิดปัญหาและอุปสรรคแล้วเสนอแนวทางเพื่อการแก้ปัญหา

4. ทราบตัวชี้วัดความเข้มแข็งของชุมชน

5. เพื่อให้ประยุกต์ใช้ข้อมูลที่ได้จากการประเมินในการวางแผนเพื่อพัฒนาหมู่บ้านให้สอดคล้องกับความต้องการที่แท้จริง

1.2 วิธีดำเนินการ

1. วางแผนการประเมินโครงการ ที่จะนำมาเขียนเป็นสารนิพนธ์ ซึ่งแสดงถึงผลการดำเนินงานในการประเมินโครงการ

2. ศึกษาและทำความเข้าใจเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของกองทุน
3. ศึกษาบริบทชุมชน
4. ศึกษากระบวนการดำเนินงานของกองทุน
5. ใช้ CIPP Model วิเคราะห์กองทุนหมู่บ้าน
6. ประมวลผล และสังเคราะห์ข้อมูลตามประเด็นที่วางแผนไว้ รวมทั้งการเสนอแนะเพื่อแก้ไขปรับปรุง และพัฒนาต่อไป

1.3 ผลการดำเนินการ

1. ผู้ดูแลราย ส่วนใหญ่มีการดำเนินกิจการอย่างถูกวิธี
2. จากการที่มีปัจจัยนำเข้าที่พอเพียง และมีความตั้งใจในการประกอบอาชีพ
3. ส่งผลให้เกิดรายได้ และความรู้ใหม่ๆ มีอาชีพที่มั่นคง รวมทั้งเกิดการทดลองวิธีการใหม่ที่ได้ผลดีต่อการเลี้ยงสุกร , โคนม ทำให้ลดต้นทุนการผลิตลงและมีรายได้เพิ่มขึ้น

อภิปรายผล

1. การบรรลุวัตถุประสงค์ของกองทุนหมู่บ้าน
 1. การเกิดกองทุน เกิดจากความร่วมมือของชาวบ้านส่วนใหญ่ และมีแนวโน้มที่ชาวบ้านจะมีส่วนร่วมมากขึ้น
 2. การบริหารกองทุน ทำได้ด้วยดี ขาดเพียงไม่พยายามที่จะสนับสนุนเอื้อประโยชน์ต่อผู้คู่ออย่างแท้จริง
 3. มีการเรียนรู้เพื่อพึ่งตนเอง
 4. มีการรวมกลุ่มในการประกอบอาชีพเสริม และมีแนวโน้มที่จะจัดตั้งสหกรณ์แปรรูปมันสำปะหลังขึ้นได้
 5. มีศักยภาพและความเข้มแข็งพอที่จะส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาหมู่บ้านได้
2. ปัจจัยที่ก่อให้เกิดผลด้านบวกและด้านลบ

2.1 ปัจจัยด้านบวก

- มีอาชีพหลักที่มั่นคง
- มีที่ดินทำกินของตนเอง
- มีปัจจัยนำเข้าที่ดี
- มีความตั้งใจในการประกอบอาชีพ
- มีระดับการศึกษาที่ดี
- มีการใช้ประสบการณ์ที่ล้มเหลวมาก่อน เป็นบทเรียน และแลกเปลี่ยนเรียนรู้

เพื่อรวมตัวกันเป็นกลุ่มในการประกอบอาชีพ

2.2 ปัจจัยด้านลบ

- ขาดผู้นำที่ดี
- ยังขาดการระดมความคิดเห็นอย่างต่อเนื่อง
- ขาดผู้นำทางธรรมชาติที่เป็นแกนนำ
- เยาวชนไม่สำนึกกรักบ้านเกิดเท่าที่ควร
- ชาวบ้านยังเป็นลูกหนี้ของธนาคาร และนายทุนซึ่งอัตราดอกเบี้ยค่อนข้างสูง

ทำให้ขาดเงินหมุนเวียน เพราะเงินส่วนหนึ่งต้องนำไปชำระหนี้ทำให้ไม่สามารถดำรงทุนได้เติบโตได้ในระยะอันสั้น

3. การเกิดองค์กรเครือข่ายการเรียนรู้

จากการปฏิบัติงานภาคสนามผู้ทำสารนิพนธ์ได้ สร้างเครือข่ายองค์กรย่อยภายในหมู่บ้านได้ แก่กลุ่มสมาชิกผู้ประกอบอาชีพปลูกมันสำปะหลัง องค์กรแห่งการเรียนรู้ เพื่อเสริมประสิทธิภาพ และกระตุ้นให้เกิดความเข้มแข็งในการดำเนิน โครงการเพื่อให้เกิดการรวมตัวกันจัดตั้งสหกรณ์แปรรูปมันสำปะหลัง ตลอดจนการสร้างเครือข่ายกับองค์กรภายนอกชุมชน

4. ตัวชี้วัดความเข้มแข็งของชุมชนในทัศนะของประชาชนในพื้นที่เป้าหมาย

ชาวบ้านรู้หน้าที่ของตนเอง มีการดำเนินชีวิตอย่างสันติ รู้จักปรับตัวให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมภายนอก และเห็นคุณค่าของการศึกษา

5. ผลโดยตรงและผลกระทบต่าง ๆ

5.1 ผลโดยตรง (Immediate Result) เมื่อเวลาผ่านไประยะหนึ่ง สมาชิกที่กู้เงินไป ดำเนินการสามารถก่อให้เกิดรายได้ และเริ่มนำเงินส่งคืนกองทุน ทั้งเงินต้นและเงินดอกเบี้ยได้บ้างแล้ว แม้จะยังไม่ครบกำหนดชำระคืน ซึ่งเป็นนิมิตหมายอันดี ที่จะทำให้องค์ทุนเติบโตขึ้น

5.2 ผลกระทบโดยตรง (Direct Impact) สมาชิกผู้กู้เงินไปดำเนินโครงการสามารถปลดปล่อยภาระหนี้สินได้ และเพิ่มศักยภาพประกอบอาชีพและสร้างฐานะทางเศรษฐกิจให้เข้มแข็งขึ้นกว่าแต่ก่อน

5.3 ผลกระทบโดยอ้อม (Indirect Impact) วิถีชีวิตของชาวบ้านเปลี่ยนแปลงไปในทางที่พึงประสงค์ เช่นรู้จักประหยัดคอคออม กล้าแสดงความคิดเห็นเพิ่มขึ้นจากเดิมซึ่งจะก่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนในหมู่บ้านได้

2. ข้อเสนอแนะ

- .1 ข้อเสนอแนะการปรับปรุงแก้ไขระเบียบข้อบังคับกองทุนหมู่บ้าน

1. ให้ระบุแน่ชัดลงไปว่าอาชีพใดบ้าง ต้องส่งชำระเงินคืนภายใน 1 ปีอาชีพใดต้องผ่อนชำระทุกเดือน อาชีพใดต้องผ่อนชำระเป็นงวด ๆ จากการพิจารณารายได้ของแต่ละโครงการ เพื่อเป็นการช่วยเหลือผู้กู้ให้ชำระหนี้ได้ง่ายขึ้น และเสียดอกเบี้ยน้อยลงเกิดการหมุนเวียนเงินในกองทุนอย่างแท้จริง

2. บางอาชีพที่มีระยะคุ้มทุนเกิน 1 ปี ให้ยืดระยะเวลาชำระเงินคืนตามความเหมาะสม

3. ที่ทำการกองทุน ควรเป็นเอกเทศจากบ้านผู้ใหญ่บ้าน เพื่อให้เกิดการดำเนินงานที่มีความสะดวกและมีประสิทธิภาพ

2.2 ข้อเสนอแนะการบริหารจัดการกองทุน

1. คณะกรรมการต้องมีการวิเคราะห์ความเป็นไปได้ของแต่ละโครงการอย่างละเอียดรอบคอบกว่าเดิม

2. แนะนำส่งเสริม ติดตามการดำเนินกิจการของผู้กู้อย่างจริงจัง

3. กระจายเงินในการปล่อยกู้ให้ทั่วถึงยิ่งขึ้น รวมทั้งส่งเสริมแนะนำอาชีพใหม่ ๆ แก่ผู้มีโอกาสรับจ้างทั่วไป

2.3 ข้อเสนอแนะผู้กู้ในการนำเงินไปพัฒนากิจการของสมาชิกกองทุน

1. ผู้กู้ควรกู้เงินตามความจำเป็นในการลงทุนอย่างแท้จริงเพื่อไม่ให้เกิดปัญหาหนี้สินล้นพ้นตัว

2. ผู้กู้รู้จักประหยัดคดออมเพื่อให้มีเงินเก็บไว้ใช้หนี้ และใช้จ่ายใจรอบคอบอย่างเพียงพอรวมถึงจะได้เป็นเงินทุนในอนาคต เพื่อไม่ต้องกู้หนี้ก้อนต่อไป

3. ควรมีการศึกษาทำความเข้าใจในธุรกิจที่สนใจอย่างรอบคอบเพื่อให้การลงทุนไม่เกิดความล้มเหลวในอาชีพหรือขาดทุน เพราะจะเป็นการเพิ่มหนี้สิน

2.4 ข้อเสนอแนะสำหรับการคนคว้าวิจัย และประเมินโครงการต่อไป

หากมีเวลามากกว่านี้ จะสามารถเจาะลึกรายละเอียดได้มากขึ้นซึ่งจะเป็นการเพิ่มความน่าเชื่อถือมากยิ่งขึ้น

ควรสนับสนุนให้ชาวบ้านมีการเรียนรู้ในการประเมินตนเองอย่างมีระบบและถูกต้องเพื่อที่จะสามารถทำการประเมินกองทุนของตนเองได้ต่อไป และเพื่อให้เกิดการพัฒนาการบริหารจัดการกองทุนของชาวบ้านเองและเกิดจิตสำนึกในการเป็นเจ้าของและหวงแหนกองทุน จากที่กองทุนเป็นสื่อ ในการพัฒนาหมู่บ้านได้อย่างแท้จริง

บรรณานุกรม

กระทรวงศึกษาธิการ , สำนักมาตรฐานการศึกษา. (2545) **ชุดวิชาการจัดการและการวางแผนธุรกิจ.**

ชุดการเรียนรู้ด้วยตนเอง. กรุงเทพฯ : บริษัท ศรีสยามพริ้นท์แอนด์แพคเกจ จำกัด.

กระทรวงศึกษาธิการ , สำนักมาตรฐานการศึกษา. (2545) **ชุดวิชาการประเมินเพื่อพัฒนา.**

ชุดการเรียนรู้ด้วยตนเอง. กรุงเทพฯ : ห้างหุ้นส่วนจำกัด ทศน์ทองการพิมพ์.

กระทรวงศึกษาธิการ , สำนักมาตรฐานการศึกษา. (2545) **ชุดวิชาการวิจัยชุมชน.**

ชุดการเรียนรู้ด้วยตนเอง. กรุงเทพฯ : บริษัท เอส.อาร์. พรินติ้ง แมสโปรดักส์ จำกัด.

คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ. สำนักงาน. (2544)

คู่มือสำหรับประชาชนเพื่อเตรียมการจัดตั้งและดำเนินงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง.

กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ. สำนักงาน. (2544)

ระเบียบสำนักงานนายกรัฐมนตรีว่าด้วยคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้าน พ.ศ. 2544 และแก้ไขเพิ่มเติม

(ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2544 ระเบียบคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติว่า

ด้วยการจัดตั้งและบริหารกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ พ.ศ. 2544 และแก้ไขเพิ่มเติม

(ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2544. กรุงเทพฯ : บริษัท สหพัฒนการพิมพ์ จำกัด.

คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านสี่มุม หมู่ที่ 6. (2544) **ระเบียบข้อบังคับคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้าน-**

สี่มุม หมู่ที่ 6. นครราชสีมา.

มศรี บัวอุไร. (2545) **ศักยภาพของชุมชนกับอนาคตของกองทุนเงินล้านกรณีศึกษา บ้านสี่มุม หมู่-**

ที่ 6 ต.สี่มุม อ.เมือง จ.นครราชสีมา. (สำเนา).